

Naše planine

NAŠE PLANINE

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

»Nostre Montagne« — Rivista della Federazione Alpina Croata

»Unsere Berge« — Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

»The Mountains« — Review of the Alpine Association of Croatia

»Nos Montagnes« — Revue de la Fédération Alpine Croate

Uredništvo i uprava: Zagreb, Gajeva 2a, polukat, telefon 37-316

Glavni i odgovorni urednik: P. Lučić-Roki, Zagreb, telefon 38-041

GODINA VII.

1874—1955.

Broj 2

SADRŽAJ:

Ing. Ivo Gropuzzo: Na Lipnici	81
Nenad Paulić: Uspomene iz planina	86
Ivo Boko: Svilaja zimi	87
Zdeno Šimunović: Jedan penjački dan	89
Branimir Pipinić: Po obroncima Ivančice	97
Nada Sarošević: Jedna botanička ekskurzija na Bačić Kuk	104
Boris Mikulić: Put u podzemlje	106
Z. Š. Pjesma kamenih Sirena	117
Dragutin Kivač: Utisci sa jednog zimskog uspona	117
Ivica Mohaček: Biciklima kroz Crnu Goru (II. tura)	126
Srećko Božičević: Norbert Casteret i speleologija u Francuskoj	136
I. Kongres planinara Jugoslavije	142
I. Plavec: Treći planinarski sastanak planinara-poštara Jugoslavije	149
Prof. Ivka Gudić: Od Osijeka do Erduta	153
Iz planinarske literature	156
Vijesti	163
Planinarske vijesti iz svijeta	172

NAŠE PLANINE

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA VII.

1955

BROJ 2

Ing. Ivo Gropuzzo

Na Lipnici

Utisci sa zimskog logorovanja alpinista PSH u Krnici, od 3. do 10. IV. 1955. g.

U rano proljeće našao sam se u krugu starih drugova, u prijatnoj planinarskoj kući u Krnici. Ugodno smo provodili dane, šarajući snježne padine skijama i gazeći duboki, »gnjili« snijeg.

Bilo je pravo »aprilsko« vrijeme. Za hladnih, vedrih noći sjala bi mjesečina, velika i svijetla, jasna kao sunce. Rastrgani ariševi i jele crtali bi svojim crnim, izduženim sjenama na srebrnim snježnim plohama bezbroj pruga, međusobno usporednih, poput kakvog geometrijskog crteža. Visoki, bijeli vrhovi gubili bi se u svijetlom nebu...

... a ujutro, kada bismo ustali, rastrgane magle vukle bi se oko stijena, gonjene toplim vjetrom. Niza stijene, uz muklo tutnjanje slijevale bi se poput tankih, dugih vodopada lavine mokrog snijega, da se na završetku svog puta razliju kao široki čunjevi, ostavljajući na glatkim snježnicima tamne mrlje.

Dugo sam sa Mirkom razbijao glavu, kakav bismo uspon poduzeli. Sjeverne stijene nisu obećavale ništa dobrog, previše je na njima još bilo nesigurnog snijega. Zapadne su bile nešto bolje, no većinom su vezane za dugotrajne silaze, koji bi vrlo lako mogli dovesti i do noćenja izvan kuće. Na to se nismo smjeli odlučiti. Već nakon kratkog gaženja mokrog snijega, u cipelama bi nam počela pištati voda! Ostale su dakle za početak samo južne stijene, koje su se već dobrim dijelom očistile od nestalnog snijega.

Ako kroz prozor planinarske kuće u Krnici pogledamo prema sjeveru, upada nam u oči masivna, odrezana južna stijena Lipnice (2.418 m), prvog susjeda poznatijeg Špika. Kroz lijevi dio stijene, među crvenim, kršljivim prevjesima i pločama, provlači se nekoliko stotina metara uvis strma, zasnježena jaruga, koja se na svome završetku pretvara u duboki kamin, stiješnjen sa obih strana okomitim pločama. Izlaz iz kamina zatvoren je velikim blokovima zaglavljelog kamenja, tako da za prolaz na blago položene vršne padine Lipnice ostaje samo uski rov, poput kakvog dimnjaka. Prvi zimski uspon ovom jarugom izveli su slovenski alpinisti Krušić i Silar.

Ova je stijena bila kao stvorena za naše prilike: svježeg snijega razmjerno malo, a prema opisu prvih penjača, nismo kod uspona trebali očekivati tko zna kakvih poteškoća. Ukoliko bi se vrijeme jako pogoršalo, uvijek bismo imali dosta vremena da se vratimo ili kroza stijenu, ili sa grebena uobičajenim putem, a da se ne bismo morali uspinjati na sami vrh Lipnice.

Jutro je opet osvanulo tmurno, ali smo se ipak spremili za uspon. Kada smo napustili kuću i dohvatili se prvih rijetkih šumarak, magle su se stale trgati te su se uskoro pojavile i krpe vedrog neba. Kroz nazubljeno grebenje Rogljice, Rakove Špice i Gamzovca probijale su se u bezbroj svijetlih snopova prve sunčane zrake, oživljavajući još sumračnu dolinu. Razor i Prisojnik, masivni i dostojanstveni poput dvojice sijedih staraca odvojenih međusobno nazubljenom Škrbinom, blještali su na jutarnjem suncu, zaprašeni svježim snijegom.

Škratica sa Lipnice

Foto: Ing. I. Gropuzzo

Nije nam se naročito žurilo. Polako, u ugodnom razgovoru, prtili smo nazmjenično netaknuti snijeg u smjeru Gruntovnice. Osjećali smo se snažnima i odmornima. Ta kako i ne bismo, kada smo se jučer gotovo cijeloga dana izležavali u kući, očekujući da prestane sniježiti i da se magle razidu. Jedino smo prije ručka skijama odšetali pod Škrbinu u Zadnjem Prisojniku, da bismo je malo поближе pogledali ovako zasnježenu. Ta je šetnja bila korisna još iz jednog razloga: da bismo se pripremili za probavljanje obilne hrane, koju nam je davao naš neumorni ekonom Ive. Točno po tablici: 6.000 kalorija dnevno — i još po koji multivitamin! Da se raspukneš od silne energije!

Kada smo prošli i zadnje krčljave ariševe neposredno ispod trošnih stijena, krenuli smo popreko se uspinjući padinama, na kojima se snijeg mjestimično već otopio do te mjere, da su se na površini pojavili goli sipari. Sa stijena svakog bi časa doletio po koji kamen, te nastavio svoj put, brazdajući prljavu površinu snijega, da se konačno smiri negdje u siparu, već prema

svojoj veličini. Bilo je to kao neko upozorenje na opasnost, koja bi nam mogla ozbiljno zaprijetiti u toku dana, kada zagrije sunce.

Tko želi proći spomenutim dijelom južne stijene Lipnice, mora započeti penjanjem tridesetak metara lijevo od prirodnog početka jaruge, budući da ona u svome podnožju prelazi u raspucani, mjestimično prevjesni skok. S lijeve pak strane penje se ukoso kršjem zasuta polica, koja završava na malom sedlašcu. Oдавде pak treba izvesti gotovo četrdeset metara dugu, nezgodnu prečnicu udesno, po uskim, drobitim i kršljivim policama iznad strmih ploča, da se konačno stigne u prostrani žlijeb, što se ruši sa vrha stijene.

Razor sa uspona na Lipnicu

Foto: Ing. I. Gropuzzo

Na sedlu smo se navezali. Lakše je penjati se užetom oko pojasa, negoli ga nositi u naprtnjači, gdje svaki kilogram mnogo znači, naročito kada se čovjek u pomanjkanju sigurnih uporišta mora oslanjati isključivo na osjećaj ravnoteže.

Udobno sam se smjestio da osiguram Mirka, koji je krenuo naprijed u laganom silazu niz trošnu stijenu i uskoro zamakao iza ugla. Polako, metar po metar, teklo mi je uže iz ruku. Na jednom mjestu možda i suviše polako, te sam gotovo postao i nestrpljiv. Tá prolaz iz daleka ne izgleda tko zna kako težak... no kada sam malo kasnije sâm stigao do tog mjesta, bilo mi je mnogo-šta jasnije. Suzila se polica na svega dva pedlja, nad njom se poput strehe nadvile glatke ploče, a ispod nje — sve ispucano i razlomljeno, mokro i sklisko, zablaceno crvenom zemljom. Kudgod postaviš nogu, kamenje se izmiče i uz štropot ruši niz glatke skokove.

Sve bi još bilo dobro, da nema naprtnjače i cepina. Okreneš li se ovako — zapne naprtnjača o nadvjesne ploče i hoće da te baci u dubinu; okreneš li se suprotno, zaplete ti se cepin među noge — i nikako »na zelenu granu«! Već sam se sam sebi počeo smijati, koliko sam se meškoljio i namještao na polici, dok nisam konačno pronašao pravi zahvat. Onaj »pravi«, koji katkada čovjeku dođe odmah sam od sebe, a katkada ga dugo uzalud traži...

Stigavši do Mirka, nastavio sam odmah dalje uzbrdo po mokrim, kršjem zasutim policama, dok se nisam dohvatio početka jaruge, široke par metara. Zavukao sam se u jednu zasnježenu rupu, da u zaklonu od kamenja osiguram Mirka. Dok sam polako zatezao užu, pogled mi je klizio najprije po izbrazdanom, sjajnom snijegu, pa sve dalje, niz suro, golo stijenje u duboku, šumovitu dolinu, gdje se ispod vrtoglavih stijena glomaznog Prisojnika stisnula stara kuća, prijatna i topla. U ovoj tišini obuzeo me čudan osjećaj samoće i izgubljenosti, kakav me katkada znade spopasti naročito u mračnim, dubokim kaminitima i klancima, gdje su horizonti skućeni. Posve mi je prijatno bilo, kada se ispod mene pojavilo Mirkovo lice, zajapureno od strmog uspinjanja.

Ni primijetili nismo kada su se na nebo navukli tamni oblaci. Postalo je hladno. Naizmjenično probijali smo put kroza snijeg, osiguravajući jedan drugoga užetom. Odlomljeno kamenje što se svakog časa otiskivalo niz crvene skokove, brencalo je zrakom poput debelih, zlokobnih bumbara. Stalno prateći pažljivo njihov lijet, tražili smo put preko najmanje izloženih mjesta...

Što smo se više uspinjali, snijeg je postajao sve tvrdi. Naše dereze jedva su ostavljale tragove na zaleđenoj površini. Noge su nas zaboljele od silnog udaranja, ruke od neprekidnog kopanja, no odmora nije moglo biti. Jedva da smo i zapažali okolicu. Sva naša pozornost, sva naša nastojanja bila su usmjerena samo jednome cilju: što prije stići do onih glatkih, okomitih ploča, između kojih bismo kroz strmi dimnjak morali ugledati nebo s onu stranu stijene.

Nikada čovjek u planinama ne može točno predvidjeti što ga čeka. Često mislimo da smo već stigli na željeni cilj, kadli odjednom iskrсну zapreke, kojima se ni u snu nismo nadali. Daleko od znatiželjnih očiju i bodrenja gledalaca, sam sa svojim drugom, čovjek mora tada snagom vlastite volje savladavati trenutačne osjećaje malodušja. Potpuno povjerenje u svog partnera i svijest da je i sam spreman drugome pomoći do krajnjih mogućnosti, daje mu često jedino snage, da se suprotstavi svim teškoćama. Baš taj momenat daje alpinizmu njegovu pravu vrijednost, izdiže ga iznad razine sportova.

Pod udarcima naših cepina prštao je sjajni, staklasti led, što je pokrio cijelu unutrašnjost mračnog kamina. Korak po korak, stepenicu po stepenicu, približavali smo se uskome rovu, što se okomito digao među zaglavljenim blokovima. No, uzalud smo naprezali oči da ugledamo ma i najmanji otvor. Nema prolaza! Debeli sloj zbijenog snijega srušio se u kotlinu iznad dimnjaka, te nad našim glavama stvorio sjajni svod, ukrašen ledenim svijećama...

Zagledali smo se jedan u drugoga, naprosto nevjerujući vlastitim očima. Zar ćemo se sada, pred samim ciljem, morati okrenuti natrag? Nije me baš oduševljavala pomisao da silazim ovim snježnim strminama, niti da se ponovo provlačim uskim, blatnjavim policama. Najmanje me je pak veselila pomisao, da se po silasku iz stijene moramo uspeti običnim putem na Lipnicu, kako bismo se prema dogovoru sastali na vrhu sa ostalima, koji su penjali negdje u okolicu. Brinuli bi se inače, možda pomišljali i na najgore, jer zima u planinama ne šteti nikoga. U svakome slučaju — povratak je zadnje zlo, na koje ćemo se odlučiti...

Sigurni u mogućnost prolaza, nismo se u dolini mnogo trudili da proučimo sve detalje stijene. Nije nam sada preostalo drugo, nego da redom pokušamo sve mogućnosti, ne bismo li se nekako prečanjem izvukli iz žlijeba, te se na bilo koji način dočepali grebena.

Jasno nam je bilo da se izravno iz kamina, po okomitim pločama ne ćemo moći uspeti. Trebao bi ovdje cijeli niz klinova i mnogo vremena, a mi nismo imali ni jedno ni drugo. Desna strana žlijeba također nije pružala mnogo dobra: nekoliko uskih zasnježenih polica gubilo se uskoro u glatkim, sivim skokovima. Posljednju nadu polagali smo u lijevu stranu gdje smo, kojih pedesetak metara niže, još prilikom uspona primijetili kosu, zasutu gredinu.

Uskoro smo bili na njenom početku. Sve do ruba, dokle nam je dosizao pogled, izgledala je lako prolaznom. No, što je iza ugla? Ne nestaje li možda u kakvim glatkim pločama... Nismo smjeli puno razmišljati. Skinuli smo deruze i uspeli se na nju. Bila je doduše dosta široka, ali nagnuta prema dolje.

Sjedio sam u vlažnoj udubini i osiguravao Mirka, koji mi se polagano približavao po mokrim, sklizavim pločama. Ispod mene, iz raspucanog stijenja rasla je oštra, oskudna planinska trava. Odjednom sam među kršjem primijetio neki predmet, koji mi je privukao pažnju — izmetine od divokoze!

Kao da nam je sa srca pao neki teret. Kamo mogu divokoze, mogu i penjači. Kada su one mogle sići na ovu gredinu, moći ćemo se i nas dvojica izvući sa nje. I nismo se prevarili: iza ugla našli smo strmu snježnu jarugu, rubovi koje su gusto obrasli klekovinom. Najprije dužinu užeta strmo kroza snijeg, a onda još toliko kroz grmlje i mi smo stigli na suncem obasjani greben, u visini otvora našeg nesuđenog dimnjaka. Na prostranim snježnim plohama dalje prema vrhu Lipnice ocrtavao se dobro ugaženi trag.

Bilo je rano poslije podne. Nebom su se gonili bijeli oblaci. Duboko ispod nas, kroz zakržljale šume, vijugala je u bezbroj zavoja cesta, sve tamo do Vršića, ispod bijele slojevite Mojstrovke, da se izgubi negdje prema Trenti. U daljini, gotovo na horizontu, iz kaosa rastrganih oblaka i magla; štršili su Jalorec i Mangart, kao dva prkosna broda na uzburkanoj površini mora...

Udobno smo se zavalili u mirisavu klekovinu, da u miru pojedemo zasluženi ručak.

Uspomene iz planina

Vraćali smo se noćnim vlakom sa Kleka. Svatko je nastojao da bar malo prospava na klupi, samo sam ja sjeo uz prozor i buljio u noć. Vani je pljuštala kiša, promicale su livade, šume, titrava svijetla malenih sela, ali više ništa nisam zapažao. Moje misli nisu bile ovdje. Koliko puta sam zaželio da budem tamo gdje su i moje misli, da ih stvarno mogu slijediti. Kako često polete one u daleke planine, lutaju grebenima i vrhovima, obilaze stijene i doline.

Oh, zašto je to samo slika u mojoj mašti, nestvarna slika što bježi, zašto ne mogu uživati u penjanju po tim krasnim stijenama? I mnogi su dani tužni, jer znam da su moje planine daleko, mnogi me dani dijele od ponovnog sastanka s njima. Poslije svake ture, proživim sve još jednom, ne, više puta, ponovo mi iskrsavaju svi krasni detalji, ponovo se divim prirodi. I sretan sam, kad susretnem kog prijatelja, koji misli isto kao i ja, koji me razumije. Često se zapričamo u beskonačnost, obnavljajući stare uspomene ili se dogovaramo za slijedeću turu. Od ljeta do zime, od nedjelje do nedjelje, živim od uspomena, pa kako ne bih volio prijatelje s kojima sam nekad dijelio život, a sad nas vežu iste krasne uspomene. Kako nas ta ljepota, ta neobična privlačna moć planine čini sanjarima, koji nemaju drugo nego planine.

Sjetim se zamišljenih lica kada se uspinjemo pod stijenu, obično sam tih, ne govorim mnogo, ali moj mozak napregnuto radi. Razmišljam o onome što me čeka i koji put, kad pogledam uz stijenu čiji se vrh gubi u oblacima, pomislim kako smo maleni, ništavni, prema toj veličanstvenoj moći prirode. Pogledam svoje ruke: zar će one moći savladati tu stijenu?

Taj maleni svežanj klinova, što zveckaju o pasu moga druga, podsjeća me da je i on tu, možda mu se slične misli vrzu po glavi.

Ipak, kad uđem u stijenu savladam to malodušje i znam da ćemo uspjeti. Koliko ima razloga, koji mi tada daju snage! Oni leže duboko u meni i teško ih mogu izraziti. Znam da me prijatelji razumiju, jer šuteći odobravaju.

Kuda li sad lutaju moje misli? Polazim njihovim tragom, negdje daleko, neizmjerljivo daleko. Sve je onako idealno lijepo; u dolini skakuće bistar potocić, strmo se uzdižu stijene, uvijek prekrasan vidik, jer je moja misao slobodna, bar sad je sve onako kako zaželim.

Maloprije sam preskakivao zelenkasti potok, sad se već probijam kroz gustu klevovinu, poda mnom se prostire crveni sag rododendrona. Eto, već me okružuju stijene, bijele, glatke i isprane vodom. Oblici su tako fantastični, kao da je svaki kamen izvajala nečija majstorska ruka.

Još se malo trave stislo po uskim poljcama. Visoko gore, dokle dopire pogled, uzdižu se stijene, veličanstvene u svojoj ljepoti i snazi. Moja misao se uzdiže sve više i više i časkom sam na većoj zaravani na rubu stijene. Tu se sve šareni od silnog cvijeća; veliki snježno bijeli runolisti, mnogi encijani, murke i bezbroj drugog cvijeća. Mirisav i tih zakutak, pravi planinski raj, kako samo može dočarati mašta.

Na drugoj strani uzdiže se vrh neobičnog oblika. Njegovi tornjevi i stubovi, što se probijaju kroz oblake, podsjećaju svojim vitkim oblicima na kakav vilinski dvorac.

U mislima lebdim dalje, po nazubljenom grebenu, prema dalekom snježnom vrhuncu. Njegov nepravilan, oštar vrh uzdiže se visoko iznad svoje oko-

line i zasljepljujući blista se na suncu. Kontrast između bjeline snijega i tamnoplave pozadine neba, naglašava njegovu bjelinu, a nebo čini još tamnijim.

Prolazim između ogromnih blokova snijega i leda, što su nanijele lavine. Snježni kristali blistaju se svuda unaokolo, sa stijene se spuštaju ukrućeni slapovi leda. Sve je tiho i mirno i svaki zvuk kao da je zamro, zaledio se u ove neobične, a usto prekrasne oblike.

Odjednom osvanem na vrhu. Nebo je bilo potpuno vedro, na horizontu malo zelenkasto, a idući sve više i više poprima tamnu modru boju. Nigdje ni oblaka, te se na jednoj strani, tamo u daljini, nakupilo malo njih, pa je teško raspoznati što su planine a što oblaci.

Svud naokolo prostiru se beskonačni planinski lanci, jedni iza drugih, kao nizovi bisera i idući sve dalje i dalje gube se u sumaglici horizonta. U tamnoj dolini što me dijeli od drugih vrhunaca, blistaju se mala gorska jezera.

Da, tako je kad je lijepo vrijeme na vrhu. Ali koliko puta kad magla zastre vidik na par metara i nestane svih tih ljepota, ipak idem gore.

Srdačan stisak ruke, umorna ali sretna lica, možda i kakav stup, zar je to sve što nalazim na vrhu? Ne, nije. Ima nešto što me i tada vuče da dođem, da se uspnem, osjećaji skriveni duboko u meni.

Ivo Boko

Svilaja zimi

(1.509 m)

Sjećanje na zimsko postavljanje
upisne kutije

Planina srca Dalmatinske Zagore, gora vukova, mrazova i užganih ljeta. Sve je to tu. Vrh joj je dominantan u Mučkoj i Vrličkoj krajini, ali ni u jednoj nema krštenog imena — jednostavno je nazivaju vršinom. Istočni klisurasti završeci nose simbolično ime: Orlove stijene. Guste površine divlje i neobično za ove krajeve visoke crnogorice.

Nije gora rekordnih visina, ali je kraj koji privuče svakog željnog planine. A kad se dugo ukotviš u gradu i nekako se ulijeniš, i sve onako iz prikrajka pogledavaš okolne stijene, pa te najednom eksplozivno spopade želja da gnječiš planinske pute, onda gora, kao što je ova, najbolji je lijek. Tako se nama ljudima iz grada čini. Ali njeni obronci i polja u podnožju rijetko donose pune pregršti onog što je uloženo u njih. Stoga se i nije čuditi sinovima njenog podnožja što se lakotno oprastaju s domajom, kad jednom zađu u svijet i domognu se kruha.

Lečevića, Mučka, pa i Vrlička krajina kriju u sebi ogroman broj neispitanih bezdanki, a koliki je tek broj onih koje nisu uopće registrirane?

Speleolozi bi tu imali godinama posla, samo kad bi htjeli zač i ovdje. Doista je jednom zaviriti u »Spilje i jame Srednje Dalmacije« od pokojnog prof. U. Giromette, pa da se uoči ono što treba vidjeti.

To je najbolji registar podzemnog svijeta Dalmacije.

* * *

Prazničko vrijeme Starog ljeta. Časovi su kad sve živo traži zabavu. U dvoje odlučujemo za asketski potez: na malu, nekolikodnevnu šetnju k Svilaji.

Split smo napustili u poslijepodnevnim satima i uskoro strepili uz kliške serpentine u nekom kamionu — tandaraču. S Klisa posljednja panorama sa suncem koje tone negdje iza Šolte. Premostili Klis i navukli se dvostruko, trostruko. Surovi »žbun-kamen«, pejisaž kamenite Zagore, ulijevao je tjeskobu zajedno sa vojkanjem Zagoraca i s mrakom koji je brzo padao. Kuća i kućica po gdje-gdje posijanih. Tamna greda dalekih oblaka, t. zv. »kalada«, razapela se o sjeverni obzor i nije obećavala najbolje. U Muču Gornjem izlaz. Rani zimski mrak prilijepio se o zemlju; srećom uštap kako-tako svijetli kroz odeblje »ovčice«. Skica puta je primitivna, olovkom ucrtana na papirnatotj vrećici. Ali mnogo nije pomogla. Trebalo je imati »nos« da bi se stiglo u komšiluk Leskuri.

Prvi od godine! Jutro. Mi željni planine, a ledena susnježica rominja i rominja po kamenim pločama krova.

Drugi dan po Novoj.

Od sjevera, ili odkud li, prohladan vjetar brije, a hladna planina nas mami otkritom bijelom kapom. Od sve one vegetacije, neuočljive istina, ali koja zrači nekom osebujnom mirišljivošću i toplom ugodnošću, ne može se mnogo osjetiti sada, u ove zimske dane. Neko vrijeme hodamo kamenim platoom, potom prvi usponi u Balovitoj Drazi, onda slijeva tektonska napuklina Golubinjka, duboka i mračna, puna divljih golubova i legendi što ih čusmo s jučerašnjim danom. Sad idemo pokraj katuna, prvih, drugih ..., četvrtih. Već smo u okrilju magle i čini se da smo u nju zatvoreni. Pokušavamo dozivati, ali nikakvog odgovora, samo i nehotice zastrašujuća jeka okolnih uzvišica skrivenih našem oku. Jedan od zakona u planini je »ne viči, drugi mogu shvatiti na razne načine tvoju viku«, ali ovaj zakon ne važi u Svilaji: sigurno je samo to, da ćete otjerati ili privući vuka. Tu ih ima na desetke. Pitajte o tome seljake, ne lovce, oni tu ne zalaze, nitko tu ne zalazi.

Prividni nas vrhovi varaju. Sve mislimo: na njemu smo, na njemu smo, a kad tamo — malo jači povik ti se vrati za čas, kao da je iza zida magle jedan drugi Vlado, jedan drugi Ivo. I, da je prokleta ona škrabica za upisnu knjigu, s onim njenim ostrim kutovima i lancem koji je gnjavio šuškajući o škrabu na leđima čas jednog čas drugoga naizmjenice.

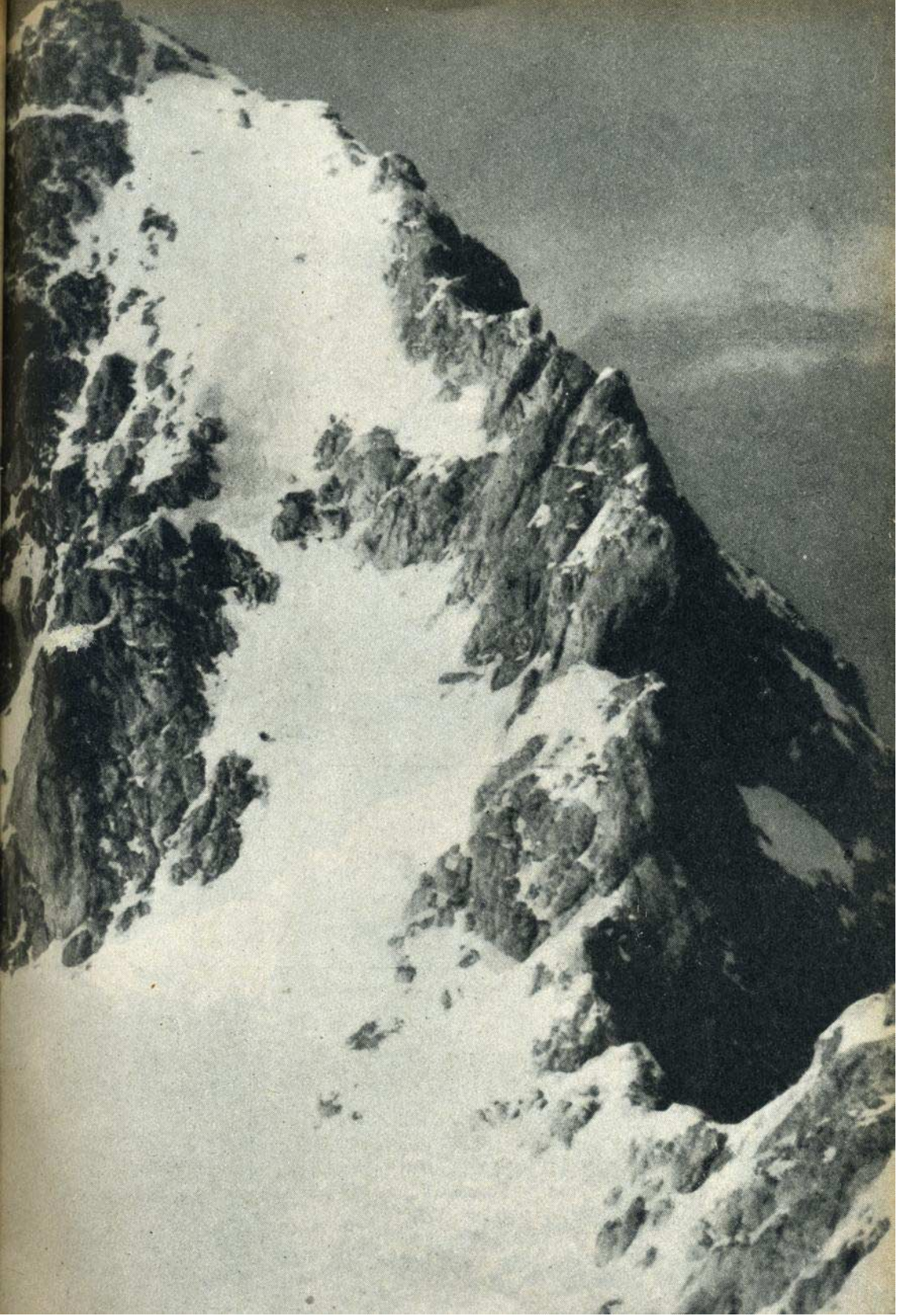
A onda se rodio iz magle snijeg bijeleći primireni uzduh, najprije lak i rijedak, pa gušći i gušći, deblji i deblji. Spustio se i vjetar, naglo, kao iz topa da je opaljen. Moj drug ima maniju vođenja, ali ovog puta to ne čini, rad bi ići neko vrijeme mojim stopama. Ja sam kavalir: »Izvoli, izvoli, ne ću zaostati«. Ali kako je snijeg gutao noge do koljena, domalo sam ga smijenio. Danas s njim možete ići i cestom — on će za vama — iz principa.

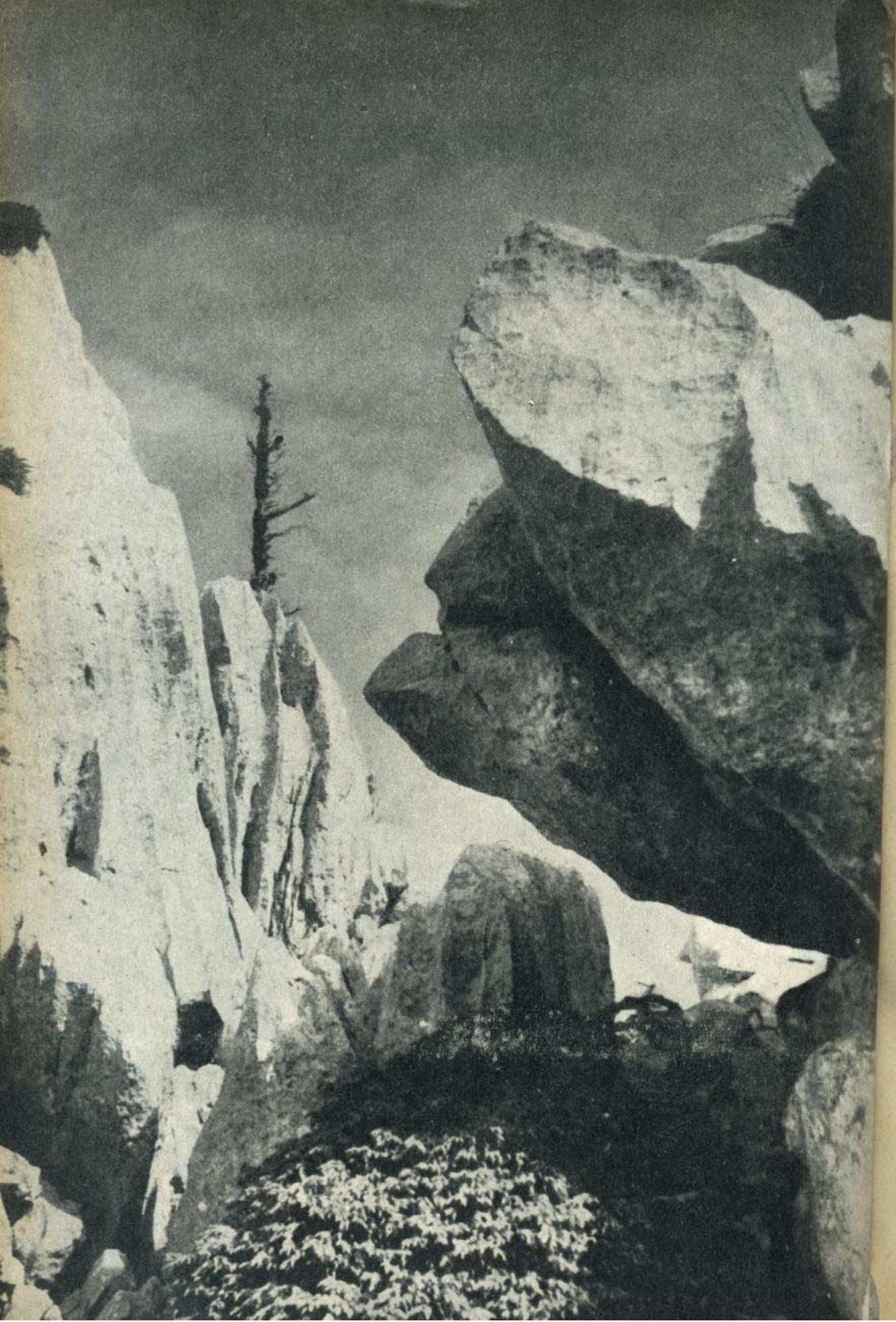
Kad nam je u prsa i lice udarila brza i sitna masa zraka pomiješana s oslabljenim snijegom, znali smo da je vrh.

I tu, baš tu, kod cementnog bloka ukopali smo škrabicu nakon velike muke. Cement ju je čvrsto vezao uz kamen, ali da li je negdje u proljeće kojoj seljanki poslužila kao spremište za sol — to ne znamo. Znat ćemo valjda do koju godinu, kad nas koji planinar obavijesti o tome.

A što se tiče nas, nakon škrabinog pogreba, mi smo istim onim stopama, iako ravnim kao leđa šarulje, stigli zdravi i odmoreni za večernji san pun mira i ugodnosti.

Podite jednom na nju, na Svilaju, bilo to zimi ili ljeti, naći ćete gostoprимljivu, i divlju i pitomu Svilaju, koja ne traži opise, nego ljude i planinare, i sve one koji vole nešto čisto, toplo i veliko. A kakva je Svilaja, takvi su i ljudi pod njom, takvo je i sve ono oko nje: I divlje i pitomo, surovo i toplo.

Jedan penjački dan

Blaga sunčeva svjetlost već je titrala sjenama kržljavog žbunja na stranama šatora, kad sam ustao i sjeo na prag naše modre kućice. Nedo je spavao snom pravednika. Moj treći sustanar Ive već se skitao oko kuhinje. Žagor u šatorima, glasni povici i spremanje, bio je siguran znak da su svi stanovnici logora već budni.

»O, pa zar mi danas penjemo? Tko bi rekaol!«

»Hoćemo li prvenstveni, a?« — Pričao sam sâm sa sobom. Nedo je spavao.

»Diži se!« — Uzalud sam vukao njegove beskonačno duge noge, ali zvonjava sa klinovima učinila je svoje. Naglo je skočio gledajući ljutito samo jednim okom, a onda mu se sneno lice razvuklo u dobri jutarnji smiješak.

»A kaj, idemo?«

»Pa jasno, danas, plažemo!«

»Grustje in zelenjava, kaj me nisi ranije zbudil!« U logoru postaje sve glasnije. Izmjenjuju se jutarnji pozdravi. Oni su vrlo različiti — već prema tome na koga se odnose. Reumatične je trebalo srdačno potapšati po leđima... Engleskinjama, našim gostima, najengleskije reći: »Good morning«, Slavonca pitati, kako je spavao, a Splitsaninu samo »E«!

Ive je upravo završio jutarnju inspekciju naših provizornih terarija u kojima je živjelo desetak naših ljubimaca — riđovki i poskoka u svim veličinama i desenima. Doznajemo jutarnje vijesti. »Šime, jedna kutija je prazna. Tri sive su zbrisale nekamo.«

»Pa nisu daleko.« — Netko od zlobnih dobacuje, ali tek u pol glasa: »Kladim se da su u ženskom šatoru.«

Dijeli se doručak. Gris, kisela marmelada i kruh od osam dana. Skroman i zato brz doručak. Zatim gotovo neprimjetno nestaju dogovoreni navezi. Dok spremam uže i ostali materijal u naprtnjaču, Nedo prima »jurišni obrok« za stijenu.

»Ej, ne diraj, već si dobio!«

»Kaj ti je za jednu cvebu, ne buš u raj.«

Ostali smo sami sa dežurnim logora. To nije ugodna dužnost, ne zbog posla, nego zbog čekanja. Treba čekati, strpljivo i bez suvišnog uzbuđenja. U penjačkom logoru daleko u planinama, to nije lako. Teško je ostati sam u logoru; stotinu misli tada prolazi glavom. Ovo su nam nepoznate stijene. Tko zna što nas čeka u njima. Dežurni u svakom oblačiću vidi i proživljava nevrijeme u stijeni. U svakom srušenom kamenu čuje lavinu padajućeg kamenja, što satire sve živo. No najgori su sati prvog sumraka, kad sjedi uz vatru i čeka — sâm. A zato se svaki potajno boji ostati u logoru. Zbog toga i jesu svi dežurni pomalo razdražljivi. I ovaj nije bio iznimka. Nestrpljivo nas je promatrao, dok je rezignirano gulio krumpir za ručak - večeru. Glas mu je odavao loše raspoloženje.

»Čujem da danas otvaraš kovačnicu u barijeri. Izdaješ slobodne penjače.«

»Da, dobro je ponekada promijeniti običaje« — odvrćam mu pomirljivo.

»Što ćeš kuhati?«

»Znaš, ne znam još točno. Trudit ću se, ali nisam čarobnjak. Radije mi reci, kad ćete već jednom krenuti.« — To zbilja nisam znao, jer Neđo je tražio svoj »cigaršpic«. Iz šatora je letjela obuća, odjeća, deke i stelja...

»Što divljaš, sigurno ti je u kacigi!«

»Kaj si dosjetljiv, sigurno nisi to prije htio reći iz skromnosti.«

I zaista, u rudarskom šljemu par zgnječanih »Drava«, geološki čekić, nekoliko okamina sa učenim imenima, džepni sat — fosil Mojsijevih vremena i mali vječno gubljeni šareni »cigaršpic«. Konačno smo imali sve. Mogli smo poći. Moj partner upravo je zatvarao šator i imao je još par želja.

»Ako bu netko pozvonil, reci mu da nismo kod kuće...«

»Misliš onako, duhom ili baš po pravom... i pazi da ne ulaze muhe u šator.«

»To ti je i onako suvišno, bivakirat ćete... Imaš li još kakvih želja...?« — zajeđljivo će dežurni.

»Molim te uzmi si nekaj za smirenje i skuhaj nam rižu.«

»Mani se bajki, ja sam amater. Sretno!«

»I tebi!«

Strmim siparom, na kojem raste šikarje bukve i klekovine bora, vodi nas put prema čobanskoj stazi, a odatle preko manjih stijena na sam greben ispred sjeverne stijene Trnovačkog Durmitora. Ispod nas je ostao tanak pram dima i pet malih šatora na obali jezera smaragdne boje. Volim šatore, draži su mi nego udobne kuće sa mrzovoljnim opskrbnicima, kojima je jedina želja profit. U njima nema dvostrukog kućnog reda i buke do kasno u noć. Ovdje živi i još uvijek caruje netaknut mir i sloboda divljih planina. Noću se čuje samo vjetar i šum valova na jezeru za čije sakrivene ljepote zna samo mali broj ljudi. Sunce je bilo već prilično visoko, kad smo stigli na sam greben, odakle smo imali idealni pregled stijene Trnovačkog Durmitora. Čitav sjeverni zid podijelili smo u dva dijela. »Glavu« — glavninu gromade ispod samog vrha i nastavak stijene nižeg dijela, kojeg smo prozvali »Barijera«. Na grebenu zatekli smo naš narod u zadnjim pripremama za odlazak u samu stijenu. Sjedili su na travi u živahnoj penjačkoj debati.

»Vidiš li ono malo snježište?«

»Ono lijevo?«

»Da, zatim onaj mali trokutni žljeb.«

»Ispod onog crvenog odloma?«

»Jest tamo ćemo ući...«

Neki prave skice, ocjenjuju visinu i daju se prognoze.

»Kamo vi namjeravate?« — upita me Željko.

»Htjeli bi otići u Glavu« — odgovorih mu.

»Pazi, vrijeme je već poodmaklo, a to je 400-metarski komad,« — doda Ive.

»Znamo, ali zato i nosima naprtnjaču.«

»Znači, noćas spavaš na tvrdom, odaberi neko zračno mjesto.«

»Ni govora. Noćas smo pozvani na sijelo u katun.«

Još malo ugodnog časakanja sa prijateljima, a onda gutljaj limunade za rastanak, njihove dobre želje i naš »Sretno« izgubiše se u šuštanju grmlja klekovine bora. Da dobijemo pravu sliku o našoj stijeni morali smo poći još skoro pola kilometra. Oдавde smo mogli prostudirati i odabrati novi smjer. Podaci o već izvršenim usponima hrvatskih penjača bili su zbog naglog odlaska iz Zagreba veoma oskudni. Naš »tehnički« uspio je nabaviti tek nekoliko loših fotografija, bez opisa, a dva ili tri ucertana smjera bila su označena poprili. Ali

to me nije smetalo. Već dvije duge godine čekao sam strpljivo ove dane, da se konačno nađem u kraju skoro nepoznatih stijena sa mojim prijateljima, sa kojima su me vezale radosti pobjeda i iskušenja u planinama. Obojica, Nedo i ja bili smo u »velikoj« kondiciji. Znali smo svoje mogućnosti i bili smo spremni da podijelimo vidike i bivake... Sada je trebalo samo odabrati i krenuti. Svadio mi se smjer, koji nam se je činio kao da prolazi strmim kaminom ispre-sijecan glatkim pločama. Međutim to je bilo samo prividno. Ustvari smjer našeg prolaza išao je pored ogromne ljske kršljivog dolomita, koja je bila prislonjena na glatku vapnenačku gromadu. Orijentacijski je lak. Vodi do podnožja gotovo u ravnoj liniji na hrbat grebena nedaleko vrha. Posavjetovao sam se sa Nedom i bio sam jako zadovoljan, kad je pristao da nađemo prolaz kroz zamišljeni smjer. Krenuli smo bez mnogo riječi u duboku jarugu, koja je dijelila naš izvidnički greben od siparišta ispod same stijene.

Bio je ugodan ljetni dan, pun sunca i mirisa planinskih trava. Išli smo ususret nepoznatoj stijeni s divnim osjećajem, da je cijela planina naša. Od zadnjeg kamenčića u siparu do vrška piramide na vrhu. Išli smo polako, ali bez bojazni da će nam kakav »ultra-as« prigovoriti da idemo prema stijeni puževim tempom... i bez straha da ćemo susresti kakvog histeričnog »ideologa«, koji će se zgražati nad našim obijesnim skokovima po siparu. Ovdje ne treba skrivati ni svoju jadnu opremu ispred domaćih i inozemnih snobova.

U skupini Maglića žive skromni katunari — stočari, polunomadi, dobri i poštteni ljudi, s kojima smo bili jedna velika i radosna obitelj. Oni su nas cijesnili zbog naših sitnih usluga i našeg zanimanja i razumijevanja za njihov život i njihove probleme. Svaki dan našeg boravka na Jezeru bio je za njih pun novosti. Svidao im se naš logorski život, promatrali su nas kad lovimo zmiје rukama, preplivamo jezero, a mnogi njihov veseli povik bodrio nas je visoko u stijenama. Znali su svakog od nas poimence, kao i mi njih. Sada su njihova stada, koja su se kretala kao velike žute pjege na visinskim pašnjacima, silazila polako prema jezeru, a mi smo se mučno uspinjali prema odabranom smjeru kroz sipar sitnog kamenja.

Uskoro smo lijepo vidjeli mnoge detalje stijene, kroz koju smo htjeli proći. U podnožju velikog snježišta ugasili smo žeđu. Pili smo polagano i dugo. Naši pogledi bili su uprti na ulaz smjera, koji je sad bio u prvom planu. Ne izgleda lak. No vidjet ćemo. Odjednom će Nedo:

»Pogledaj, kaj veliš na ovaj dobar znak?«

»Zaista lijep uvod za prvenstveni uspon.«

U žljebu pored nas, kroz koji je proticao vrutak snježnice, ležala je velika divokoza polomljenih rogova i smrskanih kostiju. Oko nje su rasli bijeli cvjetovi maka i planinski karanfil.

»Sigurno je brala cvijeće pod onim prevjesom.«

»Zanima me, kako će nama biti na tom mjestu.«

Konačno smo pod ulazom u smjer. Vidimo kojih pedesetak metara kamenog zida, ali i to je dosta. Stijena nas je dočekala nekako naježena, mrzovoljno načičkana zaprekama, crvenim prevjesima, stropovima i glatkim pločama. Oso-bitost ovog smjera podsjeća na Scilu i Haribdu. Desno kršljivi dolomit, a lijevo isprani vapnenac sa rijetkim oprimcima i još rjeđim pukotinama za klinove. Razgledavajući ulaz smjera imali smo mogućnosti za dvije varijante. Prva je išla preko uskog grebenčića, koji se je jedva držao još na okupu, u rupu punu crvenog blata. Zatim je trebalo načiniti prelaz preko dvometarske ploče, koja

se crvenila i obećavala teško, ali i neelegatno penjanje. I tako da ne zamažemo »vibrame« odlučili smo da prva dužina užeta prođe kroz raspucane ploče i dva manja prevjesa ... Dozvolili smo si tu neskromnost na početku — kasnije nam više nije nijednom pala na pamet. Na kraju naša želja je i bila da se okušamo u punoj kondiciji sa nečim čega ćemo se sjećati s ponosom. Penjali smo slobodno sve do police iznad snježišta, udobno smo se smjestili pod prevjesnu stijenu i pripravili se za polazak. Koluti zelene »nylonke« trusili su sitno kamenje na snježište ispod nas. Nedo je zaštitio glavu kacigom i zabio prvi klin za samoosiguranje. Podijelili smo pomoćne zamke. Ispucane ploče stijene na ulazu čekale su nas.

»Gotov sam, možemo ...«

»Pazi ...« kroz zrak je zasiktao izazovni pozdrav stijene — nešto padajućeg kamenja. Na prljavom snježištu ostale su samo rupe. Stari smo znanci, padajuće kamenje i ja. Prvi put upoznao sam ga na strminama Amfiteatra u Martuljku. Gledao sam ga, kako mi juri ususret iz magle. Bespomoćno sam stajao na snježištu u prvom iskušenju — iznenađen i nemoćan, a u sjećanju mi je ostao onaj prijeteci zvuk.

»Zamisli, kaj je to glupo od ovolikog kamenja ...«

»Čuvaj, ide!« ... opet ih je nekoliko zazviždalo pored nas u dubinu.

»... i na kraju neki »bezvezni« kamenčić te pošalje u vječna lovišta.«

»Znaš šta, drugi neka penje uvijek sa šljemom.«

»Šime — vrijedi, biramo za prvi prevjes.«

»Vrijedi — par.«

»Jedan, dva, tri ...«

»Sedam! Ma nemreš ti sa mnom, evo ti šljem.«

Prva dužina je Neđina. Još samo pregled čvorova i prepustih se užitku. Napad je počeo. Zahvaljujući visini moj partner koristi oprimke, koji su mu 253 cm iznad »vibrama« ... kratka prečnica, a onda namještanje. Iznad glave mu je prevjes.

»Malac, zabi klin.«

»Morat ću, ali samo radi bon-tona ...«

Ječi željezo, zvone krepki udarci po čeliku. Opet reski zvižduk para zrak — pada kamenje. Ipak je dobro što u ovoj stijeni ne manjkaju prevjesi. Oni su nam sad jedina i sigurna zaštita. Polako skupljam uže da ga ne oštete krhotine na izloženim mjestima, to je uostalom sve što mogu načiniti za zajedničku zaštitu.

»Makni se kaj više možeš ulijevo. Moram maknuti nekaj kamenja« — dovikne mi Nedo.

Smještam se koliko mogu udobnije na kosoj polici. Daljnje napredovanje mogu pratiti tek po pomicanju užeta i napetijom pažnjom.

»Čuvaj, ide« — nekoliko gromada defilira ispred mene kao meteori. U lice me zapljusnu njihov zračni trag. Tup udar u snježište, lomljava na siparu, a onda krhotine jure dok se ne rasprsnu u sudaru sa kojom većom pećinom, ili ne stignu na dno jaruge. Čujem ih još dugo ispod sebe, kao daleke povike, kao savjete.

Polako teče »nylonka« kroz dlanove. Centimetar po centimetar, a onda opet klinovi krče put. Slušam jeku udaraca što titra nad sunčanim pašnjacima mijesajući se sa zvonima ovaca sa travnatih obronaka ispod nas. Penjačka idila. Ali ne traje dugo. Ja sam na redu. Moram izbiti klin, zaprtiti naprtnjaču i krenuti za Nedom. Nisam ga mogao vidjeti. Uže je bilo putokaz. Teklo je drsko

sredinom prevjesa. Pošao sam u prečnicu po uskoj polici i trenjem savladao ploču ispod prevjesa. Iznad mene je klin, trebam još kojih pola metra do njega. Nezgodno mi stoji na lijevu ruku. Preda mnom je povelik kovit užeta. Dovikujem:

»Napni špagu ... još ... još.«

Sasvim lak trzaj o pojasu, naprtnjača me okreće i ja trenutak visim samo na rukama. U takvim situacijama oči su na nogama. I one same nađu uporište bez gledanja! Stigao sam do klina brže i drugačije nego što sam namjeravao. Trenutak se odmaram na dobrom uporištu. Moram skinuti šljem — ograničuje mi pregled. Izbijati klinove nije ugodno, a ja ih tako nerado ostavljam, pa ipak, ovog sam morao ostaviti. Uska zavijena pukotina čuvat će ga za orijentaciju barem idućem navezu. Izbio sam zatim ostale klinove i po teškom terenu stigao do Neđe. Upravo sam odahnuo, kad sam mu vratio naprtnjaču i šljem.

»Kaj veliš Šime, ovo baš ne bu laka stvar.«

»Nezgodno je zbog kamenja što pada.«

»Gore je sigurno montirana drobilica.«

»Morat ćemo je obići na neki način.«

Pošao sam dio puta po uskom strmom grebenčiću pokrivenom sitnim kame-njem. Iznad nas bio je veliki crveni odlom. Ovakvi stropovi danomice se za-rušavaju, zato je šetnja ispod ovakvih šarenih stijena zaista neugodna. Naliči mi na užitak kupanja u moru sa tablama na plutačama: »Oprez — morski psi!« Moja dužina užeta bila je doskora iskorištena u lakom terenu bez teškoća. Nedo mi je polako prišao, a zatim me ponovo osiguravao do pod novu zapreku. Ovu sam želio prepenjati prvi, ali sad je red bio na Neđi, zato sam mu ponudio na-godbu:

»Sve je to lijepo, ali priznat ćeš da ja dosada nisam ni penjao.«

»Dobro, računaj onda na moju velikodušnost!«

Pošao sam veselo uz kosi odlom sa rijetkim, ali divnim oprimecima čvrste stijene. Na njegovom kraju opet izlazim na zrak. Sad se mogu diviti vidicima. Desno je kamin, koji završava stropom — neprolazno. A lijevo je priča za sebe. Koso nagnuta ploča, bez oprimaka koju treba priječiti par metara do male izbočine. Popeo sam se još par metara naviše, pronašao dobru pukotinu, zabio klin i počeo se spuštati u nategu užeta prema izbočini. Nema oprimaka, ali po-maže mi trenje i pukotine, kojih ima na pretek. Prelazim problematična mje-sta uz pomoć tri klina. Časak promatram izgrebenu ploču. Ovo je naime bri-sani prostor za padajuće kamenje.

»Stari, stojiš li dobro?« — dozove me Nedo. Bio je ispod mene na dnu od-loma. Vidio sam mu samo glavu.

»Da, šta hoćeš?« — Vjetar mrsi nejasnu rečenicu ...

»Ne čujem te!«

»Kaj bi ti bilo da »iscuriš« cijeli »cug«!?

»Čekaj malo dok zabijem klin, zašto pitaš?«

»Mislim tako — sigurno bi te tri dana bolilo trbuh ...«

Oprezno se gnijezdim na maloj izbočini, nešto postrance od glavne bri-sanog prostora.

»Gotovo! Nema više špage« — opomene me Nedo.

»Pusti osiguranje!« Očistio sam malo prostora od sitnog kamenja, a na-šla se i pukotina za čvrst klin. Zatim sam pozvao Neđu:

»Ajde, Malac, požuri!«

Klinovi su izlazili, kao od šale i brzo zatim sjedili smo zajedno i prepričavali utiske. Iskoristio sam mali predah da opišem smjer do ovog odmarališta. Tehnički opis i ocjena teškoće smjera nužno je zlo što prati svaki prvenstveni smjer, ali tako mora biti. Moramo ga napisati prije svega radi onih, koji će doći ovamo iza nas, ali i za one »profinjene estete« i »samozvane odgojitelje«, koji mogu ocijeniti uspjeh u penjanju jedino po rimskim brojkama sa plus, minus oznakama...

Polagano sam se premjestio, a onda je Nedo krenuo ravno iznad mene i nestao iza malog prevjesa. Čitav moj vidik ograničio se na par kvadratnih metara sivog kamenja išaranog zelenkastim i žutim lišajevima. U rdastim pukotinama raste mahovina. Preko mog ramena, kroz dlanove polako prolazi »nylonka.« Ona je, kažu, pomagalo do cilja, do vrha, ali sada ona nije više samo običan pribor za penjanje. Sad veže dva života sa njihovim brigama i radostima, dva prijatelja sa jednim ciljem. Ona je treći partner, nijemi svjedok ljepota, teških momenata i naše penjačke sreće. Njeno baršunasto tijelo nad mojom glavom polako se pomiče, trza, niže i svojim nijemim plesom priča što se događa tamo iznad mene. Zastane časak, a njen šum zamijeni zvonka pjesma klinova nad dubinom. Zatim pođe, pa se vrati. Kao da predahne trenutak i krene malo udesno... Zrakom leti nevjerni oprimak. Još udesno... Treperi u novom naporu zajedno sa svim mišićima u samopodizanju. K vrhu teče »nylonka«, k vrhu. Radosno dužinu za dužinom.

Gotovo neopazice zauzeti napetim penjanjem približili smo se zadnjoj trećini stijene. Ovdje su nas čekala iznenađenja, koja je bilo vrijedno doživjeti. Iz pomalo hladne sjene izbili smo na malu suncem obasjanu plohu. Vjetar je tjerao oblake nekamo prema Volujku. Sada se je već vidio i komad Jezera. Ličio je na komad stakla u travi, izgubljen u starim šumama.

Desetak metara iznad mene, nemarno su se klatile Nedine noge preko ruba nekog ne suviše širokog vidikovca. Izbjegavao sam kršljive detalje i tragao za rijetkim čvrstim oprimcima. Moj partner dočekao me je sa nekim čudnim izražajem lica, pomislio sam da je gladan... Podržavajući me o pojasu, pomogao mi je da održim ravnotežu na uskoj polici dok sam ga smjenjivao na zračnom osiguralištu. Dao mi je par klinova. Pokušao sam pronaći nešto za jelo u naprt-njači.

»Ne bumo jeli. Odmori se. Počekaš da prodemo ovo »zelje«.«

»Što to znači, da nisi bolestan?«

»Zelje« je izgledalo doista nesimpatično. Dobrih dvadeset metara strmog kršljivog terena, zatim prevjes, koji je branio pristup na policu koja je vodila k vrhu.

»Kaj ti zbilja misliš, da je ovo prvenstveni uspon?« — odjednom će Nedo.

»Ja se nadam.«

»Buš onda pokopal nade.«

»Zašto?« — zapitah ga iznenađeno.

»Pogledaj si onaj lijepi klin...«

Doista, dva metra od nas stajao je stari klin, rdav i svinut. Očito ga padajuće kamenje nije obilazilo. To je bio neoboriv dokaz. Kroz smjer, koji smo mi sada ponavljali već su prošli zagrebački penjači u navezu Gropuzzo—Miha-ljević u ljetu 1949. Sada sam shvatio Nedino neraspoloženje — mi smo već navikli da svakoga dana dogod logorujemo izvodimo samo prvenstvene uspone. A danas smo se i nehotice našli u već propenjanom smjeru. Pa ipak naše je neraspoloženje ubrzo nestalo zajedno sa umorom.

Odmoren — krenuo sam polako ususret neizvjesnostima stijene. Neđo je zauzeo moje mjesto, da mi pomogne, osiguravajući me. Našao sam se u vrlo teškom terenu pomičnog kamenja. Pokušao sam zabiti klin, ali uzalud sam tražio duboku zdravu pukotinu. Morao sam poći još par metara naviše. Tuckao sam kladivom po kamenju, a ono je zvonilo neugodnim šupljim glasom, kršljive sredine. Nadao sam se da će malo više stijena biti čvršća. No varao sam se. Morao sam penjati slobodno. Pošao sam gotovo instinktivno prema uskoj crti zelenila. Znao sam da tamo mora biti manje strm teren. Napeto penjanje po strmini od 70° prilično me iscrpilo. I zaista doskora sam dospio pod malu travnatu oazu punu cvijeća. Pripio sam se uza zid ispitujući kladivom stijenu, tražeći pukotine. Stajao sam na veoma nesigurnom terenu — utiskujući pomično kamenje u njihova ležišta vlastitom težinom. Pa ipak nisam mogao do »livade«. Pristup je branila posve glatka, duga ploča stijene bez pukotine, bez oprimaka. Prijeći nisam mogao. To je bilo veoma riskantno. Povratak dolje bio je jednostavno nemoguć. Isto tako nisam mogao ni stajati čitavu vječnost samo na rubovima stopala. Jedino moguća odluka bila je ipak samo — k vrhu.

Spremio sam kladivo u džep. Trenjem tijela ispitujući svaki oprimak rukom i čvrsto odlučan da se pošto poto dočepam livadice, podigao sam se za par centimetara. A kad su mi jagodice prstiju utonule u blagi nabor čvrste stijene — znao sam da ću uspjeti. Grčevito sam ukopao prste među busenje trave tražeći oprimak u sipkoj, vlažnoj zemlji. Između cvijeća prhnula su dva leptira. Negdje u našem susjedstvu padalo je kamenje... Sada trebam samo mira. Polako, kako da ne izgubim ravnotežu, izvadio sam kladivo i naizmjenice iskopao dva duboka zemljana oprimka. Krenuo sam trenjem trupa nekoliko centimetara naviše. Sada je bilo dovoljno nekoliko energičnih pokreta i ja sam se konačno našao u ugodnom kosom položaju, ležeći licem u travi. Noge su mi podrhtavale od napora. Godilo mi je mirovanje. Odmarao sam se kratko vrijeme i zatim sam pošao prema polici na koju je sada bilo lako doći.

»Pazi, još dva metra« — upozori me Neđo.

»Pusti sve što možeš...«

»Više nema...«

Morat ću ostati na vrhu livadice. Pokraj mene crvenila se stijena problematične čvrstoće. Nigdje dobrih pukotina. Išćupao sam par busena trave i otkrio pukotinu široku, kao moja ruka. To je bilo ipak nešto. Načinio sam sa kladivom uporište za noge. Uže sam postavio preko ramena za osiguravanje Neđe. Svoje samoosiguranje izveo sam tako da sam lijevu ruku gurnuo duboko u pukotinu i ne mareći za oštro kamenje zatvorio šaku. Sada je u redu, ali Neđo ne smije dozvoliti ni najmanje poskliznuće. Na cijeloj dužini užeta nema ni jednog klina.

»Kaj si ti gore slažeš herbarij?« — čuo sam glasno ispod sebe.

»Zatrpal si me sa sijenom« — protestirao je Neđo.

»Izbij klin i dođi. Samo ne smiješ pasti!!«

»Za kaj?«

»Nisam uopće osiguran. Možeš penjati, ali pazi da uže bude uvijek napeto. Inače bolit će nas obojicu trbuh...«

»Kaj veliš, a za večeru je riža!«

Desnom sam rukom navlačio uže ispod lijevog pazuha, a zatim pritiskujući ga nogom na stijenu skraćivao razmak do Neđe. Išao je polako smireno i sigurno. Pao mi je kamen sa srca kad je dohvatio rub livade, pa onda moje noge i konačno sjeo do mene... Ostavio mi je naprtnjaču, popeo se na policu i ne-

stao u prečnici — uže je teklo brzo i uskoro sam ga zaustavio u napredovanju. Uže je isteklo. A ipak bio je možda sedam ili osam metara iznad mene. Pošao sam za njim u dugoj prečnici po kosoj polici čvrste stijene, i našao ga gdje drhturi u vlažnoj rupi, čiji su zidovi pocrnjeli od debelih naslaga alga. Dalji teren činio nam se nešto lakši, skoro smo ga podcijenili. Pa ipak za svaku dužinu trebao je po neki klin. Smjenjivale su se glatke ploče i kršljivi detalji. Osiguravališta su bila dobra, mahom u uskim rupama u koje se moglo dobro uklještit kod osiguravanja.

Za ovaj uspon, koji je trajao oko četiri sata stalnog napetog penjanja, trebalo nam je zaboriti dvadeset i osam klinova za napredovanje. Bili su već popodnevni sati, kad smo se spuštali na Bojanska Vrata silazeći stazom ispod Vlasulje preko malih livadica sipara i šikare prema katunima. Vraćamo se zadovoljni sa osjećajem ugodnog umora svaki sa svojim mislima, koje se neobuzdano pretvaraju u prepričavanje doživljaja i osjećaja. Osjećaji — to je ono što će nas opet odvesti u stijenu. Možda je u tome tajna naših stremljenja.

Da, mi ćemo se opet vratiti u njih da svim čutilima upijemo nježnu, dirljivu ljepotu planina, da se okušamo u surovoj borbi, da doznamo granicu svojih mogućnosti. Vraćali smo se iz stijene ne sa osjećajem pobjednika, nego sa srećom sretnog djeteta, koje je napokon dobilo željeni dar. Polako je tonulo sunce u rumenilu zapada za oble visinske pašnjake na obroncima Volujka.

Gornji katunari utoruju ovce. Veselo se pozdravljamo. Nude nas svježim mlijekom i raduju se kao djeca našem obećanju da ćemo doći u katun na sijelo, da čujemo njihove stare pjesme i da oni čuju naše.

Katun tetke Jovanke nije daleko od našeg logora. Dočekuje nas s vedrim smiješkom na starom izboranom licu. Čudno, a ujedno i lijepo doimlje se ta dobra starica, puna vedrog dostojanstva. Ona uživa veliki ugled među njenom čeljadi. Jovanka je ovdje planinka. Njeno veliko iskustvo u stočarstvu, доброта i pravednost, pribavili su joj dužno poštovanje. Svi je vole i cijene. Svima je ona tetka Jovanka, pa je i mi tako zovemo. Pozdravismo se.

»Jeste li umorni, djeco?« — upita nas.

»Baš i nismo, teto.«

»Ja sam vas čekala cijelo popodne...«

»Kako Duškova noga?«

»Bogami dobro. Ni vatre više nema« — reče mi. Previo sam dječaku duboku ranu na nozi. Tetka je dotle užurbano pripravljalala mlijeko i crni tečni kruh.

»A gdje ste danas bili?«

»U Trnovačkom Durmitoru« — odgovori joj Nedo.

»Zar niste prolazili putem uz katun?«

»Ne, išli smo kroz stijenu« — odgovori joj.

»Pa, jeste li našli svoju sreću?« — upita nas Jovanka. Nisam joj mogao odmah odgovoriti. Bio sam zapanjen. Nepismena starica imala je više razumijevanja za naše uspone, nego svi teoretičari, koji ideologiziraju o penjanju tek u sobama. To je mogla izreći samo duša, koja živi u planini i istinski ju voli.

Bio je već mrak, u blistavom Jezeru kupao se mjesec među stablima brbljavih omorika, u podnožju zaspalih velikana.

»Doista, teto, mi smo našli svoju sreću!«

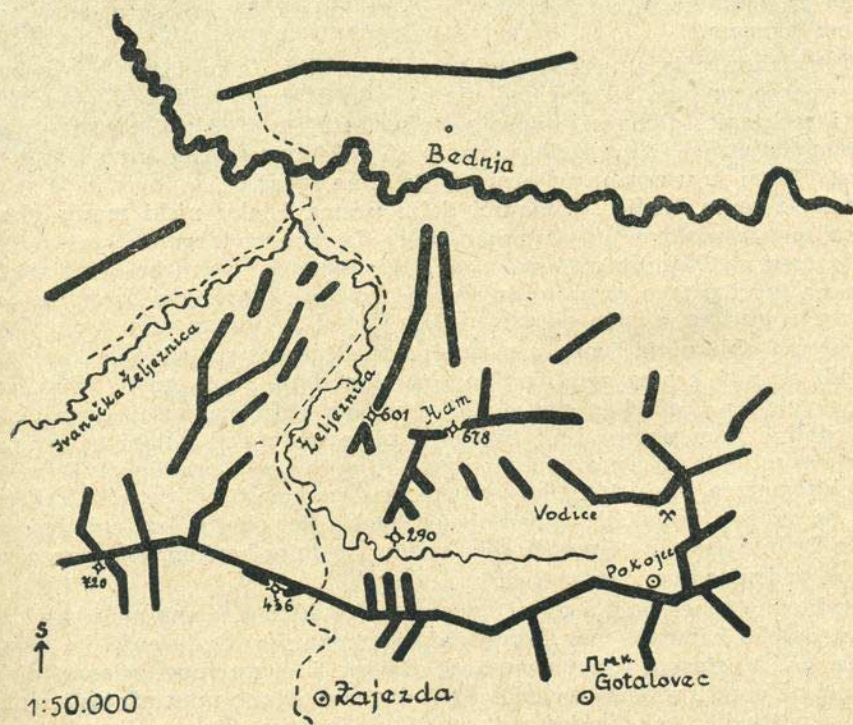
Po obroncima Ivančice

Raznolikim putevima penjali smo se na vrh Ivančice, ali privlačio nas je i onaj brojani splet obronaka i pobočja ove naše omiljene planine, kao i neki manji, ali naročito izraziti vrhunci čudnih i nepravilnih oblika. U toj želji da Ivančicu upoznamo uzduž i poprijeko, ranog jutra zadnjeg dana mjeseca kolovoza tjerao sam rano bicikl uzbrdicom prema Budinščini i Zajezdi. Toplo jutro nagovještavalo je još jedan vrući dan pred sam početak nove školske godine.

Sve se više približavam podnožju planine i svaki čas pogled na nju je drugačiji. Cesta blago zavija i sad mi je pred očima izbočina vrha Gradinovca (778 m) i same najviše glavnine, a sad opet daleki istočni hrbat sa Grebengradom (480 m). Namjerno usporavam vožnju, gledajući taj planinski zid ispred sebe. Češće se tuda vozim ili pješačim, ali uvijek nailazim na neke nove detalje koji u različito doba dana, pod drugačijim osvjetljenjem sunčevih zraka dobivaju drugačije oblike. I zato mi je uvijek vožnja na toj cesti bila pravi užitek.

U Zajezdi našao sam Vitu kod posve neplaninarskog posla. Čekićem je tuckao već ukrućeni cement, jer, kaže, treba nešto betonirati. Uvjeravam ga da od toga cementa ne će biti ništa, no on je ipak brižno sve pokupio, da još sutradan nastavi — Sizifov posao.

Uz specijalku dogovaramo se za današnje pješačenje. Nakon posve surotnih prijedloga, odlučujemo pogledati dolinu Željeznice. Kojim putevima?

To još sami ne znamo. Albiću su danas, nakon alpskih uspona, obronci Ivančice preniski. Brani se zaposlenošću. Tako odlazimo nas dvojica a priključuje se i špiljar Zlatko.

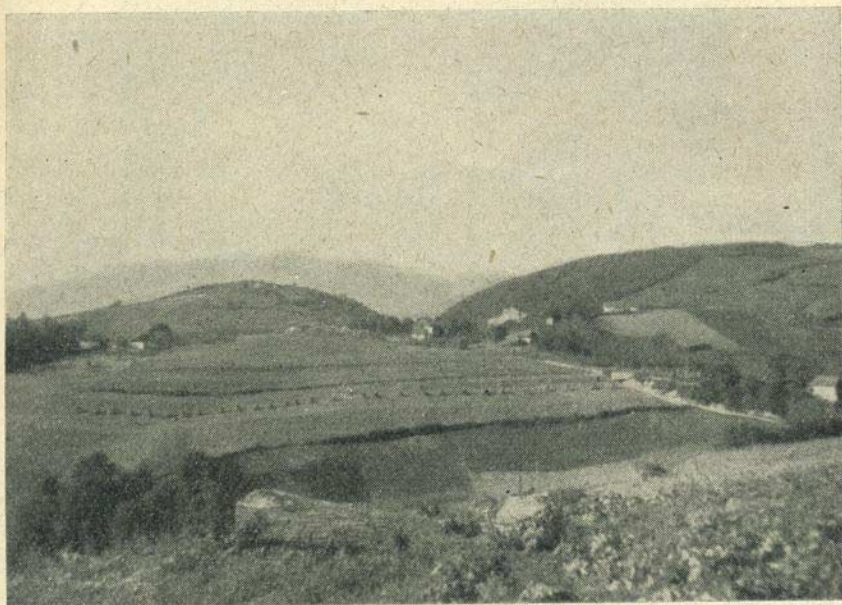
Ugrijani bijeli vapnenac na kosom kolniku nad Zajezdom izaruje toplinu koja umara, pa lagano hodamo. Vito me upozorava na tlo. U kamenoj podlozi vidimo mnogo okamenjenih ljuštura morskih školjaka, veličine dlana. Kolnik je usječen u čisti bijeli vapnenac, pa kotači svaki dan prelaze po ovoj prirodnoj zbirci okamina i mrve ih, da se pod smrvljenim slojem ukažu još ljepši i veći primjerci. Tako je to na čitavom ovom putu. Zlatko je dignuo jednu neoštećenu poluotvorenu školjku, što je naročita rijetkost. Uzimamo i nas dvojica lijepe velike primjerke za školsku zbirku, i ostavljamo ih u grmlju. No ni to nije potrebno, jer ovo »kamenje« inače nitko ne dira.

Prijatan povjetarac uskoro nas je malo rashladio na prostranijoj visoravni koja je i hrbat glavnine Ivančice istočno od najvišeg vrha, a visok svega oko 400 metara, no zato prilične duljine. Od najviše točke 1064 m, visina Ivančice istočnije naglo pada, i kao zid u gotovo pravoj liniji iste visine masiv se dalje produžuje. No, sjeverni nizovi slabo povezani sa glavinom, ističu se uz veću visinu i svojim oblicima, a gledani iz daljine tvore sa Ivančicom neprekinuti dio i tako uvećavaju to njezino nisko produženje, na kojem sada stojimo. I tu je čitava prostrana ravan obrađena, a i naseljena. Prošli smo mimo nekoliko kuća, pa kroz šumarak na sjeverni rub ove visoravni. Putevi na sve strane, pa krenusmo jednim, za kojeg Zlatko reče da je pravi, jer ga je već prije istražio i prošao. I kao što to obično biva, taj »istraženi« put doveo nas je u gusto šikarje i završio na strmini i bespuću. Zlatko se nije dao smesti i uvjeravajući nas da za nekoliko minuta stižemo opet na kolnik, hrabro se uputio naprijed strmom šikarom.

Tek nakon pola sata držeći se grana i grmlja, da ne izgubimo ravnotežu, našli smo se opet na putu. I sad vjeruj i putevima i vodičima. Na maloj čistini i raskrsnici gledajući suprotni vrhunac Ham (678 m), od nas odijeljen dolinom Željeznice, dopunjujemo naš plan puta time, da pođemo i do tog vrhunca. I Ham je u zasebnom nizu od glavnine Ivančice, a povezan je sa njom pojaskom, zvanim Vodice. Hodajući dalje prema istoku niski masiv glavnine uskoro se pretvorio u pravi greben, tako da smo nad samim kamenolomom Gotalovcem na Pisanim pećinama gazili sasvim usku stazu kojoj su se strane rušile na jug i gotovo okomito na sjever u dolinu Željeznice. Zanimljiv je pogled na tu gustom šumom obraslu dolinu (290 m). Vidimo samo bujne krošnje koje prema obliku tla tvore niz zaobljenih stepenica uzdižući se sve do nas. Ne vidi se niti krpica zemlje. Svuda prema dolje samo gusti lisnati zastor bujnog zelenila. Začuduje nas dosad neviđena slika na našoj Ivančici. Pružanje doline je u pravoj liniji istok-zapad, a onda pod kutom od gotovo 90 stupnjeva mijenja smjer prema sjeveru i tu gubi svoju pravilnost. Dugačka je oko 8 kilometara, bez drugog kraka također naseljene t. zv. Ivanečke Željeznice, kojoj je smjer drugačiji: zapad-sjeveroistok. Na oko 1 km udaljenosti od rječice Bednje sastaju se potoci obih dolina i jednim koritom odnose svu vodu sa ovog područja Ivančice u Bednju.

Podnevno sunce pali, a mi sa ove visine zavidno gledamo mali bazen tople vode nedaleko kamenoloma. Ugodno bi bilo kupanje i osvježanje. Za nekoliko minuta sišli bi stazom između vapnene stijene i eruptivnog zelenog diabaza do toplog izvora Topličice, svjedoka još danas ugrijane unutrašnjosti zemljine kore, — posljedice nekadanjeg vulkanskog djelovanja. (Željeznička stanica Bu-

dinščina od bazena u Gotalovcu udaljena je pola sata hoda.) — No, ne odustajemo od našeg puta i začas obilazimo greben mimoilazeći selo Pokojec (500 m) i skrećemo lijevo, prema sjeveru, na prostranu zaravan Vodice. Izlazimo na sjenokoše omeđene padinom šume protkane gustom crnogoricom. Čini nam se kao da smo u Gorskom Kotaru ili u nekom predjelu Alpa, a ne u Hrvatskom Zagorju. Tu se odmaramo i okrepljujemo, a od dviju djevojčica iz sela dobili smo vode, koju donose iz nedalekog izvora. Na šumskom putu od Vodica prema podnožju Hama nalazimo rastreseni mrki ugljen, a malo dalje

Završetak Hrašćinskog bila, u pozadini Ivančica

Foto: B. Pipinić

i puna kola natovarena velikim sjajnim grumenima. Otkuda ovdje ugljen? Tek nakon 10 minuta hoda u jednoj šumskoj uvalici naišli smo na okna tog nepoznatog ugljenokopa. Kraj okna 2 čovjeka toware ugljen na kola, a jedan sav garav od crne prašine jednostavnim i grubo iz drva izdjelanim vitlom izvlači uz veliki napor košare ugljena iz nekoliko metara dugačkog i kosog rova. U plitkom podzemlju čujemo udaranje kopača, a njihovi glasovi čudno odjekuju iz tame koja zjapi pred nama. Tako se valjda kopala ruda i ugljen u davnini. Nema tu mehanizacije, ni tehničkih pomagala. Sve je posve primitivno, a čitav rad se obavlja snagom mišića. Pred pola sata nad kamenolom Gotalovcem slušali smo zujanje bušilica, a ovdje dva rašljasta kolca kao za ražanj, drže jedino pomagalo — drveno vitlo. Rudari su okolni seljaci a ujedno i vlasnici tog minijaturnog ugljenokopa. Za geološke formacije oligocena kao kopnene tvorbe nastali su naši mrki ugljeni i u Zajezdi, Golubovcu, Radoboju, Krapini, Pregradi i t. d. u t. zv. »socka« naslagama. Iza toga slijedila je formacija miocena kao morska tvorba. U to doba nastali su litavski vapnenci organskog porijekla, koji su obično pokrov našeg mrkog ugljena. Takav niz

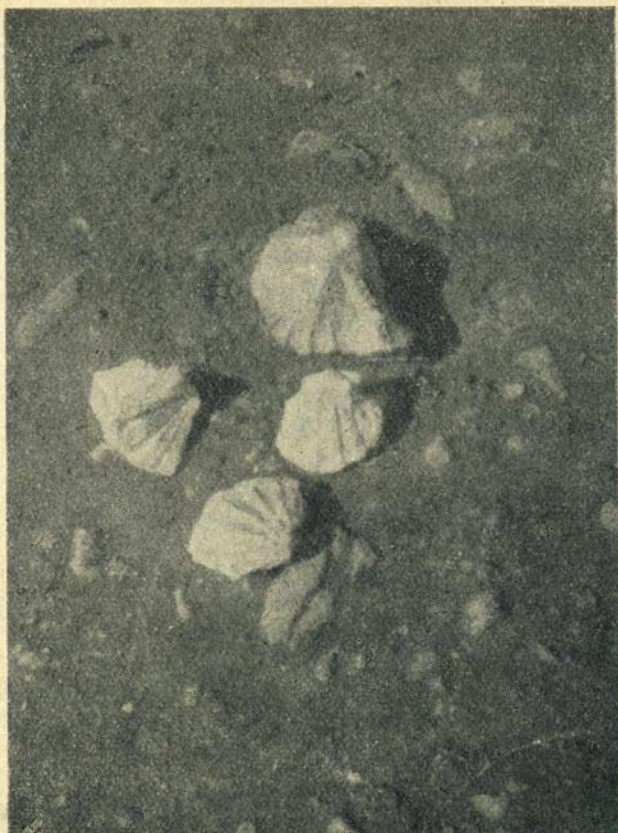
litavskog vapnenca proteže se iznad sela Zajezde, a područje Vodice pod Hamom pripada tom pojasu. Ispod njega je ovaj ugljen. Zbog nepristupačnosti terena i slabih puteva ne kopa se u većim količinama. Ugljen rudari prodaju Željeznici. Rastajemo se od rudara pa opet uzbrdo nad drugim oknom hodamo rudarskom stazom sve do neke male čistine. Sad smo pod Hamom. Strm je sa ove južne strane i sav obrastao u gustu šumu i šikaru pa nismo ni pomišljali na uspinjanje. Podalje na njivi vidimo neku ženu, ali nam je predaleko i ne pitajući je produžujemo jednim kolnikom prema zapadu. Sad smo

Na grebenu Ivančica sa Hamom u pozadini

Foto: B. Pipinić

već na drugoj strani nad dolinom i nasuprot vidimo čitav greben kojega smo prošli. Kolnik se uskoro izgubio lijevo u šumi kod gomile bukavih cjepanica i tu mu je bio i završetak. Dalje prema dolini Željeznici je gusta šuma, nizbrdica i mjestimično golemi kameni blokovi. Desno, otvarala se pred nama nagnuta, šumom okružena, livada. Nakon malog uspona taj uski travnati jezičac proširio se u bujne i prostrane sjenokoše. Dok su posvuda još početkom ljeta bijele margarete zvane i ivančice ocvale, ovdje su te cvjetne glavice bile 31. kolovoza u najljepšem cvatu. Tisuće cvjetova lelujalo se na vjetru pretvarajući tako površinu livade u nemirni sag utkanog cvijeća. Ovako lijepe sjenokoše još nisam vidio. Gotovo ne vjerujemo da smo na Ivančici i to pod samim vrhom Hamom koji sakriva tu široku travnatu padinu, a zimi upravo idealnu za skijaše. Rijetko se nalaze takvi proplanci i u drugom većem gorju. Opet nas je ugodno iznenadila ova planina. Sa livade se vidi dio doline rječice Bednje i nekoliko seoca. Ožednili smo pa brzamo preko oranice prema hrpici kuća smještenih poviše padine na visini od 550 metara. Sada smo u najvišem naselju na Ivančici. Na kućnim brojevima piše Pokojec. To je selo kojeg smo

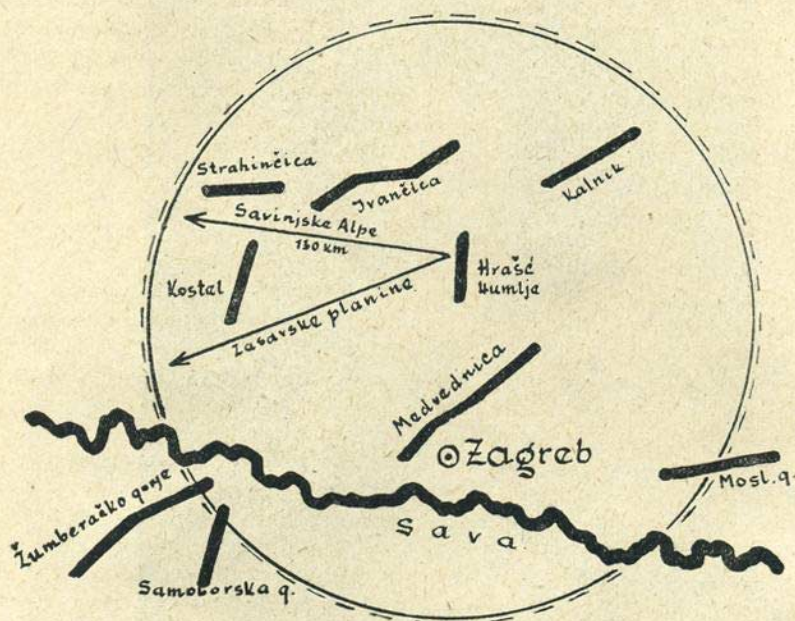
Okamine na putu iznad Zajezde

Foto: B. Pipinić

prošli pred više od jednog sata, a ovih nekoliko kuća također su seoski dio, premda prilično udaljen. U hladovini prvog dvorišta susrećemo baku. Šije muške seljačke gaće iz grubog platna. Pitamo za kiselo mlijeko pa nas zove u kuću. Zanima se da li smo inženjeri, ili šumari, ili od poreza. Vidimo da joj je neuvjerljivo naše tumačenje o planinarima, jer tko bi bez posla došao ovamo u goru do njihovog dalekog naselja, pravog visokog gnijezda nad strminom. Ne pokušavamo dalje tumačiti, već složnim snagama ispražnjujemo pun čup hladnog kiselog mlijeka, kojeg nam je donijela snaha. U razgovoru saznajemo da dalje put vodi do dva sata udaljenog sela Margečana na Bednji, a mi ako želimo u dolinu Željeznicu možemo sići jedino strminom za spuštanje posjećenih trupaca i to je njihov najbliži put. Zahvaljujemo na gostoljublju i osvježeni prolazimo krumpirištem, odakle se širi horizont tvoreći prekrasno razgledište na Hraščinsko humlje.

Iznenenadila nas je strmina »riže«. To je prosjek za trupce, a spušta se nagibom većim od 45 stupnjeva, dok glatka, izderana i nešto vlažna zemlja po takvoj kosini ne pruža nikakvo uporište, pa smo gotovo klizeći silazili.

Vidokrug sa Hrašćinskog Humlja

Samo naslonjeni na koje stablo mogli smo pogledati već pređeni dio spusta, gotovo ne shvaćajući kako je ovim stanovnicima na livadi pod Hamom ta klijaza, gotovo okomita uzbrdica, najkraća staza, po kojoj se oni i sa teretom uspinju. Još u šumi sišli smo na lijepi put i izašli pravo na jednu njivu u dolini i selu Željeznici. Na popodnevnom suncu jasno se isticahu kose stranice i bridovi obližnjih bregova, čija mala visina od oko 500 metara nije smetala da nas po svojim oblicima i položaju ne podsjeti na alpske vrhunice. Ova dolina je Trenta u malom. Uspoređujemo je i sa Rudarskom Dragom u Samoborskom gorju, pa Glažutom u Zumberku, dolinom Bregane kod Grdanjca, ali od svih je mnogo ljepša. Hrpica osamljenih kuća uz potok, zelene tratine, cesta, a sve u suncu i gustoj hladovini krošnjastih bukava, puno svježine, boja i raskošnog zelenila — jest slika koja mi se duboko zasjekla i uvijek mi se ponovo predložuje. U dnu doline još rastu netaknute sjekirom, ogromne kao svijeća uspravne bukve na dosta velikom području. To je ono more zelenih krošnji koje smo jutros gledali sa grebena. Uz uski puteljak nailazimo na tragove nasipa, valjda ostatka nekadašnje šumske željeznice. Hodamo onim pravilnim dijelom doline u smjeru zapad-istok i uspinjući se desno mimo izvora u sjeni debelih bukava sve se više približavamo glavnini niske Ivančice, preko koje nas vodi put kući na jug. Dolina Željeznice u svom gornjem dijelu je međa, ali i spojnica ljudi iz Zagorja i onih koji su dva do tri sata daleko čak sa lijeve obale Bednje, od kuda dolaze po lišće i po drva. Na deset minuta hoda iz doline uzbrdicom sreli smo već pastire iz zaselaka na južnoj strani Ivančice. Ovo

je lijepi primjer gdje se na geografski razdijeljenom području zbog raznih potreba susreću ljudi na krajnjim rubovima jednog i drugog kraja. Još na padini po uputi pastira skrećemo lijevo, dok desni put vodi na vrh. Širokim kolnikom dolazimo na prostrane sjenokoše i njive sa stajama za stoku i već vidimo selo Zajezdu. Našim današnjim putem načinili smo zapravo veliku elipsu kojoj je ishodište nešto istočnije od završetka na hrptu Ivančice. Sunce je još visoko, pa ne silazimo. Sjedeći u hladovini određujemo pojedine točke na horizontu. Premda visoko oko 400 metara, ali uokvireno šumom i drugim obroncima, naše stajalište nije baš naročito pogodno razgledište. Drugi dan sa 50 metara nižeg Hrašćinskog bila dalekozorom sam promatrao čitav pređeni greben i daleko obzorje koje je tu mnogo šire i preglednije, nego sa visoravni nad Zajezdom. Hrašćinsko bilo istureno je u valovito Zagorje i tu dominira svojom visinom (350 metara), a Ivančica, obronci Kalnika i Medvednica omeđuju obzorje na priličnoj daljini. Između tih planina na većim prostorima linija horizonta gubi se u dalekim maglicama, ali za bistrih dana nakon olujnih kiša ili snježnih mećava vide se čak i alpski vrhunci 130 km daleko na zapadu. To je skupina Grintavca u Kamniškim Alpama. (U drugoj polovini 1954. g. vidjeli smo Alpe nekoliko puta: 30. XI., 4. XII., 24., 25., 26. XII.)

Iz nizova oblog niskog humlja Hrvatskog Zagorja uzdigao se brijeg Strugača kod Sutinskih toplica, a sjevernije je i Strahinčica, također viša međa našeg razgleda. U jutarnjem suncu zabjelasa se često grad Veliki Tabor, južnije i Cesar-grad na Kuna-gori, dok su Zasavske planine Slovenije najizrazitije za sunčevog zalaza. Zelenu i pod pravim kutem svinutu dolinu rijeke Krapine sa željezničkom prugom i pogonima ugljenokopa Konjščina omeđuje istočna Medvednica, kojoj vidimo i glavninu sa šumovitim vrhom. Od nagnutog Samoborskog Oštrca pa do najviše Sv. Gore u Žumberku (70 km udaljenosti) izrazit je i za slabije vidljivosti čitav masiv Samoborskog i Žumberačkog gorja. Na jugoistoku, preko šumaraka i brežuljaka, njiva i livada, sela i zaselaka u praznini među Medvednicom i Moslavačkom gorom katkad izroni iz sumaglice plavi obris neke daleke planine, valjda u sjevernoj Bosni. A na sjeveroistočnom dijelu horizonta samo najviša stijena Kalnika u obliku piramide nadvisuje dugačko bilo Velišće (399 m), koje je ogranak Kalnika. I konačno, razgled završava duž čitave glavnine Hrašćinskog humlja iza mnogih vinograda na istočnim dobro poznatim obroncima Ivančice. Upravo iznenađuje raznolikost i ljepota tog vidika, koji sa male visine obuhvaća preko deset planina i dijelove područja od oko 12 kotareva u Hrvatskoj i Sloveniji.

Jedna botanička ekskurzija na Bačić Kuk

Naš put na Velebit počeo je vrlo burno. Pretovarivanje naprtnjača i svih ostalih omotića iz vlaka u autobus u Gospiću bilo je u znaku sveopćeg rušenja, gubljenja, otkopčavanja, a sam ulazak u autobus u obliku juriša. U momentu samog polaska autobusa za Baške Oštarije uzviknu netko od naših: »Joj, kanta mi je pala na glavu, dobro da je prazna«.

Sve je to dalo naročitu draž i specifičan pečat jednoj botaničkoj ekskurziji. A tek sam momenat, kad smo se našli na putu za planinarski dom u pola noći usred najvećeg nevremena, naveo nas je sve na razmišljanje, da priroda i planine nisu »mačji kašalj«, da ih treba i te kako poznavati, a ne davati sudove o »problemima prirodnih zbivanja«, a da se nismo uputili na samostalno zapazanje u prirodi. Jer, šta bi vi, na primjer, napravili, da ste se našli u takvom nevremenu kao član naše ekspedicije usred planine, gdje u ovakvoj noći jedinu rasvjetu pružaju gromovi i munje? — Sigurno ono isto što i mi, to jest, pitali bi uzrujano svog vodiča koji vam je još u selu garantirao, da ćete za dva sata stići u dom:

»Pa dobro, zaboga, da li vi uopće znate gdje smo i gdje je planinarska kuća?«

On (flegmatično): »A o'klen ja da znan?«

Pa da vam se koža ne naježi, kad ni »stručno osoblje« ne može naći puta, pa ste upućeni, da lutate čitavu noć dok se na kraju ne ugledate na mazgu, koja radije dopušta, da iz nje guranjem prave harmoniku, nego da krene dalje. »Pametna je ona«, govori vodič, i što nam preostaje nego da se i mi šćućurimo pod kakvu stijenu i čekamo jutro. A ono nam se čini najljepšim jutrom uopće. Ubrzo od bivaka nailazimo i na sam dom koji u našim očima izgleda sada kao najdivniji i najveličanstveniji dvorac. A što bi bilo, da smo odmah sinoć stigli kako je bilo predviđeno? Ne bi sada tako uživali. Eto, još smo i »profitirali«. Istina, čitav dan smo se ovako morali cijediti i sušiti od prošle noći, — no nakon normaliziranja i stabiliziranja, evo kako je izgledao naš prvi radni dan.

Rano ujutro probudio nas je jaki vjetar, koji je tresao vratima i prozorima doma i prijetio, da ga čitavog odnese. Najhrabriji od nas skuha doručak, a ostali su se jedan po jedan odvažavali, da siđu u blagovaonu. Nas nekoliko smo se odmah odlučili, da ćemo poći, uprkos buri, na sakupljanje biljaka. Biti neposredno pokraj lijepih, možda još nepoznatih vrsta, a da ih mi odmah ne potražimo, značilo bi tražiti od nas nemoguće! Pa zar nema ponekad i u razbuktaloj i razvitlanoj stihiji nečeg lijepog i veličanstvenog?!

Penjali smo se polako prema obližnjem vrhu, osvajali ga korak po korak, dok nas je vjetar htio odnijeti. Stihija kao da je ljubomorno čuvala ostatke samo svoje domene. Mi smo pak, sa notesom u ruci, pažljivo promatrali biljke oko sebe, ne bi li možda našli i neku rijetku vrstu. Nalazimo se ispod vrha, na točilu i — gle! Kakve su to baršunaste kuglice i plišani linealni listovi? Runolist nije! Sa najvećom pažnjom dižemo tu biljku i ne usuđujemo se još spomenuti ime. Ali — nema više sumnje — to je: *Degenia velebitica*, jedna od najrjeđih biljaka na svijetu, najvredniji naš endem. Našli smo je na točilu, izloženom buri gdje je gibivost kamenja manja.

Poslije podne, kada se vjetar umorio od silnog puhanja i kada se sunce opet pojavilo i prosipalo svoje divne, tople zrake, krenuli smo, sada svi komplotno, na botaniziranje. Jugoistočno od doma zašli smo u pretplaninsku šumu bukve (*Fagetum subalpinum*). Ubrzo dolazimo u područje rudina, koje u srpnju predstavljaju dosta suhe planinske livade, dok šumicu ostavljamo daleko ispod nas. Tu nailazimo na biljke s razvijenim prilagodbama na sušu. One su izražene u obliku kožastih listova kao kod medvjedeg uha (*Arctostaphilos uva ursi*), mesnatih kao kod Seduma ili dlakavih kao što ima *Inula hirta*. U području rudina našli smo i endem *Edraeantus graminifolius* sa interesantnim i lijepim modrim cvjetovima.

Do vrha nam treba još desetak metara. Uspinjemo se sada po točilu, a penjanje nam je otežano zbog zasipavanja kamenja. I ovdje ima biljaka koje su ostale pobjednice u borbi za opstanak. Tu se smjestila već prije spomenuta naša ljubimica *Degenia velebitica* i među ostalima naš endem mekinjak (*Dripis spinosa*), koji sa svojim bodljikavim lišćem, svijetloljubičastim cvjetovima i jastučastim nakupima, osobito upada u oči.

Od kuda kod nas ovoliko bogatstvo endema? To su ostaci biljaka koje po-tječu ili još iz tercijara ili su stigle k nama povlačeći se pred ledom, koji je nadirao sa sjevera i sa Alpa u ledeno doba. Danas su se zadržale na grebenima Velebita, Dinare i još nekih planina i to na mjestima izloženim buri i vječnom snijegu, da si tu dočaraju nekadašnju svoju domovinu, koja je bila negdje daleko sjevernije.

Osim ogromnog bogatstva endema zapazili smo još, da se u vegetacijskom pogledu vidi ogromna razlika između moru okrenutih i kopnu okrenutih obro-naka. Dok su kopnu okrenute padine bogate šumom i srednjoevropskom vege-tacijom, dotle su moru okrenuti krajevi, pogotovo promatrani iz daleka, nalik na ogromne, puste, kamene gromade. Osim daleko nepovoljnije klime moru okrenutih pristranaka, ovdje su i ljudi doprinijeli ogolićenju. Granica između ta dva klimatski i vegetacijski razlučena dijela neobično je nagla i očevidna. Upravo je to jedna od osnovnih općih vegetacijskih karakteristika Velebita.

Put do kamenih blokova Bačić Kuka vodi kroz gustu šumu i bujne livade pune najraznovrsnijeg dekorativnog cvijeća. Utonuli smo u njih i činilo nam se, da prolazimo kroz nerealan svijet bajki gdje jedna nevidljiva ruka mijenja neshvatljivom brzinom uvijek druge i sve ljepše kulise. Na jednom mjestu naglo se izdižu iz ovih bujnih šuma i livada velike kamene gromade, koje se na vrhu bjelasaju na suncu, a na svom podnožju i stranama išarane su mr-ljama živahnih boja raznog planinskog cvijeća kao: veliki crveni liljan (*Lilium bulbiferum*), hrvatska ivančica (*Leucanthemum croaticum*), pustikara (*Digitalis ambigua*), a na stijenama hrvatsko zvonce (*Campanula Waldsteiniana* i *Potentilla Clusiana* i t. d.). Zatim smo se kroz uski klanac popeli na sam goli, ka-meni vrh Bačić Kuka. Ugledali smo jedan od najljepših planinskih prizora uopće. Sa stijene, koja se naglo gotovo okomito ruši, u dubinu oko 500 m, pukao nam je pogled na pitome, zelene livade i Dabrove s jedne strane i na more sa golim otocima s druge strane. Otok Pag i drugi na posve mirnom moru djelovali su poput kolāča u nekoj ogromnoj tavi.

Upoznavanje biljaka Velebita nije nam bio samo estetski užitak, nego su nas one i mnogo čemu naučile. Tu susrećemo često pionire goleti, koji stvaraju uslove za naseljavanje drugih organizama. Tako se postepeno zamjenjuju biljke; jedne propadaju, a dolaze nove, dok golet pomalo zarašćuje. Stvara se sve više plodnog tla u pukotinama i eto već po koje kržljivo drvce uspije da

preživi. S vremenom će se tu vjerojatno pojaviti šuma. A oni prvi pioniri? — Više im ni traga nema. Otišli su drugdje da, pedalj po pedalj, osvajaju kamenito tlo. Negdje će ipak oni ostati za uvijek, jer će snažna bura i paljenje sunca spriječiti daljnja zarašćivanja terena. Naša je dužnost, da upoznamo zakonitost ovih promjena (sukcesija), da tako možemo pomoći u procesu, zarašćivanja i pošumljivanja goleti, ubrzati ga ili omogućiti, gdje god to prilike dozvoljavaju.

Boris Mikulić

Put u podzemlje

U okviru alpinističkog odsjeka planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« u Zagrebu, djeluje naučna grupa, koja se bavi istraživanjem dubokih ponora našega krša. Između ostalog, u proljeće 1954., dvojica alpinista iz te grupe izvršila su i pripremno izviđanje jednog bezimenog ponora kod mjesta Blato u području Male Kapele. Samo istraživanje, koje će uslijediti kada se smogne dovoljno sredstava i opreme, ima za cilj riješiti problem podzemnih voda toga kraja.

Jedan od učesnika izviđanja priča:

Jutro je hladno, vlažno. Magla poлегla na vrhove planina, zakrilila ih i lijeno se pretače u dolinu. Sa stabala kaplje voda. Put neravan, oivičen grmovima paprati, ostrim povijušama kupina i mnoštvom kamenja, kamenja sivog, vodom izlokanog, koje viri porazbacano po tom žbunju, lagano se uspinje zamršeno krivudajući oko kamenih gromada, vrtača, a katkada oko ničega. Sivilo magle nas neprimjetno guta, jezero iščezava iz dosega očiju, a gorostasni borovi, u magli još veći, sablasno nas okružuju svojim mrkim okomicama.

Kola nezgrapno poskakuju preko kamenja i duboko izoranih kolotečina, ostavljajući iza sebe svježi trag u rijetkim krpicama blata i pregaženoj paprati. Na konjskim slabinama lijeno puže tanak sloj pare. Nozdrve konja se pretvoriše u maglene farove.

Ljudi hodaju brzim, dugim koracima, izbjegavajući kamenje, preskačući male zaostale barice. Čuje se škripa točkova i dahtanje. Razgovor je utihnuo. Treba čuvati sapu. Povremeno Šime nešto primijeti, onako usput, radi održanja morala. Svega smo sedmorica: pet mještana, Šime i ja. Ljude je znatiželja nagnala s nama. Dobro je to, bit će nam od koristi.

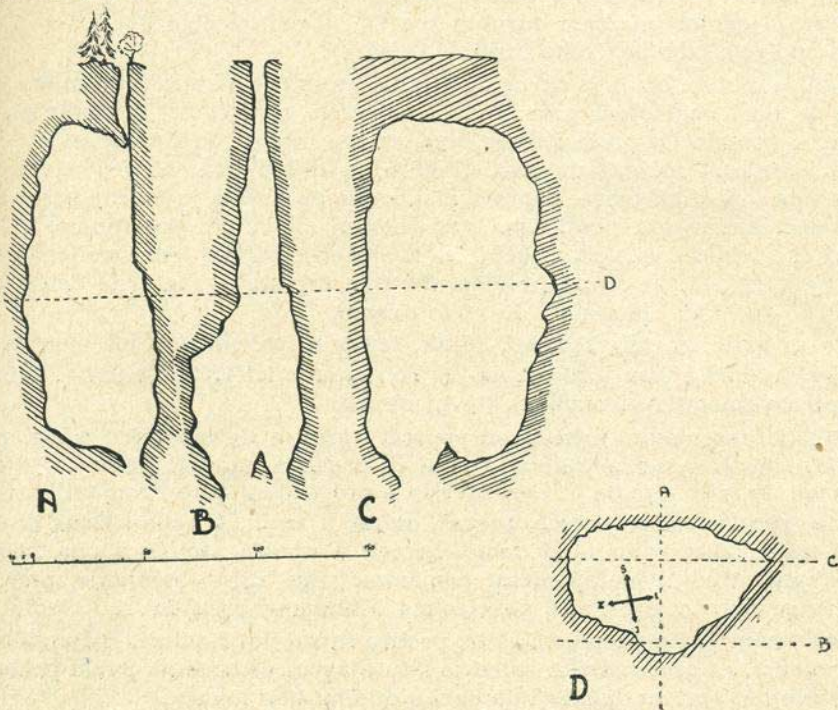
Hlače su mi već posve mokre od vlažne paprati kroz koju gazim, a lice mi je orošeno rosuljom, koja sipi.

— Kad li ćemo stići... mislim u sebi. Hodamo već više od sat vremena. Mrzovoljan sam, šutljiv, a malo i uzbuđen. Tu noć sam loše spavao u zajedničkom krevetu sa Šimom u jednoj seljačkoj kući. Krevet uzan, visok, a kako sam ležao do zida, upao sam u neku rupu i do jutra se čitav ukočio. Glavom mi se vrzu misli o ponoru. Kako izgleda? Koliko je dubok? Da li ćemo uspjeti? Podaci, koje smo dobili od seljaka, posve su neuporabivi. Neki tvrde da je »propast« duboka 30 metara, dok se drugi kunu da je bez dna. Po jednima otvor širok pet, a po drugima petnaest metara. Gdje je istina? Podaci potječu iz druge, treće ruke, a svi ih daju kao izvorne.

Kola su zastala usred šume.

— Tu smo! — javi se vodič, stari šepavi seljak.

Dok se probijam kroz gusti šiprag za njim, čujem iza sebe glasne »molitve« na moj račun. Šimi sam s jedne grane stresao čitav slap vode na glavu. Zastali smo kojih desetak metara od kola, na rubu male čistine pokrivene razbacanim kamenjem, oskudnom, još smežuranom travom od prošle godine i mnoštvom paprati.

Na cilju smo. Pred nama zijevea taman otvor okomito izdubljen u zemlji. Naglo, bez ikakvog upozorenja, bez ograde, zario se duboko u utrobu. Kao da je neko divovsko dijete, igrajući se, zabilo prst u blato i izdubilo rupu, dugu, tamnu, okomitu.

Netko baci kamen i on resko jeknu sudarivši se sa stijenom, zatim udari još jednom, pa opet, a pri svakom udarcu ton postaje tiši, mukliji, sablasniji. Dugo se ori njegov pjev, a kada utihne ne znam da li je to zato što je kamen predaleko pa se udarci ne čuju više, preslabi su, ili se je doista smirio negdje na dnu. Bacam ja, baca Šime, bacaju i svi ostali. Kada pada koji veći komad, udarci se promiseću u podmuklu tutnjavu, režanje, od kojeg titra tlo pod nogama.

Pokušavam pomoću sata odrediti vrijeme pada. Sekundna kazaljka pokazuje 23 sekunde. Doduše, to nije čisti prosti pad, jer se mnogo gubi na odbijanje, na jeku, na brzinu zvuka, ali dubina je ipak velika. Ponovo pratim kazaljku, a, seljaci s užitkom bacaju kamenje. U krugu od 50 metara teško je uopće naći još koji pokretan kamen. Svi su već odavna našli svoje mjesto na dnu provalije. Bacali su ih pastiri, seljaci, svatko tko je prošao. Ima u tom

mrgodnom brundanju podzemlja, nešto što privlači, nešto opojno, a ipak zastrašujuće. Možda nam je to ostalo još od vremena, kada smo stanovali po mračnim rupama borili se na život i smrt sa njihovim četvoronožnim stanovnicima i u mraku rasvijetljenom tek drhtavim crvenilom plamena, nailazili na kosti pradavnih čudovišta i na njima vezli svoje mitove o aždajama, divovima i bogovima. Da se i sada na naš poziv, iz dubine javi koja ala vatrenih očiju, ovijena dimom i ognjem ne bih se začudio. Dohvatio bih mač, kao nekada naši stari i jednim udarcem odrubio sve tri, ili svih sedam glava.

Ne vrijeme odmiče, treba raditi.

Nad sam otvor, koji je okruglog oblika, kojih pet metara u promjeru, nadviruje se stari pogrbljeni grab. Držim se čvrsto za njegove najdonje grane i gledam u dubinu. Okomite stijene, sive, smeđe, ljubičaste i posve mokre, ruše se kojih trideset metara duboko. U gornjim dijelovima, na jedva vidljivim izbočinama vire vlati trave, paprati, mahovine, no dublje je stijena posve čista, tek svakih metar-dva presječena vodoravnim slojevnim pukotinama. U dubini od oko trideset metara izbočuje se iz sjeverne stijene jedna polica i suzuje otvor na svega metar široki procjep. Na tom mjestu je zaglavilo deblo, crno, trulo. Tko zna kako je i kada dospjelo ovamo.

Što se krije iza te pukotine? Mrak, tama, a ipak kamen još dugo poslije tog mjesta udara i tutnji. Što je dalje? To moramo istražiti. To je naš linašnji cilj, koji će omogućiti i olakšati glavni napad.

Dok čistimo okolinu otvora od paprati i grmlja slušam priču o ludom pastiru, koji je ljeti sjekao stabla, a zimi ih bacao u bezdan. Radio je to godinama, sve do rata, a onda je i on završio u provaliji. Još živi romantika. Lutaš šumama, razgovaraš s ovcama, pjevaš, sviraš u frulu, a kada zaželiš društvo, zaželiš nečiji glas, sunovratiš deblo. kamen u njedra zemlje, a ona zatutnji, zagrmi, procvili i ti slušaš njenu pomamnu rik, njeno stenjanje, pjev. Još ječi siringa krivonogog Pana pašnjacima i šumama gorskim...

Došlo nam je i pojačanje. Još tri pastira sa svojim stadima. Blejanje ovaca i cilik zvonca na predvodniku spleo se s tutnjavom podzemlja. Svaki pridošlica smatra svojom svetom dužnosti da baci u dubinu koji kamen.

Dok vršimo posljednje pripreme za mjerenje dubine, jedan seljak priča kako se je pred desetak godina užetom spuštao u jednu »propast«. Upao unutra lugarev pas i cvilio, a on se onda za nagradu spustio dolje, uhvatio psa, koji ga je usput još i ugrizao, te su ih obojicu sretno izvukli van.

— Moglo je imati oko sto metara do dolje!

Dvojica mladih tvrde da bi se već odavna spustili u ovaj ponor, samo da im je konop ili ljestve.

Kamen težak oko četiri kile brzo povlači uže za sobom u dubinu. Stojim na rubu ponora i puštam da mi uže ravnomjerno teče preko ruke. Brojim crvene i crne crte, koje naizmjenice označuju svakih pet i deset metara. Šime nasuprot mene pozornost promatra put kamena.

30 metara! Dotakao se police i nestaje u pukotini. Uže i dalje teče. 50 — 80 — 100 metara! Brojim — crveno — crno, crveno — crno. Razgovor je utihnuo. Svi napeto promatraju kolut s koga se odmata uže. On je sada jedini glasnik iz dubine, jer se u ponoru ne vidi ništa.

150 metara! Uzbudiše se glasovi. Na usnama pitanje: kada će konačno stati?

Na 170 metara nestaje težine kamena. Stao je. Trzam naglo užetom u visinu. Ono omekša, a onda mahnito sune u dubinu. To je bila vjerojatno samo mala izbočina na kojoj je zastalo. Opet juri dalje — već je 200 metara duboko. Šime me upitno pogleda.

— Pazi, računaj s težinom užeta.

Ruka se pretvorila u elastičnu oprugu, koja reagira i na najmanju promjenu težine. Zaustavljam užu i lagano ga njišem i trzam. Kod trzanja prema gore težine nestaje, a onda se opet javlja na mahove. Kamen slobodno poskakuje.

250 — 280 — 300 metara. To je ujedno i kraj. Nemamo više konopca. S tim ipak nismo računali. Nadovezujemo još 36 metara dugo penjačko užu od nylonu, ali i njega mrak proguta u času, a kamen sveudilj igra slobodno u zraku. 336 metara duboko, a tko zna koliko još ima...

Smješkam se. Počinje mi se sviđati. Zabio sam si u glavu, da se moram spustiti 400 metara duboko, a ovdje bi se to izgleda i moglo ostvariti.

Dok Šime odmjerenim kretnjama izvlači užu, dvojica ga namataju na kolac, a ja mu pregledavam površinu. Mokra je, mjestimice presvučena blatom, dok su se crvene i crne crte pretvorile u prljave pjegе. Ništa značajno.

Na 170 metara odjednom zapne. Tu smo — to je mjesto gdje je i meni pri spuštanju zastalo. Vjerojatno kakva polica, suženje, ili nešto slično. Šime otpušta užu, ponovo ga povlači, ali opet zapinje. Vučemo zajedno. Uža se rasteže, a onda odjednom u dubini zatutnji grohot, podrugljiv smijeh oslobođenog kamena, koji konačno samostalno juri k dnu. Olakšano užu ubrzo dolazi na svijetlo dana.

Javilo se dobro raspoloženje. Oblaci su nešto tanji, zrak svjetliji. Ljudi pričaju, smiju se.

— A, a bili sad u rupu? — pita netko prije najgrlatijeg.

— A jok! Ne bi ni za što!

Smijeh, upadice. Vedar je naš narod — uvijek pun humora, veselja. S kola donosimo ljestve, užeta, čekiće, klinove i ostale potrepštine. Svi pomažu i svi ispituju.

— Ma da se vi djeco zaista ne mislite spuštati? — pita nas jedan.

— Hoćemo, ali samo malo, da vidimo kako je dolje. Drugi put ćemo donijeti mnogo više stvari i doći će nas više, pa ćemo pokušati dokraja.

— Dam vam dva najbolja vola, ako se spustite — javi se neki starkelja.

— Pazi, striče, da se ne prevariš! Ostat ćeš bez volova — odvraća Šime.

— Kad ti kažem, dva najbolja vola... — ostaje stari pri svom.

Iako smo gotovo posve promočili, kišica nas više ne smeta. S najvećom pomnjom spajam sa Šimom komade ljestava duge 12 metara u jednu cjelinu. Radimo to pomoću specijalnih čeličnih spojnika, karabinera. Ljestve su od konoplje, s prečkama od drveta i ulijevaju sigurnost. O njima ovisi sve.

Dok radim srce mi snažnije udara. Osjećam ga u grlu, na sljepoočnicama. Uvijek je tako pred spuštanje. Žvačem neku slamku. Šime je miran, ne pokazuje uzbuđenje. Dobar je drug. Volim raditi s njime. Iskusan je alpinista, koji je pod nogama imao i tisuću metara zraka. Doduše imao sam ih i ja, ali bio je dan, sunce, uživao sam u ljepoti stijene, planinskih vrhova i sitnih točkica u dolini.

A ovdje? Mrak, vlaga, nepoznato. U stijeni se sam borim za život, on je u mojim rukama, dok u tim mračnim rupama ovisim jedino o konopcu, o ljestvama. Mogu vidjeti kako mi nad glavom puca nit po nit konopca, a ja ne ću moći ništa učiniti da se spasim.

Uzbuduje to, tjera krv u vrtoglavom tempu, a opet privlači, neodoljivo i strasno. Žed za opasnošću, žed, da se vidi ono što još nitko nije vidio, nagon za afirmacijom, za svladavanjem i posljednjih tajni prirode.

Dok iznova pregledavam spoj po spoj na ljestvama, glavom vrtoglavom brzinom prolazi mnoštvo misli, osjećaja. Osjećam strah pred ponorom, tamom, ljigavom stijenom. Uostalom — da li je to strah? Srce uzbuđeno udara, tuku žile na vratu, sljepoočnicama, a opet svaki udarac više — spuštati se, sići u podzemlje, u nepoznati svijet!

Još nismo odlučili tko će se spuštati. Šime — ja? I jedan i drugi to želi, a ići može samo jedan. Odvratno je stajati na rubu provalije, zuriti u njen mrak i čekati, čekati. Kamenje poljuljano užetom, ljestvama, ruši se, pada u dubinu, i ne znaš, kada će pogoditi onoga dolje. Bespomoćno stojiš i strepiš od časa, kada ćeš začuti jauk, zov za pomoć. Pa i onda što možeš učiniti! Ništa, ili gotovo ništa.

Sigurno i Šime misli o tome. Kako se samo mirno i sigurno osjeća. Uostalom, možda se i ja tako osjećam. Ne smije se uvijek pokazati ono što se i misli.

Ljestve su učvršćene o debeli bor, par metara daleko od otvora u zemlji, a zatim još pomoću specijalnih klinova na kamenu stijenu ruba, kako se ne bi pomicale. Oprezno ih spuštamo u dubinu. Prečke zlokobno udaraju o kamen. Za njihov kraj učvršćen je konop pomoću kojega ćemo ih izvlačiti. Na taj način se smanjuje trenje i otpor. Polako, pipajući, pužu niz stijenu, prelaze na policu, a onda oslobođene otpora jurnu u dubinu, u mrak pukotine. Djelomice prolaze odvojeno od stijene kroz zrak.

Sve je spremno. Sada — mi! Tko će ići? Šime mi pruži kraj penjačkog užeta. — »Naveži se...« — Znači — ja sam taj... Hvala, Šime, mnogo hvala — kličem u sebi. Nestaje straha, strepnje. Osjećam samo grozničavu želju da pođem što prije.

Dok Šime povezuje zajedno »nylone« duge po 36 metara, kojima će me osiguravati kod spuštanja, vršim posljednje pripreme na sebi. Navlačim vjetrovku, pritežem hlače, pretresam sadržaj džepova i torbice, koja ide sa mnom. O pojasu penjačko uže čvrsto pritegnuto; drugi kraj drži Šime. Kada je čvrsto svezano o pojas, tako da gotovo smeta disanju onda ulijeva najviše hrabrosti. Na grudima unakrsno dvije »prsne zamke« — kratka užeta s karabinerima, pomoću kojih se mogu učvrstiti na ljestve, kada se želim odmarati. Baterije, rakete, prvi zavoj, kompas, papir, olovka, šibice, čokolada, maramice, sve je tu.

— Gotovo?

— Gotovo!

Svi su utihnuli i u polukrugu nas opkoljuju. Šime se namješta na mjesto s kojega će me osigurati. Sjedit će na kabanici, ramenima se zabiti između dvije stijene i polako ispuštati uže koliko mi treba. U slučaju da ispustim ljestve i padnem ostajem visjeti na njegovom užetu.

Sve je spremno. Možemo početi.

Prilazimo jedan drugome, gledamo netremice u oči i čvrsto stežemo desnice. Nije nam to prvi put, pa ipak, opet se iznova u grudima javlja osjećaj sigurnosti, povjerenja, drugarstva. Trenutak je ozbiljan, no ipak ga prelazimo šalom — svaki radi drugoga.

— Šime!... ako »odapnem« prepuštam ti svoje stare hlače. Na tvojim ti već viri tur, a ako obučeš oboje rupe će se valjda prekriti.

— Prihvaćam, zato sam i ostao vani. Kome ostavljaš djevojku?

— Kakvo pitanje! Jasno — Ivi. On je toliko neodoljiv i pun elana, da mu jedna ili dvije više ne znače ništa.

— Tako, izbor je zaista pakostan. Od kuda želiš da ti dovaljamo nadgrobni kamen?

— Kakav kamen! Barem kamenja ću imati dosta. Već će se seljaci i pastiri brinuti da mi ga ne uzmanjka.

Ostali nas u čudu šutke promatraju. Onaj koji je nudaov volove, nestao je tragom.

— Drž' se stari!

— Bez bojazni, nisam mala beba. Nemojte mi kupovati vijenac. Društvo će bankrotirati od tolikih.

Šala, zbilja, ruganje? — udrobljeno.

— Sretno!

— Oj!

Dok prilazim rubu Šime već sjedi spreman. Spaja nas dva metra užeta, a kasnije će ga biti sve više i više.

Spuštanje po ljestvama od užeta veoma je neprijatno i naporno. Sva težina tijela visi na rukama, dok noge jedva služe kao oslonac. Neprestano se gubi ravnoteža, ljestve se povijaju čas desno, čas lijevo, naprijed, natrag i tako stalno.

Silazim oprezno prečku po prečku. Sa svih strana me okružuju tamne okomite stijene. Nad glavom se širi krošnja starog graba, kroz koju se probija sivilo neba. Po stijeni teče voda. Rukavice su mi već posve mokre. Kad stisnem ruku cijedi se iz njih prljava smeđa voda. Prečke lupetaju o kamen. Osjećam se tjeskobno. Grčevito hvatanje ruku umara i fizički i psihički.

U pukotinama lišajevi, alge, malo mahovine i zadnji list paprati. Iznad mene tišina. Ili možda sam toliko zabavljen sobom, da ne čujem ništa. 10 metara. Još sam daleko od polica, a otvor mi se već čini nedohvatan. Zrak je nešto hladniji, strujanje se ne osjeća.

Oprezno nogom dosižem donju prečku, a onda odjednom gubim ravnotežu, letim kroz zrak i udaram snažno leđima o stijenu. Srećom, ništa naročito. To je dio gdje ljestve prolaze zrakom, pa su se zaokrenule po uzdužnoj osovini, tako da sam sada licem okrenut stijeni, koja je do sada bila iza mene. Da, ništa naročito, no srce žestoko udara. Vruće mi je, ruke bole. Već sam posve moker, nešto od vode, nešto od znoja.

Otkopčavam karabinere koji su me osiguravali pri kratkom predahu i nastavljam sa spuštanjem.

20 metara! Ništa novo. Od neba vidim još samo mali izrezak. Nešto je tamnije. Voda teče u mlazovima.

25 metara! Dosižem policu. Dok je odozgo naličila na ravan plato, sada mi se čini strmija od krova gotske crkve. Velike, glatke, vodom oprane ploče vise koso prema dolje jedna nad drugom. Tu se ne zadržni nitko živ. Stablo se je isprijecilo poprijeko. Crno je, na površini trulo. Pod pritiskom noge pušta vodu. Kako je dospjelo ovamo? Jel' i njega bacio ljudi pastir? Oprezno ga za-

obilazim, klizim niz kamen držeći se ljestava, a onda one nestaju — došao sam na rub pukotine. Strujanje naglo ojača. Ispod mene tama u kojoj naslućujem bjelasanje ljestava; kojih 4—5 metara još leže uz stijenu, a onda se naglo odvajaju i više slobodno u zraku.

Dosegao sam 30 metara.

Stijene su se toliko približile da mogu naslonjen na jednu dohvatiti i suprotnu. Nebo je još samo srpolika pukotina. Šimin glas dolazi iz daljine kao kroz cijev. Kada mu odgovaram jeka titra na stijenama. Voda mi kaplje izravno na vrat.

Izenada iz dubine, iz mraka, doleprša ogroman šišmiš. Na tren se ukoči na mjestu, a tada u hipu nestade uz titrav oštar cvrkut, dok me u lice udari laki talas zraka, potisnut njegovim mekim krilima. Dobrodošlica podzemlja.

Uz najveći oprez spuštam se prečku po prečku. Noge gube još više uporište, a onda — visim slobodno u zraku. — Oko mene mrak u kome tek nazirem ljestve. Njišu se i trzaju pod svakim pokretom. Silazim uz najveći napor još nekoliko prečaka, a onda se zaustavljam. Daljnjim spuštanjem izgubio bih kontakt s površinom. Javljam to onima gore. Glas zatutnji, stade se odzivati sa svih strana, a pet-šest sjenki hitro zaigra oko mene. Odgovor je tih, razgovijetan, malo mukao. Čuju me vrlo loše. Ponavljam polagano riječ po riječ.

Nalazim se oko pedeset metara duboko. Sjedim na prečki, koju sam uz pomoć prsnih zamki pretvorio u sigurnosnu sjedalicu. Ljestve se njišu. Povremeno me zahvati koja kap vode. Savršena tišina, koju narušuje tek jedva čujno titranje nevidljivih krila i vlastiti dah. Privikavam se na mrak. Jedva naslućujem nejasne svjetlije i tamnije površine. Srce polako usporava udarce. Spustilo se iz grla na staro mjesto. Disanje postaje duboko, polagano, jednolično. Snažan snop svjetlosti jake baterije raskida tamu i nemirno kruži gore, dolje, nakolo.

Neopisivo. Umor najednom iščezava pred divljenjem, ushitom. Ogromne šupljine. Ne snalazim se u odnosima i veličinama — stičem samo dojam golemosti. — Mrak, praznina, prostor i lutajući snop svjetlosti. Misli se polako sređuju, slika dobiva okvir.

Lebdim pod svodom dvorane, koja svojom veličinom premašuje svaku maštu. U vodoravnom presjeku ima ovalan oblik; izdužena je u smjeru istok—zapad. Ja sam okrenut prema sjeveru, a dva metra iza mojih leđa ruši se u obliku grandiozne zavjese južna stijena, koja je jedina vidljiva, pošto na nju pada nešto svijetla kroz otvor. No ta zavjesa ne dosiže dno već ostaje visjeti u zraku ostavljajući pod sobom mrak. Krov ima oblik kupole, a mjesto gdje sam ušao leži upravo tamo, gdje počinje okomiti zid. Visina kupole iznosi oko 10 metara, razmak između južne i sjeverne stijene dosiže 50, a između istočne i zapadne 70 metara. Udaljenosti određujem pomoću veličine kruga, kojeg mi crta baterija.

Stijene su posve okomite, prošarane zelenim, smeđim i ljubičastim bojama, koje nepravilno razlivene leže jedna pokraj druge. Mjestimice su ukrašene ogromnim sigama. Samo stalaktiti. Jedan na sjevernoj stijeni naročito privlači oko. Ogroman je! U promjeru ima oko 2 metra i to u sredini, a prislonjen na zid visi sa stropa do polovice visine dvorane. Istočni zid presječen je u sredini punom dužinom uskom, okomitom, crnom pukotinom.

Pokušavam odrediti dubinu. Kamenje, koje mi spuštaju u torbici ispuštam pod sebe, dok okom netremice pratim put sekundne kazaljke.

5 sekundi do prvog udarca, a zatim u nepravilnim razmacima slijede ostali.

Ponovo bacam kamen. Opet 5 sekundi. Pokušavam baciti na razna mjesta dvorane. 4 sekunde na istoku — 6 na zapadu. Tamo je izgleda najdublje. Ponovo bacam na zapad. 7 sekundi. Fantastično!!

Najtočniji rezultat je onaj ispod mene. Čisti prosti pad od 5 sekundi to znači 0 je početna brzina, svaku sekundu ubrzanje od 10 metara ukupno 125 metara. U školi sam mislio da mi ta formula nikada ne će trebati.

Tko bi mislio! 125 metara. Ovdje stane čitava zagrebačka katedrala zajedno s tornjevima i još će ostati dosta mjesta. Rezultate javljam na površinu, dok mi ruke i nehotice čvršće stežu prečku. Glas tutnji, odzvanja, vraća se iskrivljen i tuđ sa svih strana. Šišmiši povremeno prelijeću kroz snop svjetlosti. Dolijeću i do mene, a onda se naglo zaustavljaju i uz tih prodoran krik poniru u dubinu.

Šime mi s užetom spušta »krušku«. To je upaljiva smjesa, izrađena iz nekih organskih materija, koja gori oko 6 minuta dajući pri tome intenzivno svijetlo bez dima. Ovo posljednje je naročito važno, tako da nam ih je specijalno za ovu svrhu izradila »Pirotehn«. Kruška visi na dugoj žici na kojoj se nastavlja uže.

Navlačim dosta užeta, a onda oprezno pripaljujem fitilj. Izgleda kao žar cigarete, dok se brzo udaljuje od mene. Odjednom uz pištanje bukne vatra. Užarena kugla širi oko sebe plamen u promjeru od preko jednog metra. Stijene jarko obasjane poigravaju u crvenom svijetlu. Fantastična slika dostojna Doreovih ilustracija pakla.

Visim gotovo naglavce, obješen na užetima, a svjetlost silazi sve niže. Dospjela je do dna dvorane. Upravo ispod mene nalazi se otvor širok oko 5 metara, okrugao, omeđen izbočenim stijenama. Uz zapadni zid nalazi se još jedan; u promjeru ima 15 metara. Ne vidim ga čitava, jer ga dobrim dijelom zaklanja klisura, koja leži između oba otvora. Izbočila se iz južne stijene. Naliči na krov kuće; na dvije strane je koso, glatko isklesana. Ostali pod je kamenit, neravan, bez pukotina. Nigdje ni traga bacanom kamenju ili granama. Sve su to progutala ova grotla. U slučaju detaljnog istraživanja ponora, na dnu dvorane može se postaviti logor. To nam je veoma važan podatak.

Što se krije u ovim otvorima? Spuštam svijetleću kuglu još dublje. Sa svih strana je opkoljena glatkim pločama, koje oživljavaju pod njenim dahom. Stijene gore. Svjetlost, sjena, iskrenje kristala i vode.

Šta je?! Odjednom mrak. Prije no što se snalazim zahvaća me val oštrog bodljikavog plina. Podražene sluznice izazivaju grčevit kašalj.

— Hej, što je? — hej, javi se — Miks...! U Šiminom glasu osjećam prepast. Nad glavom mi sukljaju čitavi oblaci dima i nestaju kroz otvor na stropu. Sav dim prelazi preko mene.

— Sve je u redu! Raketa se je ugasila. Dimi! — Kašalj mi prekida daljnje objašnjavanje. Oči peku, jedva dišem. Bode me u grudima.

Što da radim? Potpuno sam bespomoćan. Udavit ću se.

— Vuci, vuci raketu! Brzo vuci!

Vičem u prekidima, loveći zrak. Glas zvuči stravično. Ljestve se njišu kao pomamne. Grčevito držim prečke. Ruke su se pretvorile u kliješta stisnuta agonijom, grčem. Bole me. Vatrene kugle se velikom brzinom približuje iz dubine razbacajući oko sebe oblake dima i rojeve varnica. Trzajima tijela zabacujem ljestve, da ih ne zahvati vatra. Poput paklenog demona projuri pokraj mene i obaspe me kišom vatrenih krijesnica. Užarena masa se sudara sa stijenom i raspada uz siktanje. Osjećam se kao na krovu vlaka, koji juri kroz beskrajno

dug tunel, dok pomahnitali ložači sveudilj bacaju gorivo u nezasitno ždrijelo stroja. Kraj mene prolijeću iskre i nestaju u dubini, upravo pakosno poskakujući po ljestvama, dok se neke gase na mokrom odijelu i rukavicama.

Vatreni ples konačno prestaje. I posljednja varnica je nestala. Ostao je još samo dim, gust, zagušljiv, bockav. Neprestano kašljem, dok niz čvrsto stisnute obraze klize suze. Plačem bez glasa, tiho, a suze samo teku.

Dodavola sa specijalnim i sličnim raketama. Vjerojatno je negdje malo udarila o stijenu i to je bio dovoljan povod da se ugasi i da mi sav onaj dim, koji je trebao izgorjeti, pošalje u nos. Pošto je prva neugodnost prošla imam vremena da proklinjem udes. Sada mi ne preostaje već da sjedim na prečki i čekam dok opet nestane dima.

— Šime! — sve je u redu. Živ sam i dobro mi je. Sušim se kao kobasica u dimu. Moram čekati da se razide.

Lijepo rečeno, ali kada će to biti? Dim je tako gust, da više baterijom ne mogu osvijetliti niti jednu stijenu. Ostaje samo svijetleći trag kao u gustom novembarskoj magli. Smirujem se. Polagano se njišem na ljestvama. Cvrčanje šišmiša je utihnulo. Pobjegli su. Sigurno postoji još koja dvorana u koju su se povukli.

Tišina. U misli se uvlači osjećaj spokojnosti, ali tijelo je još uvijek napeto, spremno na akciju. Mišići povremeno zadrhte, a zjenice se šire sve više i više. Tek sada osjećam da je košulja posve mokra i da se neugodnom hladnoćom prijanja uz tijelo. Užeta me čvrsto stežu oko grudiju, urezuju se u meso i sputavaju disanje. Povremeno baterija nemirno zabljesnu, ali svjetlost kao da luta razrijeđenim mlijekom. Dim još uvijek izlazi kroz otvor. Izgleda da postoji dobra ventilacija.

Svakih nekoliko minuta javljam se onima gore i svaki put mi nevidljive stijene grohotom odgovaraju.

Već je prošao gotovo jedan sat od kada sam se spustio. Kao da sam van vremena, dimenzija i života. Samo ja i beskonačan prostor. Tišina koja boli. Čujem samo sebe. U ušima napetost. Osluškujem kovitlanje krvi, pri svakom pokretu škripu mišića. Ukočio sam se. Užeta više ne režu, ruke mlohavo vise niz tijelo. Zaista, kako bi bilo da puknu ljestve, užeta, da sam poletim u prostor, u mrak bezdana. Kako dugo bi padao? Uvijek me je privlačila dubina. Slobodan lijet kroz prostor, lijet kroz svemir, kroz vječnost. A onda odjednom prestaje spoznaja, svijest, prestaje život. Sigurno bih se posve razbio. Bio bi mirna, nepokretna, bezlična masa. Uostalom ne bih bio sam; i ludi pastir je dolje. Bilo bi to zanimljivo društvo. Sam s jednim luđakom. Srećom i on je posve miran. Dvije bezlične mase pričaju. Možda i ne bi bili sami. Čudna su ta zemljina grotla. Svašta kriju u sebi, zato ih se i bojimo, zato nas i privlače. Zadnji, izagnani potomak Ilira, prezreni Slaven, rimski legionar, neznana žrtva bliske nam prošlosti, svi oni čine plodni humus naših pećina i ponora ležeći mirni i tihi jedni kraj drugih. Kukavica kraj heroja, krvnik kraj smaknutog, izdajica do izdanog. Krvava je prošlost naše zemlje, naših planina, šuma naših i krv je svuda tekla, zemlju činila plodnom, a kamen mekšala suzama i znojem. A pore njene, mračni otvori sred žbunja, tihi su i nijemi bili, čuvajući mrtvace. O ludo, o pastiru što ovce više ne čuvaš, reci mi tko je luđi od nas dvojice? Dal' ti, što si osluškujuć' dremljiv zov podzemnih dvora pošao da ih vidiš, vjerujuć' u Mokošu, Svaroga i Bana, il' ja što gonjen znatiželjom, kovitlanjem vrele krvi, ne vjerujuć' ni u šta, nošen stidom, očajem i strahom, gmižuć' sidoh niz konope i stijene, luči svojom narušujuć' memljiv mrak dubina.

Ludo, reci — tko je ljudi? Čini mi se obojica, zar ne?

Leže dvije lude, jedna do druge i smiju im se kosti — bog da prosti. Zamisli da za godinu, dvije, možda i više, netko od onih što sad vrebaju nad jamom side dolje da me nađe, da sakupi humus kostiju mojih. I tad, ludi pastiru, zamisli, da najprije naiđe na tvoje gnjile ostatke i misleći da sam ja, na svijetlo ih iznese. Smijeha li za obojicu. Ded' zamisli, prijatelju moj, ako možeš, sprovod vlastiti. Polako se treskaš okovan u sanduku, nošen na leđima crnih grobara, a iza tebe ljudi polako s noge na nogu gmižu i pričaju. Pričaju, tko o čemu. Netko o ručku, netko o večeri, koncertu, sastanku, a lice im je tužno i plačno. Oprosti, ispustih one što iskreno bol osjećaju. Što ćeš, i takvih se uvijek nađe. No ne osvrći se na njih. Nije vrijedno plakati. Još nitko ne oživi od suza, a osim toga i oni isprva doživljavaju bol, a kasnije radi boli žive.

I kolona ide, a ljudi broje vijence i čitaju natpise na njima. Pričaju i o meni, odnosno o tebi. Svaki želi reći nešto što samo on znade i milo mu je kad ga slušaju. A oni koji ne znaju ništa pričaju što su čuli i nehotice govore i više od toga. I kola priča od usta do usta, raste, tjera mladice i kada stiže opet do istih ustiju prepoznati ju ne možeš i pođe iznova na put, od usta do usta. I odjednom, od mojih ili, šale li vesele, tvojih ostataka izraste neko plemenito divno stvorenje, puno vrlina, među nama — stranih mu za života — tako savršeno, da bi se i bogovi pred njim stidjeli. Uvijek ti je to tako. Dok si živ nitko te ne zapaža, a po smrti kanda ti ni jedan živi dobrotom i plemenitošću nije ravan.

Evo nas na kraju. Raka uska, vlažna, jedva dostojna za uginulo blašće, i to je tvoj zadnji stan. I sada evo i tebi i svima, koji još nisu čuli, pričaju ono što niklo je o meni. Nižu riječi i plaču oni što govore, jer i to spada u dobar govor, plaču i oni što slušaju, jer konačno takav je red, a istini za volju i meki smo na takve riječi, tko zna ne će li ih i o nama skoro netko izricati. Uska hladna raka, sad već na dnu leži tvoj sanduk, a u njemu ti, ludi pastiru, ležiš i moliš me za oprost, što leg'o si na mjesto takvog velikana, o kakvom pričaju. Sad tek vidim kako si luda, meka maso, na dnu ponora. Oprosti ti meni, ja sam onaj, koji je varao. Laž je sve to što su pričali. To pričaju o svakom, koji im više ne zauzime mjesto pod suncem, to je nešto na što moraš sviknuti, ali ja sam te prevario, jer sam dozvolio da te utrpaju u ovu jamu umjesto mene. Čuj kako odjekuju udarci zemlje o sanduk. Svi to bacaju, kako bi te uvjerali, da se više ne možeš dići, da ne možeš zauzeti njihovo mjesto. Oprosti što sam te prevario, što sam ti za ovo nešto svijeća i laži podvalio ovu zemljanu izbu. A ja ostajem na dnu provalije, s ostacima neznanih delija, da me kiše peru, vampiri kidaju, da slušam grohot bačenog kamenja i kostima da škripim, kada me koji pogodi. Da uživam u tami i prostoru, a u noćima bajke da šapućem usnulim pastirima uz stada ovaca.

Pričaju dvije lude, bezlične i mrtve mase na dnu ponora. Ludi pastir i ja.

*

— Eheej, halo Miks. Halooo! Trgnulo me je dozivanje, jeka, grohot šupljine. — Šta ti je, zašto se ne javljaš? Već čitavu vječnost šutiš.

— Sve je u redu. Još malo pa se vraćam.

Opet sam na ljestvama. Zar sam zaspao, ili su to misli odlutale? Sve me boli. Užeta su se junački usjekla u meso. Posve sam se ukočio. Već je i dim

nestao. Kroz polumrak nazirem obrise stijena. Ljestve se ljuljuškaju u dubini. Vrijeme je da nastavim tamo gdje sam prekinuo.

I opet svijetlo baterije nemirno klizi svodovljem goleme dvorane. Olovkom grubo nabacujem uočene detalje. Radim brzo i površno.

Dosta mi je mraka. Hladno je.

Ali doskora opet zaboravljam na sve nedaće i uživam u ljepoti podzemne arhitektonike. Svijetlo mi fragmentarno otkriva velebnost oblika, sklad odnosa, boja, bizarnost svemoćnog graditelja — Prirode. U ušima bruji stavak iz Griegove »Per Gynt« suite — U predvorju gorskog kralja.

Skica je gotova. Glavni detalji s odnosima udaljenosti preneseni su na papir i treba da posluže za stvaranje plana o osvajanju ponora. Palim malu crvenu raketu i ispuštam ju pod sebe. Zaplamsala je na dnu dvorane, na tren ga oblila krvlju, a onda se s par bljeskova javila iz očima nedohvatne dubine. Htio bih upamtiti što više pojedinosti, htio bih da sliku ponesem sa sobom zauvijek. Palim novu raketu. Ova daje dim, ali pošto ju držim u ruci, dim se odmah vije k otvoru i ne smeta me. Izvanredno intenzivno magnezijsko svijetlo bljesnu a tisuće bijelih, užarenih zvjezdica prosu se u obliku slapa u dubinu. Slika pred kojom riječi tek nijemi su svjedok. Sve gori, plamti, iskri. Varnice teku bez predaha, uz tihi šum i pucketanje, a kristalni dvori gorskih vila bliješte u punoj raskoši ljepote. Zaboravljam na opasnost, na ponor, ljestve. Gore kristali, plamte sige, svud alem, a vodene kapi pretvaraju se u zelene smaragde. A sred svega, kao čarolijom, sjena jednog šišmiša sad raste zastravljujuć' veličinom, sad se smanjuje rek' bi do nevidljivosti, zagonetnim krivinama hiteć' sa zida na zid.

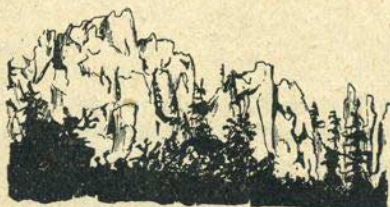
Obmana traje svega dvadesetak sekundi, a onda se opet vraća mrak crnji no ikad. Tek sada čujem dozivanje. Šime se je zabrinuo zbog vulkanske provale dima. Umirujem ga i dajem znak za povratak.

Put k svijetlosti. Uz najveći napor penjem se prečku po prečku. Kraj mene prolazi donji kraj ljestava. Kad zapnu o stijenu odmah ih oslobađam. Brzo promiču, mnogo brže od mene. Evo me i na dnu dimnjaka. Dvorana, mrak, šišmiši, kristali, priviđenja — sve je to iza mene. Kako je lijep ovaj mali komadić neba, kako lijepa stijena obasjana škrtom svjetlošću dana. Zastajem u predahu i s radošću očima milujem šturu i kvrgavu krošnju staroga graba. Potočići tiho teku kraj mene i nestaju u bezdanu.

Radost nijemu, bez misli, radost što živim, prekida odjednom jaki trzaj. Noge bez uporišta lete kroz zrak, tijelo u trzaju hvata ravnotežu. Povukli su previše ljestava, tako da već vuku i prečku na kojoj stojim.

— Stoj, stani, ne vuci...

Bilo je neugodno. Srce lupa, a disanje se pretvara u dahtanje. Novi napor, novi grčevi, a onda evo me opet na slobodi.

Pjesma kamenih Sirena

Mladost se jedna
 među stijenjem gasi
Krv pije hrid ledna,
 a vjetar krvave mrsi vlasi.

Tamni plavetnilo neba,
 ko dalekih ravni iščupan lan
Sa zadnjim kucajem srca
 i alpski će umrijeti dan.

Tiho, sjetno, šume jele
 i daleki slap neki
Vjetar uspavljuje planinke bijele
 posmrtnu glazbu noseć — jeki.

Z. Š.

Dragutin Kivač

Utisci sa jednog zimskog uspona

Uspón izvršili od 23—28 I. 1949. g.

članovi A O P D »Zagreb«

D. Belačić, A. Rak i D. Kivač

Pregledavajući svoj planinarski dnevnik, zadržao sam se kod stranica na kojima je zabilježen jedan od mojih najdražih, ali i najnapornijih uspona. Uspón, koji je među planinarima, pa čak i u najužem krugu alpinista sasvim slabo poznat i netočno prikazan. Budući da ga od nas još nitko nije opisao u našem stručnom listu »Naše planine« osjećam potrebu, kao i dužnost, da to učinim sada.

Prošlo je punih pet godina, ali ja se toga još živo sjećam. To je, naime, prvi zimski uspon naše grupe, na taj dominantni vrh. Baš taj uspon zahtijevao je ogromno zalaganje, kao i drugarstvo, pa je i to razlog, da su mi utisci ostali u živom sjećanju.

Bili smo još dosta poletni, da se odlučimo na uspon u to doba godine po zapadnom grebenu Triglavske stijene zvanom »Bambergov put«. Dobro opremljeni, s rezervnom zimskom odjećom, kao i tehničkim priborom, oprašćali smo se s grupom naših drugova, koji su došli na kolodvor da nam zažele dobar uspjeh. U vlaku smo se vozili s našim drugovima, koji su se uputili u Kranjsku Goru na Špik. Kada su vidjeli naše velike naprtnjače nasmijali su se i uvjeravali nas, da ne ćemo ovakvi stići ni do Aljaževog doma.

U noći oko 2 sata, gazeći po dubokom snijegu došli smo do Aljaževog doma, koji je bio zatvoren, pa smo tako bili prisiljeni da potražimo staru karaulu. Ta karaula, sa širom otvorenim vratima i puna snijega, poslužila nam je kao sklonište. U našoj porciji pod petrolejskim kuhalom ključala je voda od rastopljenog snijega, za priređivanje čaja, dok smo pod slabim svijetlom baterija vršili posljednje pripreme za uspon.

Dosta je vremena trebalo, dok smo bili spremni za polazak. Nisam se mogao oteti smijehu, videći Drageca onako opremljenog! Izgledao mi je kao čo-

vjek, koji se sprema na Himalaju. Na njemu dvostruka vjetrovka s kukuljicom na glavi, dvostruke rukavice, jedne hlače obične, druge od balonske svile, postavljene s vatelinom. Cipele, omotane s komadima flanela, da se zaštite noge od hladnoće, zatim je stavio dereze, a na njih snježne kolute (krplje), prebacio preko sebe veliku naprtnjaču, te kao posljednje uzeo u ruku cepin. U onom polumraku izgledao je kao da dolazi iz drugog svijeta. No, nismo niti nas dvojica izgledali drugačije. Bili smo slični kao jaje jajetu.

Ranim jutrom pošli smo s našim krpljama po dubokom snijegu prema sedlu Luknji, kamo smo stigli oko 9 sati. Okrijepili smo se malo s čokoladom i šećerom i uputili se prema ulazu, ali samom ulazu nismo se mogli približiti zbog golemih, do 5 m. visokih naslaga snijega. Morali smo ga zaobići po desnom pobočju, traverzirajući nekih 60 m, a nakon toga strmo nekih 50% nagiba na sam greben, koji je bio pokriven naslagom leda, a mjestimice snijegom pršićem.

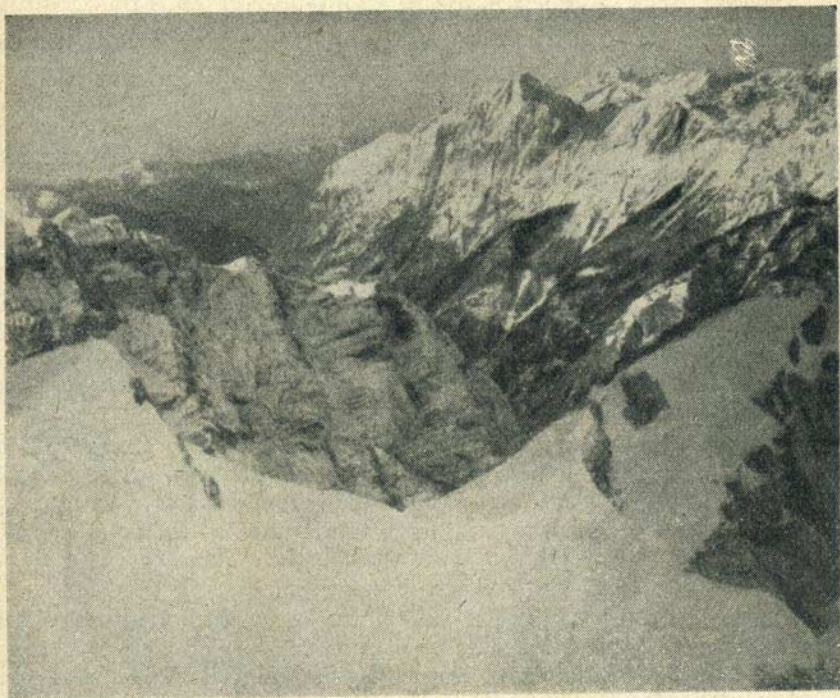
Prepenjavši prvu visinu, kojih 80 m, uvidjeli smo, da je teren daleko teži nego što smo predmnijevali, jer, iako smo računali da ćemo imati dva bivaka, sada smo spoznali da će ih biti više, jer je svaki korak tražio borbu za daljnji metar napredovanja. Možda bi bilo najpravičnije da smo se sada vratili, ali budući da smo bili još dosta svjež i puni volje, a dan je bio vedar i sunčan, nismo to učinili.

Napredovanje je bilo teško. Pažljivo se osiguravajući, prispjeli smo do pojedinih klinova, koji su se jedva vidjeli iz snijega. Sva trojica smo imali teške naprtnjače koje su nas ne samo povlačile natrag, već su nam i mnogo smetale kod penjanja.

Pokušali smo ih međusobno po užetu povlačiti gore, ali nakon 50 m ustanovali smo, da takvo penjanje iziskuje strahovito mnogo vremena, pa smo to odbacili. Duboko u noć našli smo jarugu punu snijega, koju smo proširili cepinima i ovdje napravili bivak — naš prvi bivak, — a zapravo druga neprospavana noć, jer nismo od Zagreba ništa spavali. Pošto smo se osigurali klinovima i užetima, pronašli smo malenuolicu jedva 20 cm dugačku. Ovdje sam položio naše kuhalo, koje je zbog vjetra jedva gorjelo, te smo priredili čaj. Moji drugovi nisu mogli ući u svoje vreće za spavanje, jer su se smrle gurve od dereze. Naime, gurte bi se morale rasjeći, da se mogu skinuti dereze, ali nažalost rezervne dijelove gurma nismo imali, i zato smo podmetnuli pod sebe jednu vreću za spavanje, dok smo drugu rasporeili i pokrili se njome preko glave. Stisli smo se čvrsto jedan uz drugoga i u tihom prepričavanju čekali jutro. Zvijezde su sjale nekako sjajnije nego što se to čini u dolini, a ispod naših nogu zjapio je dubok ponor. Taj bivak i nije bio tako loš, nije nam bilo ni suviše hladno.

Kako kasno sviće! Tek u 6 sati postaje vidljivo. Odmah nakon svitanja pošli smo naprijed. Veliki nanosi snijega kao prirodna zapreka, do 3 m visoki a po 30 m dugački, ispriječili se ispred nas i otežavali nam brže napredovanje. Znali smo utrošiti po nekoliko sati, samo da prodemo jedan, a tih je zpuha bilo na desetke. Tako, neprekidno penjući i tražeći uporišta sa pažljivim osiguravanjem, diveći se usput ogromnom prostranstvu i zaleđenim stijenama, što nam baš ovaj uspon omogućava (Bambergov put važi među planinarima kao najljepši ljetnji uspon na Triglav), došao je i drugi bivak. Ovog puta napravili smo ga na izlazu Jugove grape, koja je bila puna snijega. Drago je pronašao rupu u snijegu, koju smo marljivo proširili, i napravivši neke vrsti eskimsku kućicu uvukli smo se u nju. Opet smo zapalili kuhalo željno očekujući vrući čaj. Bili smo gladni kao

vukovi i dobro smo se najeli. Da prikratimo vrijeme prepričavali smo događaje s ranijih uspona. U međuvremenu smo primijetili, da se nešto od našeg kuhala, a nešto i od isparivanja naših tijela, biva počeo topiti. Snijeg je počeo kapati po nama, te su začas bile mokre naše vreće za spavanje, a na našu veliku žalost i naša rezervna baterija i kutija šibica također. Zbog uskog prostora nismo si mogli mnogo pomoći. Jutro nas je iznenadilo sa snažnim hladnim vjetrom. Jedva smo bili u stanju srediti naprtnjače, a vreće za spavanje, onako vlažne,

Pogled sa Bambergovog puta prema zapadu

Foto: D. Kivač

u času su se sledile, te smo ih tako ukočene teško uspjeli pričvrstiti. Naše vjetrovke nisu bile ništa ugodnije, bili smo u njima kao u ledenom oklopu.

U prvo svitanje dana uputili smo se naprijed. Sada smo osjećali umor, jer neprospavane noći ostavljaju posljedice. Dan je bio tmuran s niskom maglom. Ponekad smo se u navezima mijenjali, a kada je to dozvoljavao teren, hodali smo usporedno, želeći na taj način brže napredovati. Teren se po kvaliteti nije bitno promijenio. Lagani pršić zadavao nam je najviše poteškoća. Budući da nije bio dovoljno vezan uz stijenu, neprekidno nam se sklizalo pod nogama. To je iziskivalo krajnji oprez, a cepini su vrlo malo hvatali, jer nisu imali dovoljno snježne podloge, tako da su i mnoga osiguravanja bila iluzorna. Borba za svaki korak! Mogli smo doduše koristiti pojedine veće partije i traverzirati ih, te tako zaštedjeti mnogo snage i vremena, ali nekako su nas privlačili grebeni. Sada smo priječili da bi se domogli jednog kuloara dugačkog nekih 60 m, u kojem je bio snijeg odlične kvalitete, pa su dereze dobro hvatale, a nakon

toga opet na greben. Ušli smo u okomiti kamin, koji je bio prekriven ledenom korom, i čim bi stupili derezama na stijenu, led se lomio pod našom težinom. Izlaz iz toga kamina prepriječila nam je zaleđena streha. Trebalo je strehu probiti, da se domognemo vrha Plemenica. Uprli smo zadnje snage da nam taj, prema našem uvjerenju najteži dio terena, prođe što brže. Bio sam tada zadnji u navezu osiguravajući moje drugove, koji su kamin prošli. Kada sam stupio nogom u kamin, opazio sam da su i zadnji ostaci uporišta slomljeni i negdje u polovini kamina, nestalo mi je tlo pod nogama. Moji drugovi, koji su bili na dobrom osiguravalištu, uspjeli su me zadržati. Krajnjim naporom volje prošao sam ostali dio kamina. No, dogodila nam se ipak nezgoda. Ja sam imao u velikom džepu svoje naprtnjače kutiju džema, kekisa, rezervnu bateriju, i još neke sitnice, i kod onog trzaja, stijena mi je razderala džep, i sve se otkotrljalo niz stijenu. Na platou Plemenica kojeg smo još od ljetnjeg uspona dobro poznavali, zahvatio nas je ledeni vjetar, koji je ovdje udarao takvom snagom, da smo se jedva držali na nogama, a od udaraca sitnih ledenih iglica, morali smo se zaštićivati tako, da smo prislanjali lice na stijenu. Rukavice su se pri samom dodiru lijepile na stijenu, i ostale u samim krpama. Silaz sa Plemenice za koju smo još u Zagrebu predmnijevali da će nam zadavati poteškoća, na naše iznenađenje, lakoćom smo svladali. U povoljnom zakloništu napravili smo kratak odmor, i iskoristili to vrijeme za jelo. Nakon odmora nastavili smo se uspinjati sada već po dubljem snijegu. Vjetar je ovdje najednom popustio, a kroz maglu probilo se večernje sunce, bacajući duge sjene na zaleđene grebene, s kojih su se odbijale dugine boje.

Nikada još nisam vidio tako divan prizor. S bridova grebena odražavala se žarkocrvena boja, odbijajući se dalje u svijetliju, i dalje u još svjetliju boju, tako da su se vidjela zapravo tri oštra brida grebena svaki u drugoj nijansi boja, dok se na snijegu odražavala potpuno tamnoljubičastom bojom. U daljini, kao u začaranom svijetu, vidjeli su se obrisi Visokih Tura. Osjećam da nisam ništa rekao, jer za taj doživljaj nemam dovoljno riječi.

Sve nas je to toliko oduševilo, da je usprkos hladnoći i umoru nekako spontano odjeknula pjesma s kojom smo produžili prema skloništu pod Triglavom (bivša talijanska karaula). Nailazili smo još uvijek na teške zapreke, koje smo morali prelaziti, ali moji su drugovi takvim snažnim tempom zgrabili, kao da su dobili krila. Razumljivo je to — kuća je na vidiku! Kuća s kamenim zidovima, pravo sklonište gdje će se moći naložiti vatra, gdje će se moći naša tijela ugrijati i opružiti se u svoj svojoj dužini. Eto, to ih je gonilo! Nekih 50 m prije kuće mene je uhvatila lagana kriza, noge su mi postale teške kao da su od olova. Zamolio sam druga Tončeka da uspori tempo te smo laganim korakom pod samu noć stigli u kuću. Drago nas je čekao kod ulaza. Kuća je bila golema, prazna, hladna i sve u njoj porazbacano. Pronašli smo ipak manju prostoriju s drvenim ležajem i s nešto malo slame. Prva nam je bila briga da naložimo vatru. Imali smo samo još jednu šibicu s komadićem kutije, koju sam bio spremio ispod same košulje, da se osuši. Ova šibica znači za nas u ovom času mnogo. Oni, koji to nisu doživjeli, jedva mogu to razumjeti. Šibica za nas znači vatru, a vatra život. Uspjelo je! Vatra gori!

Drago, kao stari stručnjak, izbušio je klinovima neku kantu, dok sam ja s Tončekom od starih lopata pomoću karabinera napravio tronog, na koji smo stavili naše novo kuhalo. Dimilo se tako strašno, da smo jedva vidjeli jedan drugoga. Ali to ništa ne smeta! Čaj — naš životni eliksir — bio je gotov! Naša je organizam željno dočekao. Nakon toga svu smo hranu pometali na jednu

hrpu, i nešto od toga pojeli. Hrane je nažalost uslijed one nezgode bilo vrlo malo. Ostavili smo jedno rebro čokolade, komad keksa, jednu smrznutu jabuku i pola glave smrznutog luka. Daleko premalo za našu trojku. Skupili smo se oko yatre, kao ljudi u staro doba, i ponovo proživljavali časove ovog uspona. Uspjeli smo otopiti dereze i našu ostalu obuću i odjeću stali smo sušiti. Jedino Tonček nije skinuo svoje cipele! Ja sam mu ponudio iz moje rezerve suhe čarape, ali on je tvrdio da ne smije skinuti cipele, jer ih onda više ne će moći obući. Vreće

Na Triglavskom prijevoju

Foto: D. Kivač

za spavanje nismo mogli upotrebiti, jer su od prošle noći bile skroz smrznute i moke. Najvažnije nam je bilo kakvo će ujutro biti vrijeme. Noć je zvjezdana, a u kući gusti mrak. Pomalo su nam se oči zaklapale, i nastupio je čas odmora. Dugo smo spavali, sunce je već davno obasjalo dolinu, kad smo se probudili. Nastalo je užurbano spremanje. Doručak je više nego mršav. Ostali smo gotovo bez hrane. Malo toplog čaja, bez šećera. No, to nas ipak nije obeshrabrilo, jer danas je pred nama posljednja etapa do cilja. Opet svu opremu na sebe. Hlače, cipele, dereze i t. d. Pošto sam napravio nekoliko snimki, krenuli smo od kuće oko 9 sati, te se uputili preko Planja u smjeru Škrbine. Prešli smo neku zaleđenu policu, te izašli na malo sedlo. Dan je bio prekrasan, sunčan, a pogledi na daleke vrhove Dolomita bili su toliko lijepi, da nisam mogao odoljeti želji, te sam opet napravio nekoliko snimaka. Sada smo trebali prijeći vrlo strme plove s kratkim žlijebovima, koje smo sada već u stečenoj kondiciji dosta brzo savladali. Kako smo se uspinjali sve više prema vrhu, nadolazila je gusta magla.

Napokon smo na cilju. Bio je jedan sat poslije podne kada smo stupili na vrh Triglava. Srce nam je bilo puno sreće! Obuzima me neobična radost, što nas ništa nije moglo spriječiti da izvršimo postavljeni zadatak. Oko nas je mrtva tišina. Vrijeme nije nažalost savršeno, magle se kovitlaju oko Triglava, zakrljujući sve okolne vrhove. Aljažev stolp je tri četvrtine pod snijegom. Do upisne knjige nije se moglo doći. Velika hladnoća sprečava nas da se dulje zadržavamo na vrhu, te nakon obilgatnog snimanja spuštamo se prema sedlu.

Silazak je također imao svojih opasnosti i teškoća. Greben je bio napuhan s obje strane, tako da je jedva ostalo mjesta za prolaz. Klinovi su uglavnom pod snijegom, samo se opažaju čelična užeta sa željeznim šipkama. Zastali smo časak neodlučni, na koju stranu da se spustimo. Još u Zagrebu odlučili smo da se s Triglava ne ćemo spuštati po ljetnom putu, nego ćemo ići direktno po stijeni, na glečer, jer smo smatrali, da je takav silaz kvalitetniji.

Na najnižoj točki sedla, između Malog i Velikog Triglava, pažljivo smo ogledali stijenu, i primijetili jedan snježni jezik, koji se produžio ulijevo, i u laganom padu spuštao se na Triglavski ledenjak. Taj snježni jezik, odabrali smo za silaz. Na željeznu šipku pričvrstili smo uže, po kojem se Tonček spustio po strmom dijelu padine. Tada sam ja sišao i iskopao duboko uporište za osiguravanje, i pozvao Drageca da siđe. U jednom momentu, oštri zubi dereza zabili su se Dragecu između kamena, tako da nije mogao izvući nogu, a težina tijela vukla ga je sve više i više prema padini. Uto začujem njegov povik: Pazi, padam! Bacio sam se na cepin, a njegovo tijelo počelo se kotrljati nekih 15 m do nas i isto toliko od nas. Osjetio sam jak trzaj. Uže je izdržalo. Znao sam da je spašen. Brzo se ukopao u snijeg, a kada sam izvadio cepin, opazio sam da je pukao po polovini, tako da je ostao samo njegov gornji dio. Ovaj događaj malo nas je izbacio iz ravnoteže, što je potpuno i razumljivo. Sunce je padalo iza horizonta — približavala se četvrta noć. Spustili smo se još 150 m i tada nam se pričinilo da se naš snježni jezik nalazi pred nama. Odmah smo krenuli udesno po padini, te počeli traverzirati. Ovdje je stijena opet bila zaleđena. Umorni smo, ali naši cepini rade bez prestanka, zubi dereza škripe, a prsti se lijepe za držak cepina. Sumrak se spustio, zapalili smo baterije. Upozorih tada drugove: Zar vam se ne čini, da veoma malo gubimo na visini?

Nato smo počeli traverzirati po sistemu stepenica, i tako se spuštati. Ali najednom zapreka. Crna odbojna stijena, ne da nam naprijed. Drago se po užetu spustio, da izvidi teren. Vratio se s lošim vijestima. Ne možemo dalje! Razmišljamo, što da radimo sada. Osam je sati navečer. Da se vratimo natrag do padine, pa da po sedlu pokušamo ljetnim putem dalje. To je zbog mraka nemoguće. Dovoljno je da se samo malo poskliznemo, pa da se sva trojica sunovratimo. Već 12 sati u našem tijelu nema trunka hrane. Jutros smo posljednje pojeli. Prvi put na našem usponu, mi smo se ozbiljno zabrinuli: Zar i četvrti bivak! I to na visini od 2600 m? Od Kredarice nismo daleko, jedva 200 m zračne linije. Dobro se nazire u mraku, pa ipak...

Počeli smo kopati četvrti bivak. Usjekli smo u snijegu i ledu policu 1 i pol m dugačku, a 50 cm široku, i opet po starom običaju vreće pod nas, tijelo uz tijelo, druga vreća preko glave i čekaj jutro.

Bilo je 10 sati kad smo se smjestili. Noć je vedra, što je uvjetovalo strahovitu zimu. Razmišljam o našima kod kuće, koji su sigurno u velikoj brizi za nama, jer planirana dva bivaka odavno su iza nas. Nemoćni smo bili da što promijenimo. Uhvatio nas je san. Svijesni smo da u tim okolnostima ne smijemo zaspati. Toliko toga smo ovih dana progurali, te se nadam, da će se sve

dobro svršiti. Bojim se i pomisliti, što bi bilo da dođe nevrijeme ili da padne novi snijeg. Bili bi otsječeni, a moguće i izgubljeni.

Jutro je svanulo. Naša ukočena tijela dobro smo ugrijali lupajući jedan drugoga, i uputili se prema stijeni. Sada po danu otkrili smo jedan kamin dugačak nekih 30 m, koji nam je pružao jedinu mogućnost za silaz. Ledena kora

Odmor kod bivše karaule

Foto: D. Kivač

vrlo je lomljiva, i tako silazimo centimetar po centimetar. Na kraju žlijeba, naišli smo na veliki glatki prevjes, dug oko 4 metara. Sada se već vrlo dobro vidi pod nama Triglavski glečer i Kredarica. Nalazimo se još u visini svega 60 m do kraja stijene. Došavši do ruba prevjesa opet zapreka. Stijena je, naime, od ruba prevjesa udaljena 2—3 m. Odlučili smo se za najpovoljniju mogućnost, t. j. zabiti dva klina i po cijeloj dužini užeta spustiti se na glečer, a uže žrtvovati stijeni.

Spuštamo se preko prevjesa, a tada nam tijelo oslobođeno od stijene, slobodno visi u zraku, njišući se kao grana na vjetru. Međutim, sudbina kao da se počela igrati s nama. Uže je prekratko, ne dosiže do glečera. Manjka ga još 5—6 m. Koristimo posljednju mogućnost, t. j. skakati na glečer. Uz strahovito kotrljanje uspjeli smo se cepinima zaustaviti nekih 60 m niže. Bilo je jedan

sat popodne. Sva trojica smo neozlijeđeni stajali na Triglavskom ledenjaku. Bacili smo pogled na stijenu i ustanovili da je upravo jezovita. Ne znam da li se itko ovuda spuštao. A sada požurismo prema Stanićevoj kući, u uvjerenju, da je zimska soba otvorena (tako smo bili u Zagrebu obaviješteni), a u duši nadali smo se također, da ćemo pronaći koju koru kruha.

Ovdje je snijeg dosta dubok, pa namještamo naše snježne kolute. Za dobrih 2 sata stigli smo pred kuću. Pregledavajući kuću, nailazimo na otvorene drvene kapke na prozorima. Obilazimo oko nje kao gladni vukovi, ali svuda željezne rešetke, na zimskoj sobi također. Bili smo očajni. Mogli smo se doduše poslužiti cepinima i razbiti rešetke, ali kao disciplinirani alpinisti nismo to htjeli učiniti. Postojala je, naime, još uvijek nada, da ćemo se makar po mraku dočepati Mojstrane. Nastojeći da uđemo u kuću, izgubili smo jedan dragocjeni sat. Odlučili smo se spustiti kroz Kot (također u Zagrebu planirani silaz). Koristimo svaku strminu, te sjedamo na naprtnjače i brzo se spuštamo. U toj vožnji već u sumraku, našli smo se pred kamenim skokovima. Manje smo skokove obilazili, ali kad smo došli do t. zv. »Debelog kamena«, skok, odnosno stijena visoka 30 m zapriječila nam je silaz. Obilazimo je s baterijama s obje strane, ali svuda provalija. Teško nam je. Mjesto hrane griskamo komadiće leda, barem toga imamo u izobilju.

Svijestan sam potpuno, da pod tim okolnostima ne smijemo dalje, tim više što ni jedan od nas trojice ne pozna ovaj teren po zimi. Tvrdio sam da bi dalje traženje silaza značilo rasipavanje posljednjeg ostatka snage, koju moramo ljubomorno čuvati, da ne dođe do potpune iscrpljenosti, jer onda — posljedice su poznate. Ali moji drugovi nisu se dali urazumjeti. Željeli su pod svaku cijenu dolje u Mojstranu. Ja sam ih shvaćao. Potrebno je skupiti svu hrabrost da se odluči provesti još jednu noć pod vedrim nebom. Kako su ostali kod svoje odluke, ja sam ih oslobodio obaveze prema sebi, dogovorivši se s njima, ako ne stignem do podne u Mojstranu, znači nešto mi se dogodilo, neka onda pošalju nekoga pred mene. Predložio sam im da ostave neke stvari, koje im smetaju kod silaza, a ja ću ujutro sve ponijeti dolje. Tada su ostavili vreće za spavanje. Brzo su nestali u mraku. Oko mene je jeziva tišina, ni od kuda glasa života. Od nasječene klekovine načinio sam ležaj. Samoća me nije smetala, jer sam se u planini već na to priučio.

Ujutro sam čuo glasan povik, sasvim iz doline. Prepoznao sam glasove svojih drugova. Otkuda oni ovdje — zar se već vraćaju iz Mojstrane? Čekao sam tako jedan sat, drugi sat i ništa. Tada sam se počeo spremati. Pokupivši sve stvari, imao sam veliku naprtnjaču, i tako pod tim teretom pošao sam sasvim lijevo. Traverzirajući nekih 100 m noga mi se skrenula i osjetih jaku bol. Odbacio sam naprtnjaču, rasprostro vreću za spavanje, skinuo cipelu i pokušao snijegom ublažiti bol. Bilo mi je bolje i spremih se na polazak, kad odjednom prepoznam zvuk cepina. Zar uistinu cepin! To znači, da su u blizini ljudi — živa bića. Odvažio sam se na povik. Odmah su došli do mene. To su bili slovenski alpinisti, članovi GSS, koji su na molbu našeg društva PD »Zagreb« pošli djelomično našim tragom da nas traže, bojeći se da nam se nije šta dogodilo. Srdačan stisak ruku, svojstven pravim drugovima i planinarima, te gutljaj dobrog čaja, i kekisa osvježilo me. Za neko vrijeme stigli smo u Mojstranu, gdje sam se sastao sa mojim drugovima. Kako sam kasnije saznao, moji se drugovi nisu uspjeli spustiti prema Mojstrani zbog velikog umora, i zbog toga što nisu poznavali silaz, te su bili prisiljeni bivakirati nekih 150 m od mene. Oni glasovi koje sam čuo bili su doista njihovi, ali su oni tada tek polazili prema Mojstrani.

Telefonirali smo odmah u Zagreb društvu, da smo svi dobro, i da se nalazimo kod poznate obitelji Ancel koja nam je ponudila hranu i postelje. Od posljednjeg zalogaja prošlo je gotovo 48 sati. Pod večer stigao je autom i rukovodilac Slovenske GSS ing. Dermal, te zatražio od nas, da ne napuštamo Mojstranu, jer moramo prije biti pregledani od njihovog liječnika, budući se sada nalazimo pod zaštitom njihove GSS. Mi smo izjavili, da se smatramo sposobnima za nastavak puta, što smo im i morali potpisati.

Na vrhu Triglava

Foto: D. Kivač

Međutim, kod Tončeka je ustanovljeno smrznuce nožnih prstiju drugog stupnja, pa je još iste večeri prevezen autom u bolnicu Jesenice, s tim da se ujutro na stanici Jesenice priključi nama za Zagreb. Na stanicu ga je dopratio sam ing. Dermal s dva paketa hrane, te nam je još jednom čestitao na uspješno izvedenom usponu. Nažalost je kod Tončeka nastupila infekcija, te je došlo do gangrene. I tako nismo naš uspon završili bez posljedica.

Često se sastajemo u zimskim mjesecima, i u razgovoru o događajima sa tog uspona, konstatiramo neke manjkavosti. U prvom redu u tom prekratkome vremenskom razdoblju, nedostajalo nam je dovoljno zimskog treninga, kao i napornijih zimskih uspona za sticanje potrebne kondicije, a što se naravno odrazilo na našem organizmu. Drugo, sâm zimski uspon nismo poznavali, a također ni kvalitetu snijega, odnosno njegove poteškoće. Neke točnije podatke od ostalih naših drugova, nismo mogli dobiti, zbog toga što nitko zimi taj uspon nije još poduzeo.

Biciklima kroz Crnu Goru (II. tura)*

1. Od ušća do izvora Lima

Želio bih da što dulje ostanu u sjećanju oni dani, provedeni uz Lim i Taru, uz planine Prokletija i Komova, tišinu Bjelasice i Biogradskog jezera. Ljepota i divljina ovih krajeva privlači me uvijek nanovo. Opetovano se javlja želja da ih posjetim. Izvlačim tada iz ladice kartu Crne Gore i zadubljujem se nad putevima, gorama i rijekama i pravim različite nove planove za ponovni posjet tim krajevima.

Ispitno uzbuđenje obuzimalo me ne manje nego li mojeg prijatelja Franu, koji je zapravo polagao. Od sretnog je ishoda, naime, ovisila tura. Konačno, i to se završilo uspješno, a naše pripreme — brižljivo već ranije smišljene i pripremane — stale su se na brzu ruku odvijati po planu samo da se ne gubi na vremenu, kojim smo obojica tek oskudno raspolagali. Mnogo predviđenog i nepredviđenog posla trebalo je u onih 24 sata, prije odlaska na turu, obaviti, a sve je to išlo na račun spavanja i odmora. Kad sam, — 5 minuta prije odlaska sarajevskog noćnog vlaka — sjedio po dogovoru sa dvije naprtnjače i dvije putne karte, sâm u praznom kupeu, gledao sam pun napetosti i nestrpljenja, čas na kazaljku sata, čas na peron kolodvora, pitajući se po deseti, — (ili možda stoti) — put: hoće li mi prijatelj Frane sve obaviti i doći na vrijeme, ili ću se morati iskrcati! Popuštanje napetosti konačno je uslijedilo s odlaskom našeg vlaka iz zagrebačkog kolodvora. Jednolično udaranje točkova već na prvim kilometrima puta uspavalo nas je brzo unatoč tvrdih klupa; znali smo se samo časkom probuditi bilo radi konduktera, bilo da protegnemo ukočene udove. Drugog jutra poslije kratke vožnje bili smo u Sarajevu. Kod pretovara na malu uskotračnu željeznicu primijetio je Frane da mu je napuknuo nosač opreme i pritegao ga žicom. Još uvijek nedovoljno ispavani i umorni nismo imali smisla za šetnju, nego smo ostali na kolodvoru čekajući par sati do polaska vlaka. A kad smo krenuli, s velikim užitkom sam promatrao sad već poznate obronke i slikoviti smještaj Sarajeva, dok se željeznica polako serpentinama penjala uz Miljacku. Isti nesmanjeni užici kao prije par godina za prvog posjeta Crnoj Gori! I dok sam ja zadovoljno gledao kroz prozor čas lijevo, čas desno na Miljacku, Praču, tunele i susjedne vrhove, Frane se dotle zgurio na sjedalu zamagljenih očiju i crven u licu. Bilo je jasno i bez pregleda da se razbolio. Osjećao se sve slabije: glavobolja, povišena temperatura, omaglica — sve mu to nije davalo da uživa u okolici. Još nismo ni započeli turu, a već ovakva neprimijetljiva! »Kuda ću s njime tamo negdje u zabitnom kraju, ako to nije kakva banalna jednostavna infekcija, nego ozbiljna bolest!« — pitao sam se u sebi! — Prijatelja sam pregledao i nastojao da ga umirim, jer nije za sada bilo moguće otkriti ništa ozbiljnog i teškog. Dao sam mu samo neke kombinirane praške iz priručne zalihe za takve slučajnosti, a to mu je olakšalo glavobolju i snizilo temperaturu.

Odijelivši se od Drine kod Međeđe, kao da smo zašli u posebnu republiku: na prelaznoj željezničkoj stanici čekali smo sigurno 2—3 sata više nego li je to bilo voznim redom predviđeno, a da za to nije postojalo neko pretovarivanje

* I. tura opisana u »Našim Planinama«, God. IV. br. 7—8 1952.

ili bilo koji opravdani vidljivi razlog. Ostao nam je utisak da čekamo samo zato da nam ostane jasno usjećeno u pamet tko je ovdje šef stanice, i kako je to važna ličnost! Zbog toga, — putnicima neobjašnjenog i na izgled nepotrebnog čekanja, — došli smo kasno u noći na posljednju stanicu, — Priboj na Limu. Unatoč kasnih noćnih sati bilo je na stanici preko dvadesetak osoba, što djece, što žena i muškaraca, šareno obučenih, većinom u dimijama sa fesovima, koji su nudili prenočište i tako nas oslobodili brige da ćemo morati prenočiti pod vedrim nebom. Ušli smo u jednu kućicu blizu željezničke stanice kamo nas je odveo oveći dječak pristojne vanjštine. Pokazali su nam naše krevete, a mi umorni i neispavani, malo smo se samo naprašili DDT praškom i okrijepili ča-

U Rugovskoj klisuri

Foto: F. Grozdenović

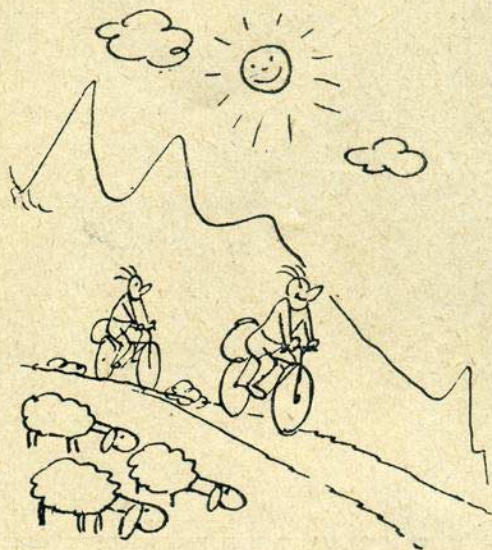
jem, a potom legli i zaspali bez mnogo razmišljanja o higijeni i o tome što će nam donesti sutrašnji dan.

Frane se probudio mnogo svježiji i možda tek s neznatnom temperaturom; osjećao se sposobnim da započnemo turu biciklima, čemu smo se obojica od srca radovali. Ali jedva da smo prevalili prvih 500 m našeg puta kad — s praskom poput hica iz pištolje — eksplodira stražnja guma njegovog bicikla. Griješka je bila u lošoj vanjskoj gumi koju smo također tada izmijenili, jer smo ponijeli rezervu. Izgledalo nam je da se serija nedaća još uvijek nije iscrpila, jer je kod ovog defekta pukla do kraja ona napukla spojnica na nosaču opreme. I tako svako zlo ima svoje dobro: nije se trebalo daleko vraćati do mjesta da se kod mehaničara načini novi potrební dio i tako osigura čvrstoća nosača opreme za cijelu turu!

Uvijek je prerano kazati »hop«, prije nego li se preskoči jarak! Tako ni nezgode ovog prvog dana, koji nam je trebao biti ozbiljna kušnja dobre volje i izdržljivosti, nisu prestale. Kad smo, naime, iza popravka veselo krenuli vo-

zeći brzo vijugavim putem uz Lim, nenadano se iza zavoja pred nama stvorio kamion u brznoj vožnji. Šum rijeke je prikrivao buku motora, a signalnog trubljenja on nije davao. Naglo smo, u posljednji čas, skrenuli tik uz sam rub ceste, posve uz rub strme obale Lima i uspjelo nam je da sretno izmaknemo i »Scili« i »Karibdi«.

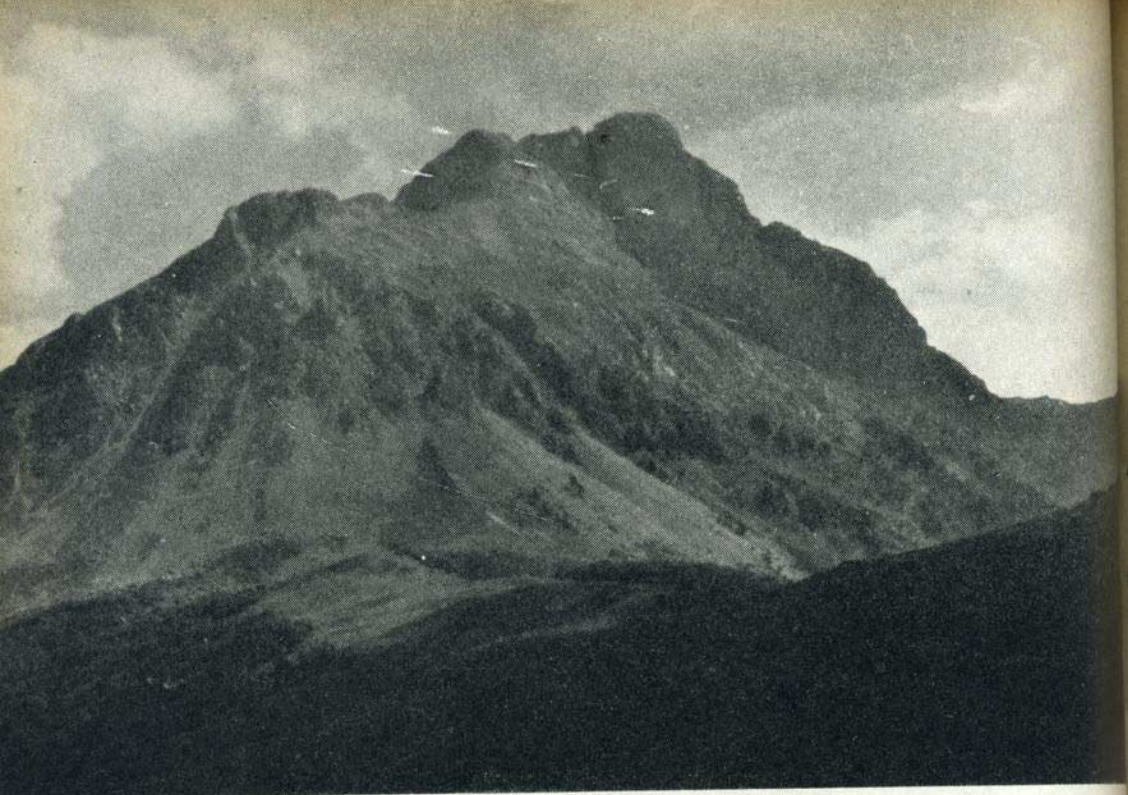
Vrijeme je bilo ugodno: vedro, a mali povjetarac uz rijeku stvarao je prijatnu svježinu koja je zavaravala praveći utisak da je sunce slabo. Po starom iskustvu nosim uvijek na ture (pa sam tako i ovog puta) košulju s dugim rukavima; nekad je toliko svježije da je potrebno spustiti rukave i zakopčati se do grla; osim toga prejako sunce opeče i omami toliko, da slabi kondiciju. Međutim, Frane nije ozbiljno uzimao moje savjete i dokazivanja i vozio je u

gimnastičkoj majici s dubokim izrezima. — Da vam je bilo vidjeti markantnu razliku crvenog i bijelog, kad je iza 4 sata vožnje došlo do kupanja i odmaranja uz Lim. Kada se svukao, sličio je na Indijanca u bijeloj maji! Košulja sada više nije mogla spasiti situaciju, i do kraja ture — »Indijanac Frane« — skidao je s leđa pomalo od vremena na vrijeme po koji sloj tanke fine kožice poput cigaret-papira ispod čega se lijepo sjajila svjetlocrvena sasvim svježa koža! »Errando discimus«!

Donji tok rijeke Lima nije stiješnjen uz stijene, nego se rijeka provlači jednom dolinicom koju je kroz decenije stvarala i proširavala rijeka. Na pojedinim dijelovima brda se primiču i sasma suzuju dolinu da se cesta jedva probija uz rijeku; ali takvih dijelova ima zapravo malo. Često se dolina proširuje u prave ravnice i tu su obično smještene veća mjesta, kao Bijelo Polje (mjesto našeg prvog noćenja) i Ivangrad. Ona nisu mnogo zanimljiva i nismo se u njima mnogo zadržavali, nego tek toliko da nešto pojedemo i da zapitamo za stanje cesta i puteva. U Ivogradu smo tako saznali da lijepo urisana cesta u našoj karti preko Bogaj—Rožaj — i planine Žljebe na Peć — postoji tek u projektu, i da je za sada prohodna samo za mazge i pješačke. Isto tako da je i

↑ *Kučki Kom*

↓ *U Komovima*

u tom slučaju uputno biti u većoj grupi i sa oružjem, jer da se ovdje ponekad dešavaju nezgodni prepadi razbojnika na trgovce, koji se vraćaju sa sajma. Naš princip — »nikad istim putem« morao se zbog toga mijenjati: trebalo je proći put — Murino—Peć preko Čakora 2 puta, tamo i u povratku, umjesto kružno — preko Rožaja za Peć, a natrag preko Čakora. Ovako to jednostavno zvuči, no treba se sjetiti da je sedlo Čakor najviše sedlo za cestovni promet u našoj državi, na visini 1849 m, a da Peć leži sasna nisko u nizini Metohije otprilike na 500 m nadmorske visine, pa da se onda ocijeni sva teškoća ovog prijelaza za biciklistu s teškim biciklom i teretom od 15 kg. Za razliku od

Dolina Lima

Foto: F. Grozdenović

prvog dana ture prepunog raznih nezgoda i neprilika, ovog nas je puta pratila sreća i kod uspona na Čakor u oba pravca uspjelo nam se uvijek ubaciti u koji usputni kamion (obično od Drvne industrije) koji nam je mnogo skratio put za pješaćenje uzbrdo i olakšao prijelaz preko sedla. Na taj smo način drugog dana uspjeli načiniti neobično velik i naporan dio puta od Bijelog Polja sve do Peći. Čakor nas je dočekaio olujom i pljuskovima i kroz rastrgane niske oblake stršali su na jugu impozantni vrhovi Prokletija. Ljetne oluje srećom ne traju dugo. Uskoro je zasijalo sunce i kod prolazjenja mrkom Rugovskom klisurom prije Peći, slijevali su se mnogobrojni sitni potočići iza kiše niz strme stijene i uz ljeskanje na suncu rušili su se u Pečku Bistricu.

Odloživši sve stvari u prenoćištu odvezli smo se do Visokih Dečana i razgledali freske, mramorne stupove i ostale umjetnine ovog znamenitog manastira.

Kod prelaza Čakora drugog dana ostalo nam je za pješaćenje uzbrdo kojih 10 km puta do sedla, dok nam je prvi dio uspjelo prijeći kamionom. Bila je ugodna svježina, a nebo vedro, pa smo uživali u vidicima. Ovi su vrhovi oko

sedla a unatoč visine preko 2000 m, zaobljenih oblika, sa travnjacima na kojima se vide stada ovaca od 50 do nekoliko stotina komada; bjelogorične šume nižih predjela pomalo se zamjenjuju šumarcima i skupinama crnogorice. Lišće na vršcima grana bjelogorice u ovoj zoni bilo je žuto i osušeno kao opaljeno vatrom. Zapitali smo šumske radnike za razlog i saznali da je to posljedica zime i snijega, koji je te godine naglo napadao krajem mjeseca svibnja.

Na vrhu smo Čakora zastali da se odmorimo; promatrali smo duboko dolje vijuganje serpentina, maglice nad dolinom, i udaljene vrhove. Za vrijeme tog promatranja zaustavi se kod nas stari jepp sa četvoricom maturanata iz Francuske. Tražili su neke informacije za nastavak puta, koje smo im dali i pokazali im još detaljno to isto na našim specijalnim kartama. A onda s punim uživanjem sjurili smo niz Čakor po blagim serpentinama natrag prema Limu. Pred selom Murino Frane je opet krpao gumu dok preostatak puta uzvodno uz Lim do Plavskog jezera protekao je bez nepravilnosti. Rijeka Lim ovdje blizu svojeg izvora žuri se preko brojnih brzaca i kaskada prema sjeverozapadu. Mora da predstavlja posebnu privlačnost za kajakaše zbog vožnje pune užitaka, ali i velikih napora.

2. Visitor—Komovi—Biogradsko jezero i Crnogorsko Primorje

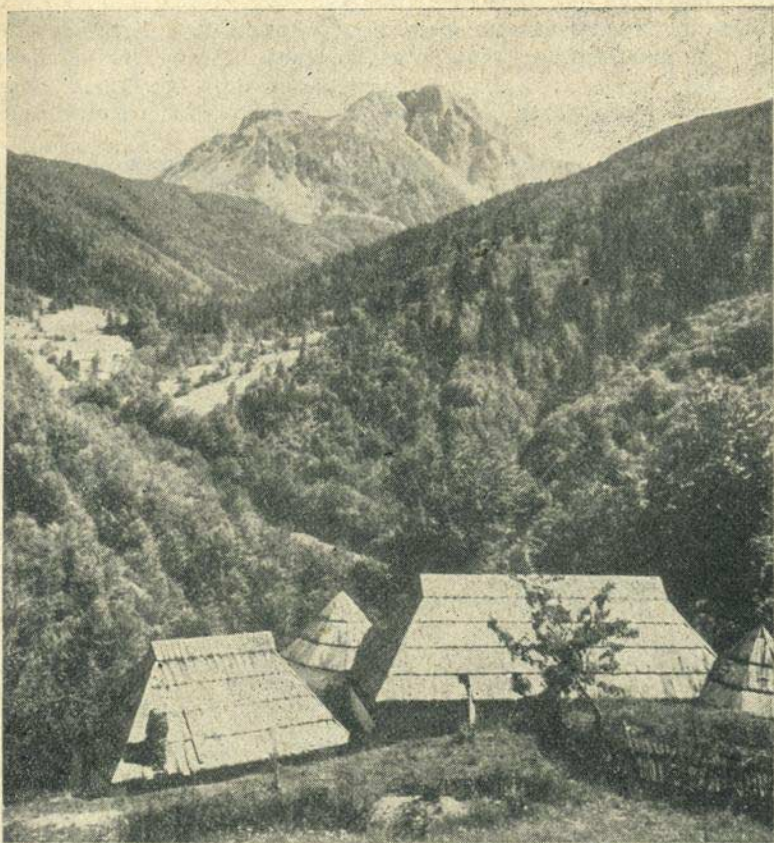
Plavsko jezero dosta je plitko, a oblikom možda nalikuje na slikarsku paletu. Ono ispunjava najdublji dio kotline oko koje su visoke planine sa najvišim Visitorom (2210 m) sa zapadne strane, a s južne strane puni jezero vodom, pijeskom i muljem potok Ljuča što dolazi iz samog srca Prokletija. Jezero se polako zamuljuje i postaje svake godine sve pliće i možda će ga za kojih desetak godina posve nestati. Obale se polako spuštaju i obrasle su šašom i trstikom. Pet, šest sandolina i nekoliko kupača bili su znaci da ima gostiju. Na zapadnoj strani jezera, uz rub omanjeg šumarka, vidjeli smo bljeskove logorske vatre i čuli zvukove pjesme. Tu su se smjestili fiskulturnici na logorovanje, a uz Plavsko jezero izvan istoimenog sela na istočnoj obali sagrađen je omanji »hotel«. Imali smo dojam da ga nije sagradio stručnjak, obzirom na vanjski izgled i raspored prostorija! Najčudnije od svega bilo je rješavanje pitanja nužnika, koji su bili improvizirani kojih dvadesetak metara izvan zgrade u polju, od zbijenih dasaka! Hotel nije bio pun gostiju, pa smo lako dobili sobu. Sutra nam je, po našem unaprijed grubo stvorenom planu, pripadao dan odmora. Frane se kao rekonvalescent izgleda više veselio odmoru nego što je to pokazivao. To se moglo zaključiti iz našeg razgovora, koji je otprilike ovako tekao:

»Što misliš sutra?« — zapita me Frane.

»Pa, rado bih ujutro na Visitor; izgleda tako blizu, a znatne je visine, moglo bi biti dobrog vidika na čitave Prokletije. Popodne mislim do Gusinja. To je kojih 25 km od jezera i ne ići onamo, a biti ovdje, to je kao — »Martin u Zagreb — Martin iz Zagreba!« Ti — kao rekonvalescent treba da se odmaraš.

Frane se malo zamisli i ne želeći da si prikrati sportske užitke odgovori: »Ići ću i ja s tobom, ali samo jedno treba da se izmijeni: — taj se dan ne smije zvati — dan odmora!«

I tako smo sutradan rano ujutro krenuli prema Visitoru. Tu ne postoje markacije za uspon, nego se čovjek probija prema vrhu kako mu se to najbolje sviđa. Upozoreni Poljakovim opisom (Naše Planine br. 5-6 od 1952.) nismo bili preveliki optimisti, da je uspon kratak i lagan. Birali smo katkad

Stanovi u Komovima

Foto: L. Jurčić

zanimljiviji i teži put s malo strmijim penjanjem, a to nas je jednom već blizu vrha dovelo na neugodan put kroz lomljivu strmu padinu s nestabilnim gromadama kamenja, pa smo obojica doživjeli neugodnosti: meni se odlomila oveća gromada kamenja i da nisam odskočio na vrijeme sigurno bi mi noga bila oderana i jako povređena, a Frane je opet kod jedne slične situacije pao i povri-jedio rame!

Sa vrha, nažalost, nismo imali neki naročiti vidik zbog maglice na hori-zontu; samo jezero nije odavle izgledalo nimalo privlačno: bilo je nalik na neku baru po kojoj su se kretale sitne, duge daščice! Bile su to sandoline gle-dane iz ove perspektive.

Naglo spuštanje strmim obroncima umaralo nam je noge daleko više od uspona! Vratili smo se baš na vrijeme za ručak, a iza kratkog odmora već smo se kupali i vozili sandolinama po jezeru. Iza 4 sata ponovo smo izvukli naše bicikle i otišli u Gusinje, da izbliza pogledamo Vezirovu Bradu i ostale orijaše preko 2200 m čiji su se obrisi tako lijepo i jasno vidjeli kroz prozor naše sobe, naročito u rane jutarnje ili kasne večernje sate.

Ujutro smo ostavili Plav i preko Andrijevice krenuli prema prijevoju Trešnjevik. Ono je na oko 1600 m nadmorske visine i dok smo se polako uspinjali serpentinu za serpentinom gurajući dvokolice, tu i tamo prestizavali bi nas automobili, naši autobusi (gotovo sav promet u Crnoj Gori odvija se autobusima) i naše limuzine, a katkada i takve sa stranim oznakama. Gdje gdje bi nas, uz koji zavoj serpentine ili uz vrelo dočekali čobančići i nudili nam male

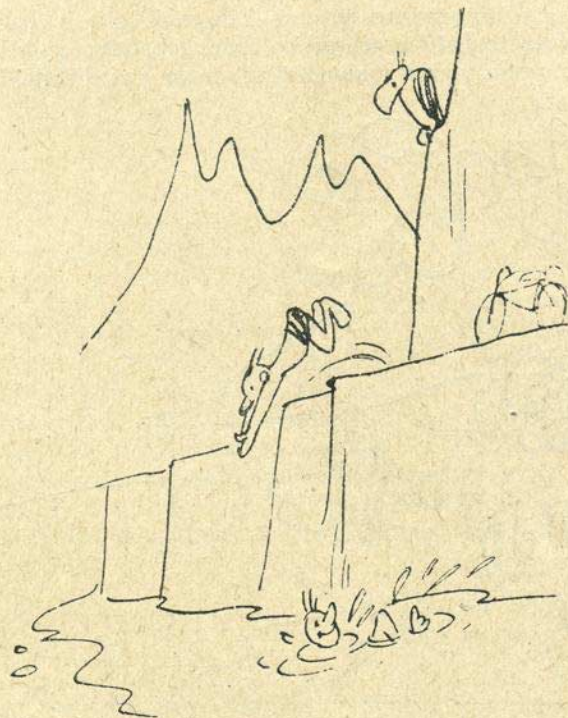
Kosci na obroncima Komova

Foto: L. Jurčić

košarice napunjene jagodama. Ovo voće uz dodatak šećera osobito nas je osvježavalo i često smo ga kupovali. Danas smo još uvijek u nogama osjećali malo umora zbog jučerašnjeg uspona na Visitor, a još više zbog silaska dolje, i nije nam ni na kraj pameti bila pomisao da ćemo se još istog dana uspeti na jedan od impozantnih vrhova Komova, koji su sa našim penjanjem na sedlo sve više i više provirivali iz pozadine. Do uspona je došlo slučajno. Na sedlu smo ručali, a iza toga ostavili bicikle u maloj gostioni i zaputili se prema Komovima da ih pogledamo izbliza i načinimo koju fotografiju. Međutim, došavši do podnožja uspon nam nije izgledao niti dug niti težak, i sve pomalo uz kratke odmore brzo smo bili na vrhu. Nismo točno kontrolirali vrijeme, ali nam za to nije trebalo više od 2 sata.

Na povratku smo se odmorili i okrijepili mlijekom u jednom katunu uz podnožje brda gdje smo u razgovoru sa čobanima saznali, da im velike štete prave medvjedi, koji im ubijaju ovce i mlađa goveda, a zaštićeni su zakonom o lovu.

Već je padao prvi sumrak kad smo se stali spuštati sa sedla putem prema Kolašinu. Bili smo obaviješteni, da je nedaleko sedla na putu jedna osamljena kućica gdje stanuje stara popadija, stara oko 70 godina, kod koje se može prenoćiti. Već u noći, koristeći naše svjetiljke, našli smo i kućicu i staru popadiju i dobili konak. Prvo pitanje popadije, na naše veliko iznenađenje, bilo je takvo da ga ne bismo nikada očekivali niti naslutili, a glasilo je: »Kako je ispala no-

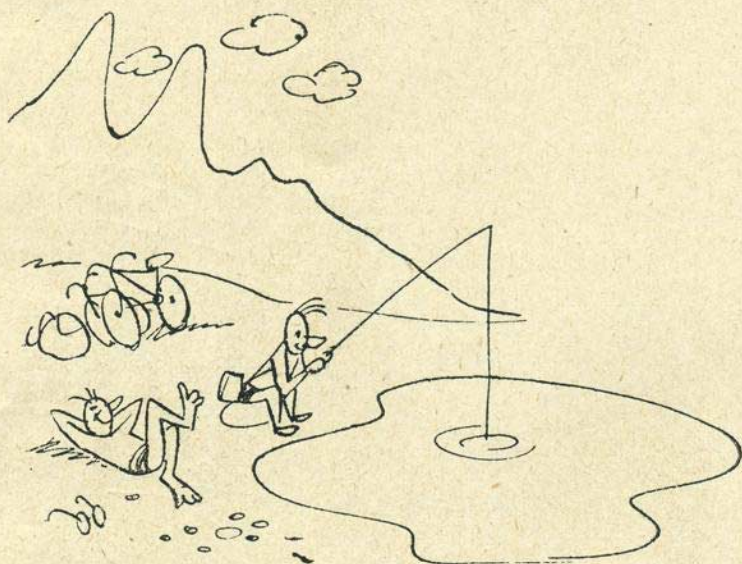

gometna utakmica Mađarska-Jugoslavija», koja se toga dana odigravala. Slučajno smo čuli na Trešnjeviku od nekog šofera, da je $\frac{1}{4}$ sata prije svršetka bio rezultat 1:1, — i to smo joj kazali, a ona će na to: »Kakve li borbe! Cijeli dan se bore, a rezultat je neodlučan«.

Dobro prospavana noć u svježini visine od 1500 m bila je dovoljna da umor posve nestane. Daljnje spuštanje ceste sve do Kolašina pridonosilo je dobrom raspoloženju s kojim smo započeli dan. U Kolašinu, tom visinskom zračnom odmaralištu, na 900 m nadmorske visine, svratili smo samo u modern hotel (jedan od najboljih u Crnoj Gori), da ga iznutra pogledamo i da doručujemo, a potom smo produžili uz Taru sve do odvojka za Biogradsko jezero. Ovo jezero nije veliko, eliptičnog je oblika i leži podno Bjelasice. Okruženo je velikom bjelogoričnom šumom, a nalazi se na 1120 m nadmorske visine. Toga dana bilo je slučajno zbog narodnog praznika mnogo ljudi na jezeru, te su se pjevale narodne pjesme i vidjeli smo mnogo interesantnih narodnih kola; ovi su se posjetioci, međutim, popodne razišli kućama i ostadosmo uz šumara i jedno par starijih ljudi kao jedini gosti na jezeru.

Pitomi jeleni s velikim rogovima dostojanstveno su šetali uz jezero; košute sa mladima dolazile su na pojilo; tu i tamo praćaknula se riba, zasvijetlila krijesnica, a inače — savršen mir. Zaista krasno mjesto za oporavak onima koji traže tišinu. Nažalost nema nikakvog planinarskog skloništa, tako da smo s dozvolom šumara unijeli nešto slame u njegovu kuhinju i tamo prenoćili. Samo jezero vrvi od pijavica, osobito na svojoj plićoj strani, tako da se na tom mjestu nismo usudili ulaziti u vodu, a i plivanje na drugom kraju sveli smo na najmanju mjeru iz straha pred pijavicama.

Slijedeća etapa Biogradsko jezero—Titograd bila je osrednje teškoće. I ovdje je na po puta trebalo preći preko jednog prijevoja — Vjetrenik — srećom manje nadmorske visine (oko 1200 m) nego dosadašnji. Kad smo se pre-

bacili na njegovu južnu stranu i stali se spuštati prema Titogradu, žega je postajala sve veća i veća. Ustajali suhi zrak nad cestom unatoč brze vožnje udarao nas je kao vrući vjetar i izazivao neugodan osjećaj tjeskobe i pomanjkanja zraka. Morali smo se zaustaviti kojih dvadesetak kilometara prije Titograda u jednoj gostioni i pričekati u hladovini da popusti žega. Sa zalaskom sunca mnogo smo lakše nastavili put u ovu usijanu kotlinu s uzdrhtalim zrakom.

Prenoćište smo dobili u glavnom hotelu. Prije spavanja morali smo načiniti dobru promaju da smanjimo zaparu, a da lakše zaspimo, prošetali smo još prije gradom i popili čašu pive. Nismo se pokrivali, ali ipak smo osjećali kako se znojimo od zapare. Rano smo ustali da izbjegnemo dnevnu žegu i prešavši sada presušenu rječicu Cijevnu, koja u svojem gornjem toku čini duboki kanjon, brzo smo stigli do Plavnice. Dok smo čekali na prijevoz brodom preko Skadarskog jezera za Virpazar, zakrpao sam gumu koja mi se tik pred Plavnicom probušila. To je bio ujedno prvi i jedini defekt na mojem biciklu.

Kako je cesta Virpazar—Petrovac bila još u gradnji, to smo se vlakom prevezli do one strane Sutormana, a onda biciklima spustili pokraj Starog

Bara na more. Divno je prijala kupelj u toploj morskoj vodi! Ugodno se osjećala koža očišćena od znoja i prašine! Ljenčarili smo tako neko vrijeme na grubom pješčanom sprudu uz kupanje i sunčanje do kasnog popodneva, a onda po ugodnoj hladovini večeri odvezli se do Petrovca. Malo mjestance bilo je puno obitelji na godišnjem odmoru, tako da smo jedva-jedvice našli prenoćište. Sutradan smo već krenuli dolje i uživali vozeći uz prekrasnu obalu Crnogorskog primorja, pokraj Sv. Stefana, Miločera i Budve. Zatim smo se rastali od mora sve do ponovnog vraćanja na obalu kod Tivta. Pred nama se ljeskalo more Boke Kotorske, a s desne strane, — put sjevera, dizali su se vrhovi Lovćena i Orjena. Kod Veriga prevezli smo se brodom na drugu stranu zaljeva, a onda polako nastavili vožnju prema Hercegovom.

Konac ture završili smo na malo neobičan način: tog popodneva završavala je trka »Jadranski rally« — i pojedina kola vraćala su se iza svršetka trke iz Kotora put Dubrovnika. Motori su bučno zujali, a kola jurila malo neobičnom brzinom. Onog časa mi to nismo primjećivali, sve dok nas nije dostigao jedan naš znanac i smjestio straga u kola, a naše bicikle i naprtnjače stavio iza nas. Sad smo tek primijetili kolika je to brzina za ove uličice! Naužili smo se dobrog straha i namučili s pridržavanjem bicikla, koji su virili zbog uskoće kola na jednu i na drugu stranu. Postojala je opasnost da u brzini negdje zapnu. Naša »crvena Antilopa« jurila je zaista neobično brzo i stali smo žaliti što smo se odazvali pozivu — »Hej, provozat ću te«!

Jedva smo dočekali da kola stanu radi nekog popravka, pa da se iskrcao i zahvalimo na vožnji. Bilo je to kojih 25 km prije Dubrovnika. Mnogo smo se bolje osjećali na našim biciklima uz gibanje na vlastiti pogon, nego li čas prije u vrtoglavoj vožnji!

Dubrovnik nas je dočekao kao i prošli put — kao i uvijek: divan i čist, obasjan suncem, prepun mirisa lovora, čempresa i aloja, a modrina mora činila nam se ljepšom nego ikada prije.

Norbert Casteret i speleologija u Francuskoj

Čuveni francuski speleolog N. Casteret proveo je u Jugoslaviji desetak dana posjetivši Beograd, odakle je došao u Zagreb. Tu je 10. ožujka održao predavanje uz prikazivanje dija pozitivna i filma u Centr. narodnom sveučilištu za građanstvo, o istraživanju ponora St. Martin u Pirenejima. 11. ožujka dopodne, održao je predavanje za članove Speleološkog društva u prostorijama Geografskog instituta. 12. ožujka je dopodne posjetio pećinu Veternicu kraj Zagreba u pratnji prof. dr. J. Roglića i M. Maleza. Popodne je zajedno s grupom geologa, profesora i planinara, članova speleološke sekcije »Željezničar« posjetio Cerovačke pećine kraj Gračaca, koje su zasada najduže i najljepše u Hrvatskoj. 14. ožujka otputovao je za Sloveniju, odakle se povratio i preko Zagreba otputovao u Sarajevo, Mostar, Split, Rijeku, Škocijansku jamu, Postojnu i Ljubljano. Nakon toga otputovao je u Francusku.

Norbert Casteret je speleolog koji radi već nekoliko decenija proučavajući nepoznato podzemlje Francuske. On je danas sekretar Speleološkog saveza Francuske. Svoja je istraživanja započeo kao gimnazijalac, kada je s 15 godina sasvim sam na užetu silazio u jedan ponor. Kada je prošlo 36 godina on se nalazi na čelu jedne dobro opremljene naučne ekspedicije. Nakon 5 dana i 6 noći, pojavio se Casteret iz dubine ponora u koji je dopro do 446 m ispod zemlje istraživši u potpunosti ponor zvan Henne-Morte (Mrtva žena). Tom je dubinom za ono vrijeme postavio nacionalni rekord u silasku u podzemlje. Cijeli je svoj život posvetio istraživanju podzemlja i danas su brojne knjige plod njegovog rada, u kojima je na popularan način opisao francuske ponore i pećine. Napisao je knjige: »Dubine«, »Na dnu ponora«, »U svijetu tmine«, »Moje pećine«, »Život jednog šišmiša«, »U podzemnim ledenjacima«, »Što sam vidio u podzemlju«, »Podzemni putevi« i druge. Francuska je akademija nagradila neke njegove knjige što je ujedno i dokaz njihove vrijednosti. Mnogo se bavio istraživanjem podzemne faune, promatrao je život šišmiša, prstenovao ih je i pratio njihovu seobu. Istraživao je ledene pećine u masivu Marbore, koje su jedne od najvećih na svijetu. Ta je istraživanja provodio uz pratnju svoje žene, a nakon njene smrti prate ga njegova djeca. 1951. on je na čelu ekspedicije koja silazi u ponor De la Pierre St. Martin, u kom je 1952. tragičnom smrću stradao mladi francuski speleolog Marcel Loubens.

Prve korake u istraživanju podzemlja učinio je Francuz Martel. On je 1880. godine sa velikim entuzijazmom započeo istraživanja ponora i pećina Francuske sakupljajući oko sebe svoje suradnike. Kako nije imao dobru i potrebnu opremu on je silazio u manje ponore, a glavni je svoj rad usmjerio na istraživanje pećina — horizontalnih kanala. Martelu se mora zahvaliti što se speleologija probila i došla na glas. On je istraživao Tršćanski krš, krš na Kavkazu i drugima kontinentima i tako speleologiju pomalo uveo u javnost. 1915. osnovao je Francusko speleološko društvo, koje je bilo vrlo kratkog vijeka. Nastupa Prvi svjetski rat, koji speleologiju dovodi do mrtve točke. Od 1920.—30. nije bilo speleologa, a iza toga skupljaju se mladi ljudi na istraživanja, no svi su bez potrebnog iskustva. 1938. umire Martel sa uvjerenjem, da u speleologiji ne će više biti tako zamašnog rada, kao onda kada je on počeo. Martel je bio čovjek, koji je najviše u Francuskoj prošao podzemnih kanala, dvorana i ponora. 1930.

N. Casteret predaje u Centr. narodnom sveučilištu u Zagrebu

godine ing. Joly osniva Speleološko društvo. U tom je društvu bio i Norbert Casteret, koji se speleologijom bavio od rane mladosti inspiriran knjigama J. Vernea i opisima Martela. Sada Casteret započinje istraživanje podzemlja uz pratnju svoje žene, koja s njime kroz 15 godina posjećuje mnoge pećine i ponore na području Francuske. Zajedno su tukli Martelov rekord u silasku u dubinu, koji je iznosio 296 m. Ona je imala mnogo razumijevanja za njegov rad i bila sve do svoje smrti njegov stalan suradnik. Glavni je svoj rad i istraživanja usmjerio na područje Pireneja, gdje se sa svojom suprugom i ostalim suradnicima spuštao u jedan ponor na aps. visini od oko 2.000 m. Spustili su se 303 m i naišli na vodu koja im je omela daljnji put. Taj su ponor nazvali Martelov ponor. Na padini tog brda naišli su na ledenu pećinu u koju su polagano prodirali preko ledenih kaskada i naišli na vodu koja je dolazila iz Martelovog ponora. Prodiranje kroz pećinu bilo je veoma teško, jer su morali savladivati do 15 m visoke zaledene slapove. Casteret je sa svojom suprugom prodrio preko 3 km, ali su se morali vratiti zbog sve težeg terena. 1938. prešli su još 9 kaskada i prekinuli na neko vrijeme ova istraživanja. U toku tih istraživanja raspolagali su sa teškim i vrlo nespretnim ljestvama, a i ostala oprema

bila im je vrlo slaba. Lanjske je godine francusko-belgijska ekipa prodrli preko 26 kaskada i doprla 4 km pod zemlju, ali su se zbog nestašice hrane i svijetla morali vratiti natrag. Tom ih je prilikom zadesila nesreća, jer je nenadano na- došla voda, koja je skoro odnijela cijelu ekipu. Životom je stradao međutim samo jedan Belgijanac, a ostali su se nakon nekoliko dana izvukli iz pećine.

Tridesetih godina talijanski speleolozi silaze vrlo duboko u ponore i inte- resiraju se za francuska istraživanja. Do početka II. svjetskog rata pronađeni su i istraženi ponori čija je dubina iznosila oko 400 m, ali se vidjelo, da dubina može biti i veća. U to vrijeme speleološka grupa iz Lyona vrši istraživanja u masivu Grande Chartreuse u predjelu planine Dent de Crolles. Na ovom je području nekada istraživao Martel (još 1899.), ali je zbog slabih i nedovoljnih rekvizita odustao od većih istraživanja. 1935. Lyonci istražuju Ledenu pećinu — Trou du Glaz i u nju prodiru sa tri strane (crtež 1.): kroz ulaz pećine Trou du Glaz (na aps. visini od 1.697 m), kroz kanale Grotte du Guiers Mort (1311 m) i Grotte Chevallier (1670 m). Kasnija istraživanja omogućila su da se uspo- stavi veza između Trou du Glaz i Grotte du Guiers Mort. Pred 10 godina, t. j. 1945., speleolozi su kroz vertikalne kanale prodrli do ponora koji je na crtežu označen sa P. 40. (1969 m). Visinska razlika između P. 40 i ulaza Grotte du Guiers Mort (1311 m) iznosi — 658 m, i to je za ono vrijeme bila najveća istra- žena dubina pećinskih kanala. Dužina istraženih hodnika iznosi oko 17 km i to je zasada ujedno i najduža pećina u Francuskoj.

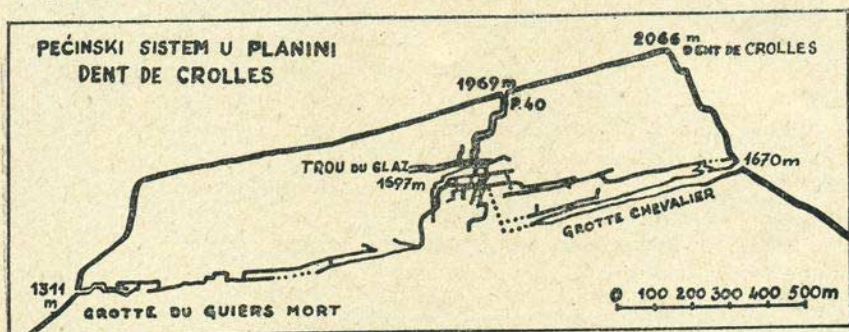
1940. Loubens je pronašao ponor zvan Henne Morte i odmah obavijestio o tome Castereta. Uskoro iza toga započela su istraživanja. Ponor je vrlo opa- san, a istraživanje jako otežano. Kamenje koje se otkidalo sa stijena ponora ranilo je Loubensa. Istraživači su se pri spuštanju morali zaštititi posebno iz- rađenom »krletkom«. Uz pomoć vojske i nove modernije opreme, telefona i pri- bjegavanja logorovanju u podzemlju istraživači su se kroz nekoliko pohoda 1947. godine spustili do —446 m.

1947.—1948. godine grupa skauta iz Lyona istražuje jedan ponor u fran- cuskim Alpama. Nakon mnogo mukotrpnih i napornih dana uspjeli su se spustiti do 480 m došavši do dna ponora.

1949. članovi Speleološkog kluba iz Alžira otkrivaju jedan ponor u svojoj okolini i prodiru — 510 m ispod zemlje. Ponor se nalazi na kraju jednog vo- dopada i istraživači su nekoliko puta bili zaliveni vodom iznenadnih pljuskova.

1950. na pozornicu speleoloških istraživanja i rekorda u silasku u dubinu stupa ponor De la Pierre St. Martin. Ponor se nalazi na Pirenejima u blizini granice Španjolska—Francuska, u zemlji Baska. Ovaj je predio istraživao već 1910. godine Martel, a kasnije iza njega istražuju i drugi. Casteret je okupio oko sebe internacionalnu speleološku grupu, koju sačinjavaju Francuzi, Belgi- janci, Englezi, Talijani i Španjolci. Cijela je grupa bila do 1946. godine anonimna a kasnije su se nazvali »Grupa St. Martin«. U kolovozu 1950. razišla se grupa, koja je koristila svoj godišnji odmor za istraživanje ponora. Zajedno su još ostali samo neki speleolozi. Jedan od njih, Lepineux (belgijski urar) jednog je dana naišao na ponor Pierre St. Martin. Taj je dan bio sretan za speleologe ali je u sebi krio i kobnu posljedicu. Bacivši kamen ustanovio je da je ponor vrlo dubok. Pozvao je i preostalu dvojicu i točnim mjerenjima su izračunali, da se ponor okomito spušta 350 m. Vidjeli su da ne mogu sada ništa učiniti pa su se dogovorili, da se sastanu 1951. godine. Običnim se ljestvama nisu mogli spu- štati, već se morao izraditi specijalni kabel na kom bi se spustili u ponor. To je i učinjeno i Lepineux koji je otkrio ponor, silazi 1951. prvi u njega. Nakon

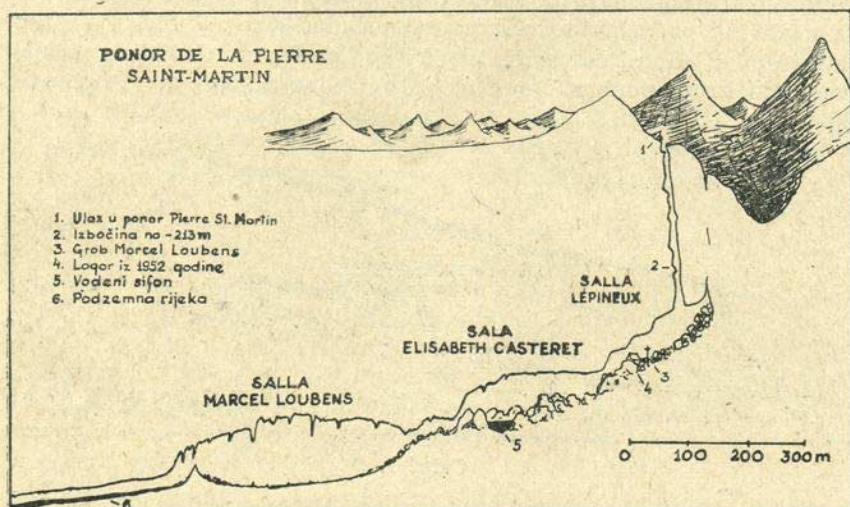
jedan sat spuštanja javio je, da je stigao do dna (crtež 2). Telefon nije povremeno funkcionirao i veza je bila samo preko signalnog konopa. Nalazio se u sali punoj kršja. Otkopčao je padobranski pojas i započeo dramatično istraživanje, kada je uz pomoć električne lampe počeo lutati po labirintu nabacanih kamenih gromada. Nakon dugotrajnog lutanja zaustavila ga je gomila kamenja pa se počeo vraćati prema kabelu. No kabel je u tom labirintu izgledao poput paukove niti i tek nakon mnogo traženja uspio ga je naći. Kada se vratio na površinu ispričao je šta je sve vidio i rekao da je čuo jasno šum vode. Ta je vijest dala naslutiti, da se iza ove dvorane kriju kanali kojima će se moći nastaviti daljnje istraživanje. 1952. opet su svi zajedno. U ponor silaze četvorica speleologa sa Loubensom na čelu. Među ovima se ne nalazi samo Lepineux, koji je te godine bio u ekspediciji na Antarktiku. Speleolozi su iza prve sale zašli u novu i naišli na podzemni tok. Kada su doprli do 500 m u dubinu vratili su se da ustupe mjesto slijedećoj četvorici, koji bi pod vodstvom Castereta nastavili istraživanje do kraja ponora. Loubens je bio silno oduševljen istraživanjem i

Crtež 1.

htio je da nastavi s Casteretom. Kako je bio već dugo u ponoru morao je izaći da se odmori. Kada se je uzdigao desetak m od dna pukao je kabel i on je pao na dno među kamenje, po kome se koturao još tridesetak m. Svi su nastojali, da pomognu ranjeniku i da ga izvuku iz ponora. Uz sva nastojanja i sve želje, da ga se spasi, Loubens je umro na dubini od 370 m. Te se godine ekipa razilazi s mišlju, da se slijedeće godine ponovo spusti i da, prvo, izvuku mrtvo tijelo svog druga i tako ispune svoje obećanje dato obitelji mrtvog prijatelja, a drugo da prodru do dna ponora. 1953. Lepineux vodi ekipu od četvero ljudi. Mrtvog Loubensa nisu mogli izvući zbog opasnosti zaraze, a i tehničke prilike nisu to dopuštale. Lepineux je zajedno sa četvoricom drugova nakon tri dana i tri noći hodanja, prošavši kroz sedam golemih dvorana došao do —728 m ispod površine zemlje. To je bila najveća dubina u ponoru do koje je čovjek, do tog dana, došao. Ponor dalje nije bio vertikalni, već se spuštao kao kanal u kom je tekla voda. 1954. imali su izvršiti težak zadatak da izvuku tijelo Loubensa. Lepineux se svom ljubavlju prenio na konstruiranje mrtvačkog sanduka od duraluminija raketnog oblika. Konstruirao je i aluminijske ploče koje bi prekrile pojedine izbočine na kojima bi sanduk mogao zapeti. Dok je Lepineux sa svojim pomagačima visio na kabelu i osiguran klinovima kao alpinista postavljao sigurnosne ploče, Casteret je sa još nekoliko speleologa izvršio ekshumaciju mrtvog druga. Tijelo i sva oprema mrtvacu bila je još posve sačuvana od raspadanja. Dok je Lepineux postavljao osiguranje na vertikali, Casteret je

nastavio istraživanje kanala i tada su prošli još kilometar dalje i tako prodrli oko 4 km u podzemlju. Najteži dio te godine bilo je izvlačenje mrtvačkog sanduka. Sanduk je zapeo na -213 m i nije ga se moglo nikako odglaviti. Uz tu nezgodu pridružila se i druga, naime, u to se vrijeme na Pirenejima izlio strašan pljusak pa je voda s okolnih brda navalila u ponor. Ljudi, koji su bili na stijenama u tom ponoru i postavljali ploče ostali su na svojim mjestima svi prokisli trpeći hladnoću i vlagu. Kada nisu nikako mogli izvući sanduk morali su prići načinu, koji su mislili pokušati samo u najgorem slučaju. Spušten je jedan fizički jak dobrovoljac, koji je svojom snagom pomogao da sanduk nesmetano izađe do površine. Neprekidnim radom od 27 sati viseći na kabelu

Crtež 2.

uspio je da sanduk oslobodi na izbočenim mjestima. Uslijed vibracije užeta otkidalo se kamenje, koje je padalo po njemu i otežavalo mu rad. Još je jedan ljudski život bio u opasnosti, ali je nakon 27 sati i ovaj mukotrpan posao završen. Speleolozi su ispunili svoje obećanje i izvršili zadatak. Dobrovoljac koji je pomogao izvlačenje onesvijestio se po izlasku iz ponora, što je bila posljedica fizičke i psihičke iscrpljenosti.

Ovo istraživanje nije bilo samo običan sportski pothvat i spuštanje do 728 m dubine, već su iz podzemlja doneseni brojni rezultati vrijedni za nauku. Izvršeno je određivanje sastava stijena, vršena su meteorološka mjerenja i sabran je bogati materijal sa biološkog polja. Nađene su rijetke podzemne životinje, a uz to je ekipa izradila i točne topografske nacрте. Fluorescinom je dokazana povezanost podzemnih kanala i tada se vidjelo da bi se uz pomoć jednog prokopanog kanala mogao iskoristiti pad od 600 m za izgradnju centrale. Francuski inženjeri imaju to u planu i radovi bi morali uskoro započeti.

U međuvremenu grupa iz Grenobla ispituje ponor Berger, koji se nalazi na aps. visini od 1800 m u Verkoru. U ponor ulazi jedan potocić. Istraživači su se spustili do -903 m, gdje su naišli na jedan sifon. Prema izrađenim profilima zaključuju, da će se moći probiti sifon i prodrijeti do -1.100 m. Iz tog je po-

nora donesen bogat geološki materijal, izrađeni brojni profili, vršena su bojanja vode, sakupljen je bogat biološki materijal i promatrana podzemna hidrologija.

Rezultat speleoloških istraživanja u Francuskoj je kaptiranje podzemnih tokova u nekim ponorima, kao na pr. u ponoru Martel gdje se voda koristi za pokretanje jedne centrale, a sada se planira izgradnja kanala u ponoru St. Martin. Podzemni tokovi vode koji se ne pokoravaju nadzemnoj morfologiji mogu

N. Casteret pred Donjom Cerovačkom pećinom

Foto: M. Malez

dovesti i do ozbiljnih pravno diplomatskih sporova, do kakvih je došlo između Francuske i Španjolske. Pokazalo se naime da se snijeg, koji pokriva Pireneje na Španjolskoj strani, otapa i kroz zemljine pukotine odlazi na francusku stranu i tamo pokreće brojne centrale. Španjolci su htjeli zatrpati svoje ponore, da svrate vodu na svoju stranu. Nastala je prepirka, koja se nakon diplomatskih intervencija primirila. Najmodernijim načinom podzemnih istraživanja, i najnovijim upućivanjem na podzemni rad posebnih grupa — ljudi-žaba, speologija dobiva sve veće mogućnosti da prodire u dubinu. Vodeni sifoni, koji su do sada bili velika prepreka za daljnja istraživanja, sada postaju lako savladivi. Iza sifona obično se nastavljaju ili velika jezera ili podzemni kanali, koji će se otsada moći lakše istraživati.

Uz ove brojne ponore Francuska ima veliki broj pećina. U mnogima je od njih primitivni čovjek — njihov pradačni stanovnik, ostavio jasne tragove svog života. Francuska po bogatstvu ostataka iz davne ljudske prošlosti dolazi na prvo mjesto u svijetu. Na stijenama se nalaze brojni crteži životinja iz doba kada su živjeli naši preci, crteži koji nas zapanjuju svojom izradom, ukazujući na kulturu davnog umjetnika. U drugim pak pećinama uz životinjske i ljudske

kosti nailaze na otiske ljudskih i životinjskih stopala, na tragove vatre, ugljena i pepela, na brojno kameno oruđe i oružje, te bezbrojne ostatke primitivne keramike. U jednoj je pećini Casteret našao kameni kip sa kosturom glave pećinskog medvjeda, kojem su se vjerojatno klanjali pećinski ljudi vršeći svoje obrede i moleći božanstvo za sreću u lovu na tu životinju. Medvjed je isto živio po pećinama i čovjek ga je često tjerao iz njegovog stana i živio na njegovom mjestu zaštićen od vremenskih nepogoda i hladnoće za vrijeme zime.

Uz ovaj davno izumrli život u pećinama nalazimo životinje koje žive svojim posebnim životom prilagođenim na tamu. Casteret kroz niz godina proučava život šišmiša, prstenuje ih i prati njihovu seobu. Dosada je sam prstenovao oko 12.000 šišmiša! S njima vrši razne pokuse seleći ih daleko od njihova prebivališta. Mnogi su se od njih vraćali u svoje pećine prevalivši i preko 400 km. Jedan šišmiš koji je pušten u Pirenejima nađen je kasnije u Bavarskoj, prevalivši 1.100 km od svojeg prebivališta. Mogućnost orijentacije kod šišmiša je vrlo velika, jer se služe šestim osjetilom-radarom i vješto izmiču u tami pećine svakoj prepreci.

Speleologija okuplja — rekao je na kraju N. Casteret — ljude raznih struka, dobi i narodnosti povezujući ih istom željom — istražiti podzemlje. Speleologija je škola kuraže, prijateljstva i drugarstva, a opasnosti zbližuju sve istraživače unoseći u njihov karakter osjećaj pažnje za prijatelja.

I. kongres planinara Jugoslavije

Povodom 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj održan je u Zagrebu 23. i 24. travnja ove godine I KONGRES PLANINARA JUGOSLAVIJE, kome je prisustvovalo 400 delegata planinarskih društava i republičkih saveza iz cijele Jugoslavije, delegat Međunarodne unije planinarskih organizacija (UIAA), kao i delegati planinarskih saveza Austrije i Njemačke.

Kongres je, u velikoj dvorani Doma JNA, otvorio predsjednik planinarskog saveza Hrvatske drug Većeslav Holjevac.

U svom govoru pozdravio je drug Većeslav Holjevac delegate u ime Planinarskog saveza Hrvatske, koji je, rekao je on rekao, učinio sve moguće, da bi se kongres mogao održati baš u gradu Zagrebu.

U ovom je gradu, rekao je dalje, prije punih 80 godina osnovana prva planinarska organizacija »Hrvatsko planinarsko društvo« i to nekoliko godina nakon osnivanja prvih planinarskih društava u zapadnoj Evropi. Od tih prvih dana pa do danas, planinarstvo u Hrvatskoj prešlo je veliki put i steklo ogroman broj pristalica i prijatelja. Nakon oslobođenja i narodne revolucije, u kojoj su i planinari Hrvatske najaktivnije sudjelovali, doživjelo je planinarstvo u Hrvatskoj još veći zamah. Broj članova samo u gradu, prešao je cifru od 10.000 organiziranih planinara. U čitavoj Hrvatskoj ima danas 85 društava sa preko 20.000 članova planinara.

Ovih nekoliko podataka najbolje vam govori o činjenici, da se planinarstvo u Hrvatskoj, unatoč dugogodišnjoj i velike tradicije, razvilo i dobilo masovni karakter tek nakon oslobođenja, u novoj socijalističkoj Jugoslaviji.

Naša je želja, rekao je zatim, da se svi delegati, predstavnici planinarskih saveza bratskih republika, među nama što bolje osjećaju i da sa ovog našeg kongresa ponesu najbolje uspomene.

Uvjeren sam, da će kongres uspješno izvršiti zadatak, koji pred njim stoji i na taj način doprinijeti daljnjem jačanju i razvoju planinarstva u našoj zemlji.

Svoj pozdravni govor završio je drug Holjevac ovim riječima:

»Na kraju dozvolite, da u ime delegacije, koja je jučer posjetila Predsjednika Republike druga Tita, isporučim njegove pozdrave i želje za uspješan rad našeg prvog kongresa!«

Nakon toga Kongres je pozdravio u ime JNA general Blažo Lopar, koji je rekao, da Armija sa posebnim interesom prati rad planinara, koji su u svom djelovanju neprekidno na terenu po svakom vremenu, te se odlikuju snalažljivošću, smjelošću i požrtvovnošću, kao i pružanju prve pomoći.

U ime Saveza boraca FNRJ pozdravio je Kongres drug Gjuro Potković, u ime Centralnog odbora Udruženja rezervnih oficira FNRJ drg Vuksan i u ime Planinarskog saveza Zapadne Njemačke dr. A. Heizer.

Dr. Heizer je u svom pozdravu između ostalog rekao: »Žao mi je što ne govorim vašim jezikom, ali smatram, da je jezik planinara — jezik srca, te se nadam, da ćemo se lako razumjeti. Niti dr. Kugi nije govorio vašim jezikom, ali to nije bio razlog, da ne razgleda ljepote vaših planina, u kojima je proboravio veći dio svog života, niti je to bila prepreka, da mu jugoslavenski planinari podignu spomenik u Trenti.«

Nakon pozdravnih govora podijeljene su na svečan način zlatne i srebrne značke sa diplomama, zaslužnim planinarima i planinarskim organizacijama.

ODLIKOVANI ZLATNOM ZNAČKOM

1. ABRUS-ŽIC Tonka	43. MASNEC Franjo
2. ALTIPARMAKOV Boris	44. MIČUNOVIĆ Vukosava
3. ANDREJ More	45. MLAČ Dragutin
4. BADJURA Rudolf	46. NERETLJAK Jozo
5. BRECELJ Dr. Bogdan	47. NOVAKOVSKI Negre
6. BUČER Tone	48. OREL Tine
7. ČOLIĆ ing. Dušan	49. PALJARUCI Istok
8. ČOP Joža	50. PERKO Ing. Nace
9. ČORIĆ Drago	51. PERUNOVIĆ Đorđe
10. DEDJANSKI Petar	52. PD »AVALA« — Beograd
11. DEGEN Ing. Friderik	53. PD CELJE
12. DIC Ludvig	54. PD »ĐEROVICA« — Peč
13. DIMITROV Panče	55. PD »FRUŠKOGORSKI VIJENAC«
14. DOLINSEK Lavoslav	Novi Sad
15. DŽAMBAZ Dare	56. PD JESENICE
16. ENGEL Joža	57. PD KAMNIK
17. ENTRAUT Drago	58. PD LJUBLJANA MATICA
18. FILIĆ Prof. Krešimir	59. PD MARIBOR
19. GEMTOVSKI Taško	60. PD »PARTIZAN« — Beograd
20. GORSKA REŠEVALNA SLUŽBA	61. PD »PERUN« — Vreš
— Slov.	62. PD »POBEDA« — Beograd
21. GUGUŠEV Ivan	63. PD »SLAVIJA« — Beograd
22. GUŠIĆ Dr. Branko	64. PD OSIJEK
23. HADŽI-ZAFIROV Ivan	65. PD »RAVNA GORA« — Varaždin
24. HORVAT Vlado	66. PD »GRAFIČAR« — Zagreb
25. HRISAFOVIĆ Vlado	67. PD JASKA
26. IVANOV Cvetko	68. PD »ZELJEZNIČAR« — Zagreb
27. JAKŠIĆ Dušan	69. PODGRADSKI Ing. Dušan
28. JELINČIĆ Zorko	70. POTOČNIK Dr. Miha
29. JONČIĆ Koča	71. PREMUŽIĆ Ing. Ante
30. JOVANOVIĆ Dušan	72. PRETNAR Dr. Jože
31. JOVANOVSKE Dime	73. RADOŠEVIĆ Rašo
32. JUŽNIĆ Anton	74. RADULOVIĆ Miladin
33. KLEUT Petar	75. RENDULIĆ Dr. Miljenko
34. KOBLAR Stane	76. ROVAN Alojz
35. KOSTIĆ Dr. Petar	77. STANOJEVIĆ Prof. Aleksa
36. KOŠIR Fedor	78. SPIROVSKI Spirko
37. KRUŠIĆ Janez	79. ŠKRAJNAR Tone
38. KUNAVER Prof. Pavel	80. ŠKRAMIĆ Drago
39. KUŠIĆ Ljilja	81. TOLESKU Petrika
40. KUŠIĆ Rade	82. TOMIŠEK Dr. Stanko
41. MAKŠ Meda	83. WESTER Josip
42. MARKOVIĆ Ante	84. FIRINGER Dr. Kamilo

ODLIKOVANI SREBRNOM ZNAČKOM

1. ALPINISTIČKI ODSJEK PD »Ve-
lebit« — Zagreb
2. ANDREJEVIĆ Teodor
3. ANDRUN Vjekoslav
4. BUČEC Franjo
5. ČURIĆ Bogoljub
6. DIMITRIJEVIĆ Raško
7. DRAŠKOVIĆ Ing. Jovan
8. DEDAKIN Dimitrije
9. ĐORČEVSKI Stojan
10. ĐORĐEVIĆ Miodrag
11. DŽALATOVIĆ Mirko
12. EGER Dragan
13. FETIH Mirko
14. FORNAZARIĆ Dr. Maks
15. GORSKA SLUŽBA SPASAVANJA
PD »Zagreb«
16. GRABOVAC Matija
17. IVEZIĆ Martin
18. JANKULOV Vangel
19. JEFTIĆ Milorad
20. KLEPICA Jozo
21. KOLAR Nikola
22. KRISTAN Milan
23. KRANJC Herbert
24. KUREPA Bogdan
25. KREPA Natalija
26. KUZMANOVIĆ Slobodan
27. LOVRIĆ Stjepan
28. MARGETIĆ Ante
29. MILOSEVIĆ Miodrag
30. NEDELJKOVIĆ Dr. Sava
31. NOKOVSKI Kiro
32. NOVAKOVIĆ Relja
33. PD »BELA STENA« — Pančevo
34. PD BJELOVAR
35. PD »CRNI VRH« — Bor
36. PD HRASTNIK
37. PD IDRIJA
38. PD »JAPETIĆ« — Samobor
39. PD »KORAB« — Skoplje
40. PD KOTOR
41. PD KRANJ
42. PD »MAGLEŠ« — Valjevo
43. PD NOVA GORICA
44. PD »PLJEŠIVICA« — Titova
Korenica
45. PD RADOVLJICA
46. PD »RTANJ« — Beograd
47. PD SLOVENJGRADEC
48. PD »ZLATAR« — Beograd
49. PD »ŽELJEZNIČAR« — Beograd
50. POPOV Gogo
51. RADANOV Radivoje
52. RAPOTEC-Mohorčić Mara
53. SATLER ing. Zlatko
54. SAVIĆ Milivoje
55. SIMIĆ ing. Zivadin
56. SMODLAKA dr. Vojin
57. SRŠEN Vekoslav
58. STOJČEVIĆ dr. Dragomir
59. STRASEK Vilim
60. ŠKUNDRIĆ Danica
61. ŠOJAT IVAN
62. TABAKOVIĆ Hamdo
63. TOPČIJA Ramo
64. TRENKOVSKI Jordan
65. TRETINJAK Tomo
66. VERONEK dr. Ivo
67. ZAZOVSKI Dimitar
68. ŽARIĆ Zarko

Nakon ovog svečanog dijela započeo je radni dio Kongresa referatom Predsjednika Planinarskog saveza Jugoslavije, druga Rade Kušića pod naslovom »PLANINARSTVO I NJEGOV RAZVOJ U NAŠOJ ZEMLJI«. Poslije podne je Kongres nastavio radom u maloj dvorani Doma JNA i to referatom druga Bogdana Kurepe »O izgradnji planinarskih objekata.«

Navečer je za predstavnike planinarskih delegacija drug Holjevac, kao predsjednik Narodnog odbora grada Zagreba, priredio svečan prijem u Dvercu.

U nedjelju prije podne održao je akademik dr. Branko Gušić predavanje sa dijapozitivima pod naslovom: »Čovjek u Dinarskim planinama«. Ovim predavanjem obuhvatio je dr. Gušić život ljudi u planinama Hercegovine, Bosne, Crne Gore i u Prokletijama. Uz prikazivanje dijapozitiva, iznio je mnoge rezultate geografskih i etnografskih istraživanja, koje je u tim planinama, u nizu godina, izvršio sa svojom drugaricom prof. Marijanom Gušić. Zadnje bijele točke na kartama masiva Durmitora i Prokletija, nestale su nakon njihovih pohoda i naučne obrade tih krajeva, pa je tako i jedan markantan vrh u Durmitoru, koji nije do tada bio označen, dobio i svoje ime. Prof. Gušić ga je nazvao Bezimeni vrh.

Osobito je zanimljiv bio dio, u kojem je govorio o ostacima stare civilizacije u Prokletijama, od koje se još do danas dobro sačuvala suknja, kakvu vidimo na starijim minojkim vazama, kao i gornji prag na kućnim vratima, koji podsjeća na takav iz vremena kretskomikenske arhitekture.

Dr. Miha Potočnik održao je iscrpan referat O ALPINIZMU I GORSKOJ SLUŽBI SPASAVANJA.

Dr. Vojin Smolaka pročitao je zatim svoj koreferat O VAŽNOSTI PLANINARSTVA ZA FIZIČKI I PSIHIČKI ODGOJ ČOVJEKA.

Ing. Duško Čolić pročitao je svoj koreferat »O ZAŠTITI PRIRODNIH LJEPOTA«, a ing. Ratimir Stefanović koreferat Raška Dimitrijevića »PLANINARSTVO I KULTURA«.

Drug Dragutin Mlač pročitao je zatim svoj koreferat »IZGRADNJA PLANINARSKIH OBJEKATA NA VELEBITU«. U prvom dijelu koreferata opisao je rijetke i specifične ljepote planine Velebit, a zatim je iznio problem pomanjkanja planinarskih kuća na Velebitu, kao i plan Planinarskog saveza Hrvatske o izgradnji domova na Velebitu.

Zbog zanimljivosti tog problema, donosimo dio tog koreferata:

Žeželjev Dom — leži na visini od 1580 m. Ova je kuća ishodište za gotovo cijeli Velebit, a prilaz kući je najbliži sa kopnene strane od stanice Vrhovine, autobusom do Otočca, dalje kamionom ili kolima do mjesta Krasna, pa preko Nadžak bila na Krško polje Jezera i preko sedla Velebita do kuće. Morskim putem je prilaz kući, brodom iz Rijeke do malog ribarskog mjesta Sv. Juraj, gdje se istovaruje drvena građa iz pilane u Krasnu, pa tom cestom do previje Oltari, dokle se može dovesti kamionima koji se vraćaju u pilanu u Krasno. Dalje pješice preko zaseoka Skorupovca, kamo ljeti dolaze seljaci iz Primorja i obrađuju svoju zemlju, do kuće ispod Vučjaka.

Iz kuće Žeželjev dom mogu se praviti izleti na Vučjak, mali Rajnac, koji je ujedno najviša točka sjevernog Velebita u visini od 1699 m, Plješevicu, Zavižanski Pišćevac, Veliki Zavižan, Balinovac, gorske pašnjake Jezera i dalje preko Rožanskih Kukova krasnom turističkom »Premužićevom stazom« koja je mjestimice usječena u kamen.

Premužićeva staza počinje na livadi Dešinovac i teče pored kuće Žeželjev dom i dalje preko cijelog Sjevernog i Srednjeg Velebita. Već na početku svog puta kada zaobilazi obronke Vučjaka prolazi preko malog tunela i ogromnih stijena samog Vučjaka. Poslije kuće prelazi Premužićeva staza ispod Velikog Zavižana pa dalje kroz kukove; ispod vrha Gromovače dolazi do Jerkovog dolca, koji se nalazi po prilici u sredini Rožanskih Kukova.

Kukovi su silne vapnenačke stijene raznih oblika ali u većini imaju oblik glavice; podnožja tih kukova ruše se u ogromne vrtače koje su obrasle šumom ili posute ogromnim blokovima kamenja, koje su se kroz stoljeća rušile sa vrhova tih kukova. U vrtačama, u tom kaosu kamenja, šuma i stijenja nalaze se brlozi medvjeda i mjesta gdje nikada nije stupio čovjek. Preko takvih predjela vodi staza inženjera Premužića, gdje se kod Jerkovog dolca nalazi sklonište **Rosijeva**

koliba koja je udaljena od Žeželjevog doma poprilično dva i po sata hoda. Odatle vodi staza dalje preko kukova, a mjestimice i preko stuba koje su usječene u stijenama, do previje Alana gdje je granica Sjevernog Velebita.

Kuća na Alanu ili Mirovu — tek je u projektu; to je mjesto ujedno i polazna točka za južni dio Rožanskih Kukova, najviši vrh ovog dijela Sjevernog Velebita — Alančić, te Hajdučke Kukove u kojima je najmarkantniji vrh Veliki Kozjak sa svojom silnom sjevernom stijenom. Okolica Mirova i Alančića ogromni su prostori za skijanje, u kojima ima snijega u kasno proljeće kada već počinje sezona kupanja na moru.

Do ove kuće može se doći morskim putem iz Rijeke preko primorskog mjesta Jablanac, gdje se nalazi planinarska kuća »Dom Miroslava Hirtza« — koja može primiti 20—40 planinara, a odakle se može svaki dan poći kamionima na Alan, jer je nedaleko Jablanca pilana Stinica kuda kamionima prevoze građu preko Alana sa Velebita. Tako se može spavati u Jablancu, ujutro poći na Alan, posjetiti kukove, nacionalni park Štirovaču, na srednjem Velebitu vrhove Šatorinu i Zečjak. Po želji prespavati koju noć u kući na Alanu te se vratiti nakon par dana kamionom na more, ili pješice preko Turskih Vrata pa usput posjetiti i obelisk »Strogir«; prespavati u našoj kući u Jablancu, okupati se na moru i usput posjetiti zaljev Zavratinicu.

Od Alana vodi Premužićeva staza do Ogradenika, na čijim padinama stoje ruševine kuće Higijenskog zavoda Ogradenica. Kuća je bila solidno građena pa zidovi stoje još čitavi, te bi se kuća dala urediti, tim više jer je cisterna još dobra. Od kuće na Alanu do Ogradenice ima Premužićevom stazom oko 2 i po sata, a od Ogradenice preko Mliništa i Vrbanove dulibe na Bačić Kosu — pet sati hoda. Ova je kuća obnovljena poslije oslobodena, a gradio ju je Higijenski zavod iz Zagreb, pa je polazna točka za

kukove Bačić Kosu, vrh Budakovo brdo, za selo u Dabrovima i prekrasne šume koje se protežu preko srednjeg Velebita do Štirovače. Od Bačić Kose vodi Premužićeva staza do ceste koja se odvaja od glavne ceste Gospić—Karlobag do Dabrova gdje Premužićeva staza završava, kao i srednji Velebit. Preko ovih cesta i previje Kubusa kraj sela Oštarije vodi kozja staza do Šugarske dulibe. Ovdje je bila lugarnica koja je još prije rata napuštena i porušena, pa bi na tom mjestu trebalo sagraditi sklonište u kojem bi sagradili cisternu, jer na tom dijelu Velebita nema vode, a tom vodom mogli bi se služiti osim planinara i seljaci. Od skloništa na Šugarskoj dulibi dalje kozjom stazom do ruševine kuće na Visočici.

Kuća na Visočici — bila je već dva puta popaljena, a leži na prekrasnom mjestu nedaleko vrha Visočice. Udaljena je od Gospića preko Divosela oko 6 sati hoda. Sam uspon do kuće i vrha Visočice preko Šugarske dulibe ili Divosela vodi mjestimice preko krasne šume, pa je taj put veoma ugodan, ma da je djelomično dosta strm. Kuća je veoma potrebna već zato, jer od Bačić Kose do Visočice ima oko 12 sati hoda, pa je potrebno na tom mjestu da planinar dobije opskrbu, budući u Šugarskoj dulibi može samo prenoćiti. Od kuće na Visočici vodi put preko velikog gorskog pašnjaka Veliki Javornik do krške livade Struge, gdje je raskrsnica puta koji vodi uzduž Velebita, te puta koji dolazi iz Ličkog sela Medak preko Velike Paklenice na Stari grad u Primorju.

Sklonište na Strugama — potrebno je sagraditi, jer su Struge u sredini između najviših i najljepših vrhunaca južnog Velebita, kao Višeruina, Badnja, Babinog vrha, Vaganjskog vrha koji je ujedno i najviši vrh Velebita u visini do 1798 m, Golića, Malovana, te Velike i Male Paklenice. Od tog skloništa po prilici 30 min. hoda na ličkoj strani nalazi se kuća na gorskoj livadi Štirovac u kojoj se može smjestiti na noćenje 40—60 planinara, a kojoj pripada kao pomoćna kuća sklonište na Strugama, koja leži na samom sedlu Velebita. Od kuće na Štirovcu vodi kraći put sjevernom stranom ispod najvišeg grebena Velebita na Sv. Brdo, a drugi put uz Badalj na Struge i već imenovane okolišne vrhove.

S morske strane može se ovaj dio Velebita posjetiti ako se brodom dođe u

Stari grad, pa Velikom Paklenicom preko sedla Buljme na Struge. Od Starog grada do skloništa na Strugama ima 5—6 sati hoda. Treba sagraditi ili obnoviti zapuštenu lugarnicu u Velikoj Paklenici kao sklonište, iz kojeg bi se moglo posjećivati špilje Manitu Peć i Jamu vodariću i Malu Paklenicu, te preko Struga doći na kuću u Štirovcu.

Od skloništa na Strugama kraj Babinog jezera, Babinog vrha, Vaganjskog vrha i Malovana vodi put do Sv. Brda. Sv. Brdo je posljednji vrh u skupini najviših Velebitskih vrhova pa se uzdiže u visinu od 1753 m, odakle je prekrasan pogled na cijelu sjevernu Dalmaciju, dalmatinske otoke, bosansko gorje sa Dinarom, Ličko polje, Ličku Plješevicu i ostale vrhove Gorskog Kotara. Sa Sv. Brda spušta se put strminom do valovite visoravni Dušice.

Dom na Dušicama — Ovdje je bila prije rata sada porušena kuća Skijaškog kluba sveučilištaraca iz Zagreba, koji su je sagradili radi krasnog skijaškog terena, pa će i ubuduće nakon izgradnje ova kuća poslužiti kao polazna točka za Paklenice, Sv. Brdo uspon na veliki Golić i skijanje na Dušicama. Prilaz toj kući kopnenim putem je sa željezničke stanice Lovinac, preko Sv. Roka na Liščane bunare i Dušice. Morskom stranom dođe se od Starog grada preko Male Paklenice kraj Sv. Brda na Dušice.

Od kuće na Dušicama polazi put uz već spomenute Liščane bunare te podnožja Velikog Golića do previje Malog Halana, ceste koja vodi iz Lovinca za Obrovac. Uz sam rub ceste uzdiže se silna gromada stijenja poput velikih stupova i tornjića »Tulove Grede« gdje je potrebno sagraditi planinarsko sklonište u kojem bi planinari i turisti mogli prenoćiti i skloniti se od nevremena. Od Tulovih Greda preko Lada, Čabera i Prosenjaka prekrasnim putem, punim prirodnih ljepota, dolazi se na cestu Gračac—Obrovac, odakle vodi staza na najjužniji i zadnji vrh Velebita, Crnopac, koji se uzdiže u visinu od 1.404 m, čije se stijene ruše u kanjon Zrmanje. Ovdje treba podignuti kuću, koja će biti polazna točka za kanjon Zrmanje, Cerovačku špilju, Vrh Crnopaca i ostale prirodne ljepote ovog kraja.

Kuće koje smo prošli u opisu Velebita poredane su kako slijedi i potreba za izgradnju ili dovršenje istih bile bi slijedeće:

1. Žeželjev dom — kuća sa opskrbnikom na sjevernom Velebitu potrebno za dovršenje	Din 500.000.—
2. Rosijeva koliba — sklonište za dovršenje	Din 200.000.—
3. Kuća na Alanu — Mirovu — kuća sa opskrbnikom potrebno za izgradnju	Din 7,000.000.—
4. Dom M. Hirtza u Jablancu — izgrađena sa opskrbnikom	
5. Dom na Ograđenici — kuća sa opskrbnikom potrebno obnoviti	Din 5,800.000.—
6. Dom na Bačić Kosi — kuća sa opskrbnikom za dovršenje i opremu	Din 1,000.000.—
7. Šugarska duliba — sklonište — potrebno za izgradnju	Din 3,000.000.—
8. Dom na Visočici — sa opskrbnikom potrebno za izgradnju	Din 8,500.000.—
9. Sklonište na Strugama — za izgradnju potrebno	Din 2,500.000.—
10. Dom na Štirovcu — kuća sa opskrbnikom za dovršenje	Din 1,000.000.—
11. Sklonište na Paklenici — potrebno izgraditi	Din 2,000.000.—
12. Dom na Dušicama — sa opskrbnikom za izgradnju	Din 8,500.000.—
13. Sklonište na Tulovim Gredama — za izgradnju	Din 2,000.000.—
14. Dom na Crnopacu — sa opskrbnikom za izgradnju	Din 6,500.000.—
Ukupno	Din 48,500.000.—

Od ukupno 14 objekata ima 9 kuća sa opskrbnikom i 5 skloništa. Od tih kuća imamo danas gotovih ili u završetku samo 4 i jedno sklonište, dakle treba još izgraditi 5 kuća i 4 skloništa.

U ovom kratkom prikazu nisu nabrojene sve prirodne ljepote i znamenitosti Velebita, a niti prilazi pojedinim kućama, što je razumljivo, jer Velebit zauzima ogroman prostor, pa se ne može opisati na tom golemom području sve prirodne ljepote i rijetkosti jer ne raspolažemo sa dovoljno vremena. Zato smo opisali samo najvažnije prilaze tim kućama. Samo bih još htio spomenuti da se kroz cijeli opisani put od sjevera do juga, čim se dođe na uzvišenije mjesto, vidi naše Jadransko more, posuto otocima, kao da čovjek gleda golemu reljefnu kartu sjevernog dijela našeg Jadrana.

Kada se izgradi ovaj plan našeg Saveza bit će Velebit pristupačan svim slojevima našeg naroda i čak ljudima koji nisu planinari, jer će se nalaziti kuće i skloništa jedna od druge u rasponu od 2—5 sati hoda (naravno uz posjećivanje pojedinih vrhova i prirodnih ljepota između kuća). Tako će moći posjetiti Velebit za vrijeme svog godišnjeg odmora cijele porodice naših radnika i trudbenika, koji će lagano savladati udaljenosti između jedne i druge kuće ili skloništa i time će Velebit dobiti onu važnost u životu našeg naroda, koju je svojim položajem i ljepotama zavrijedio.

Nadamo se da ćemo uz pomoć Narodne vlasti ostvariti ovaj zadatak potpuno do konca 1956 godine.

O ekonomskim činjenicama, koje utječu na rentabilnost planinarskih kuća govorio je drug Tone Škrajnar, a drug Duško Jovanović »O planinarstvu i selu«.

Za vrijeme kratkog prekida između ova dva koreferata, pročitao je prof. Vladimir Blašković pozdravne brzojave upućene drugu Titu, CKSKJ i KSB.

Nakon pročitanih koreferata razvila se diskusija, u kojoj su učestvovali Stanoje Bojović, član PD »Goč« (Vrnjačka Banja). Dr. Željko Poljak, član PD »Velebit« (Zagreb), Koča Jončić, predsjednik PD Rankovićevo, Dare Džambas, predsjednik Planinarskog saveza Makedonije, Borq Vuksan, predsjednik PD »Susedgrad« (Podsused) i Rade Kušić, predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije.

Poslije toga pročitao je prijedlog Rezolucije I. Kongresa planinara Jugoslavije, kojeg donosimo u cijelosti:

REZOLUCIJA I. KONGRESA PLANINARA JUGOSLAVIJE

održanog u Zagrebu 23. i 24. IV. 1955.

Prvi Kongres planinara Jugoslavije konstatira, da je planinarstvo u našoj zemlji za osam decenija svog organiziranog postojanja prošlo razvojan put prvog društva u Zagrebu do snažne organizacije, koja u našoj socijalističkoj zemlji predstavlja značajan društveni faktor i koja je u svojoj aktivnosti dobila snažan zamah i ozbiljna dostignuća. Naročito za 10 godina našeg poslijeratnog života, planinarstvo je prodrlo u široke mase radnih ljudi, razvilo mnogostruku djelatnost i podiglo kvalitet djelatnosti na jedan viši nivo. Planinarski savez Jugoslavije obuhvaća danas oko 130.000 članova, koji su organizirani u 347 društava, ostvarena je solidna materijalna baza za daljnji i pravilniji razvoj planinarstva: 322 doma sa oko 10.000 ležaja, u ukupnoj vrijednosti od preko 4 milijarde dinara. Ovaj polet u razvoju naše organizacije omogućen je obilnom materijalnom pomoći i podrškom, koju je naša društvena zajednica pruži planinarstvu.

Planinarske organizacije u socijalističkoj Jugoslaviji razvila je sve karakteristike ove aktivnosti i uzela ih za osnovu svoga rada. Ona danas nije samo organizacija, koja kroz raznovrsne oblike djelatnosti, doprinosi podizanju fizičke sposobnosti radnih ljudi i rekreaciji njihovih organizama. Planinarstvo je postalo društvena aktivnost sa istaknutim odgojnim, kulturnim, naučnim, patriotskim, jednom rječju općedruštvenim značajem.

Kongres dalje konstatira, da, iako su na planu razvoja planinarstva, učvršćenje njegove organizacije, jačanje materijalne baze i društveno-odgojne uloge postignuti krupni uspjesi, pred nama se još uvijek nalaze mnogi i vrlo ozbiljni zadaci. Omasovljenje organizacije, uvođenje u redove planinara novih hiljada radnih ljudi, unošenje planinarske misli u naše radne kolektive, u naša sela, škole, na sva ona mjesta gdje žive i rade naši ljudi — jedan je od naših osnovnih zadataka. Planinarska organizacija treba da, radi pozitivne uloge koju ima u odgoju mladih ljudi, postavi kao najvažniji zadatak omasovljenje i razvijanje planinarstva u redovima naše omladine. Rad i program sa omladinom mora biti raznovrstan i u njemu treba da dođu do izražaja sva ona privlačna svojstva planinarstva, istovremeno da ima društveno-odgojnu i zdravstvenu ulogu.

Uključivanje omladine u planinarstvo za planinarsku organizaciju i planinarske radnike, predstavlja veoma odgovoran društveni zadatak, jer se radi o mladim ljudima, koji imaju raznovrsne želje i potrebe.

Odgajanje omladine u planinarskim organizacijama treba da znači pozitivan doprinos općem odgoju naše omladine, kao budućih nosilaca društvenog napretka. U tom smislu naše planinarske organizacije treba da surađuju sa omladinskim i drugim organizacijama, koje se brinu o odgoju omladine, kao i sa pedagoškim i prosvjetnim ustanovama i omladinskim odgojiteljima.

Veliku ulogu ima planinarstvo i u održanju i poboljšanju zdravstvenog stanja radnog čovjeka. Boravak i kretanje na svježem zraku u prirodi, povećano naprezanje rada ljudskog organizma za vrijeme planinarenja, djeluje povoljno na funkcije organizma, čiji rad inače slabi zbog jednoličnog načina života, naročito u gradovima. U tom pogledu planinarstvo vrši pozitivnu ulogu u rekreaciji snaga kod radnog čovjeka. Planinarska organizacija u daljem radu još više treba da se poveže sa ostalim društvenim organizacijama.

Produžiti sa gradnjom planinarskih objekata, imajući u vidu okvire investicionih sredstava i mrežu postojećih domova na cijelom teritoriju FNRJ i njihov rentabilitet.

Planinari treba da budu uvijek spremni i sposobni da pomognu svakome, kome se u planini dogodi neka nezgoda ili nesreća. Zato pred planinarskom organizacijom stoji zadatak, da kod svojih članova razviju znanja i sposobnosti Gorske službe spašavanja, a organizaciju GSS treba saobraziti specifičnim prilikama i potrebama pojedinih krajeva.

Masovna i raznovrsna planinarska aktivnost, osnova je za dalje i sve intenzivnije podizanje kvaliteta naših planinarskih akcija. Tom pitanju organizacija mora pokloniti punu pažnju i razviti sistematski rad na podizanju planinarskih kadrova. Na osnovu dosadašnjih dostignuća, postoje svi uslovi za još veću afirmaciju našeg kvalitetnog planinarstva i alpinizma, za ostvarivanje još težih uspona, savladivanje još većih visina nego što je dosada postignuto.

Veliki dio praktične djelatnosti planinarske organizacije sadrži u sebi mnoge elemente obuhvaćene programom vanarmijskog vojnog odgoja, stoga i uspjesi dosadašnjeg općeg rada organizacije predstavljaju istovremeno znatno dotignuće u pogledu vanarmijskog odgoja. U tom pogledu treba nastaviti sa nesmanjenom aktivnošću i obratiti još veću pažnju ovoj komponenti rada organizacija.

Propaganda planinarstva, koja je dosada postigla znatne rezultate, ipak nije ostvarila sve one zadatke i očekivanja, čime aktivnost treba i može da ukaže znatnu pomoć u populariziranju i daljem omasovljenju planinarstva. U tom pogledu pred našu organizaciju se postavljaju zadaci, da u skladu sa svakodnevnim problematikom i potrebama rada, razvije življu aktivnost, kako na obavještavanju neplaninarskih krugova o radu planinarskih organizacija, tako i na informiranju samih planinara o zbivanjima u organizacijama u zemlji i inozemstvu. Planinarska organizacija mora biti stup, mora više nego dosada pokloniti pažnju studentskim i planinarskim društvima, jer studenti poslije završenih studija predstavljaju onaj kadar, koji planinarsku ideju pronosi širom zemlje, svagdje gdje budu radili. Rad u studentskim društvima treba usmjeriti na intenzivnije izgrađivanje stručnog planinarskog kadra, a treba nastojati i da im se pruži veća pomoć.

Kongres je zaključio predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije drug Rade Kušić ovim riječima:

»Zahvaljujem na radu Kongresa. Bio je to zaista jubilarni Kongres. Želim na kraju podvući, da će Planinarski savez Jugoslavije, putem nas svi, provesti u život zaključke donesene na Kongresu.

Završavam Kongres i izražavam nadu, da će on biti veliki doprinos daljnjem jačanju našeg planinarstva.»

U nedjelju poslijepodne priređen je za sve delegate skupni izlet na Tomislavov dom na Medvednici.

Treći planinarski sastanak planinara-poštara Jugoslavije

Tradicionalni sastanak planinara-poštara održan je i ove godine kao treći po redu od 1.—3. svibnja 1955. na Treskavici kod Sarajeva, u cilju međusobnog upoznavanja i zbližavanja planinara-poštara iz cijele Jugoslavije. Ovi sastanci održavani su dosada uvijek prilikom proslave 1. maja, budući da je u to vrijeme redovito omogućeno radnim ljudima da provedu u prirodi nekoliko dana, i da tako na ovaj način proslave praznik rada.

Prvi takav sastanak održan je 1.—3. svibnja 1953. god. na planini Rudnik kod Gor. Milanovca na inicijativu PD »Poštar« iz Beograda.

Drugi sastanak održan je od 1.—3. svibnja 1954. na Vršiću, dok je treći održan u Bosni na Treskavici. Na tom sastanku među ostalim zaključeno je da se četvrti sastanak održi u NR Hrvatskoj u organizaciji PD »Sljemena« iz Zagreba.

Prema tome vidi se, da su ti sastanci postali redovita potreba, ispunjavajući svoj zadatak koji je postavljen već prilikom prvog sastanka t. j. najuža međusobna saradnja postojećih planinarskih društava, koja djeluju unutar p. t. t. struke.

Prilikom prvog sastanka svečano je preuzelo planinarski dom na Rudniku Planinarsko društvo »Poštar« iz Beograda. Tom prilikom među ostalim zaključcima donesen je i taj, da aktivni planinari-poštari učine sve pripreme oko osnivanja i organizacije planinarskih društava u svim našim većim mjestima i gradovima.

Planinari-poštari svečano su obećali, da će učiniti sve da se ideje planinarstva što više prošire među trudbenicima p. t. t. struke kao i da se razvija drugarstvo i jača bratstvo i jedinstvo naših naroda.

Ovaj prvi sastanak imao je dakle dalekosežne posljedice za razvoj planinarstva unutar p. t. t. struke.

U smislu zaključka prvog sastanka održan je drugi sastanak u isto vrijeme kao i godinu dana ranije t. j. od 1.—2. svibnja 1954. god. u Poštanskom domu na Vršiću. I ovaj sastanak imao je u prvom redu svečani dio — zajedničku proslavu praznika rada, i radni dio — izmjenu iskustava i planiranja zajedničkih akcija za slijedeću godinu. Pretresani su mnogi problemi o kojima su govorili predstavnici društava iz Srbije, Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Izvršena je analiza dosadašnjeg rada pojedinih društava i pregled međusobne saradnje. Tom prilikom zaključeno je

ponovo da se izvrši življa propaganda za širenje planinarstva u redovima p. t. t. trudbenika, a naročito među omladinom. Sindikalna štampa mora također posvetiti više pažnje tome problemu i pisati o radu i životu planinarskih društava. Osobito je naglašena potreba osnivanja planinarskih društava p. t. t. radnika i službenika u Crnoj Gori i Makedoniji. Kao prilog tome, a na inicijativu PD »Sljeme« iz Zagreba organiziran je »Marš kroz planine Makedonije« u kojem su sudjelovali planinari-poštari iz Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Bilo je to u mjesecu srpnju 1954. god. Marš je veoma uspio i dokazao da planinari-poštari mogu sebi postaviti i izvršavati i veće zadatke.

U smislu zaključka drugog sastanka održan je ove godine treći sastanak na Treskavici od 1.—3. svibnja u organizaciji Planinarskog i smuč. društva p. t. t. službenika i radnika »Priatelj prirode« iz Sarajeva.

I ovaj sastanak pokazao je visoku svijest i organizacionu sposobnost ovog mladog i obnovljenog društva pod starim imenom, koje je poduzelo sve u granicama svojih mogućnosti, da svi planinari budu zadovoljni dobrim smještajem i dobrom i ukusnom hranom. Planinari-poštari iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Bosne i Hercegovine sastali su se ponovo na jednoj od najljepših bosanskih planina da provedu zajedno nekoliko dana u prirodi i da savjetom pomognu jedni drugima u prikupljanju novih članova i podizanju novih domova.

Ovaj treći redoviti sastanak planinara-poštara opisat ćemo nešto opširnije.

Planinari-poštari iz Zagreba i Slovenije krenuli su zajedno iz Zagreba i stigli u Sarajevo 30. travnja oko 10 sati prije podne. Na lijepoj i arhitektonski osebnutoj željezničkoj stanici Novo Sarajevo dočekali su nas predstavnici p. t. t. struke iz Sarajeva kao i predstavnici Planinarskog društva p. t. t. službenika »Priatelj prirode«. Nakon malog odmora i okrepe sa čajem u njihovim prostorijama, gdje smo već našli naše stare poznanike iz Beograda, krenuli smo u nekoliko grupa autobusima do sela Trnovo koje leži na kraju živopisne doline ispod Treskavice. U tom selu nalazi se velika pilana. Eksploatacija drva u tom dijelu planine prilično je velika i uspinjući se prema planinarskom domu naišli smo na nekoliko »riža« u kojima dovedena voda nosi trupce u niže predjele planine. Osim toga i konji igraju veliku ulogu prilikom transporta trupaca iz planine, a osobito onih većih, gdje je potrebno dva, pa i tri para konja.

Na putu za selo Trnovo vidjeli smo i hidrocentralu poznatu pod imenom »Bogatić«. I ovdje je iskorišten pad vode rijeke Željeznice za pogon turbine. U tu svrhu prokopan je veliki tunel od nekoliko kilometara, kojim voda dolazi do naprava za pogon turbina. Ispred brane stvorilo se lijepo osrednje jezero, koje je okruženo planinskim livadama i šumom.

Od sela Trnovo odvezao nas je drugi teretni automobil do prve planinarske kuće »Sustavac« (1180 m), koja je smještena na kraju prilično dobre šumske ceste kojom se prevoze drva do pilane. Kuća je dosta mala i nije tako popularna kao ona na Kozjoj Luki (1510 m).

Sarajevski planinari veoma često i rado posjećuju ovaj lijepi i dobro smješteni dom, koji je obnovljen poslije oslobođenja, jer je za vrijeme rata bio spaljen.

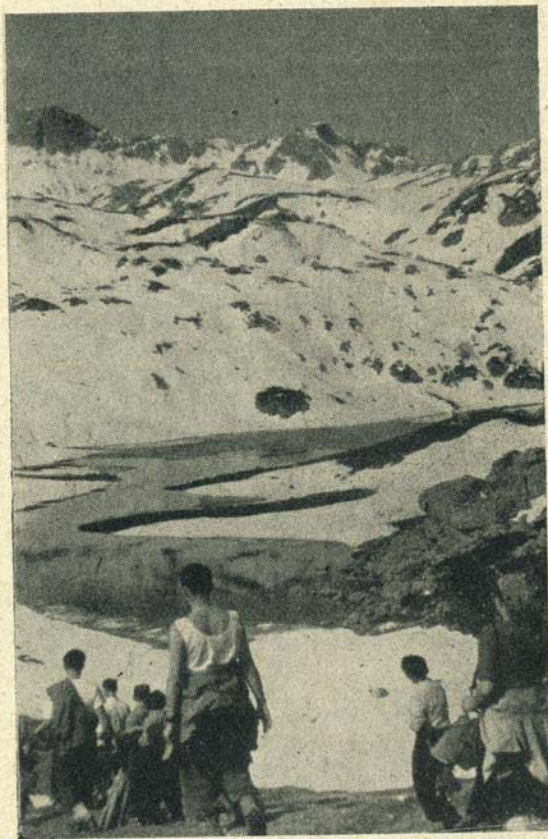
Od prve planinarske kuće na Sustavcu trebali smo oko sat i pol do druge na Kozjoj Luki. Putem smo vidjeli veoma lijepi slap »Skok« koji mnogo podsjeća na dobro poznati slap »Peričnik«. Domaćini nam rekoše da on »radi« samo u proljeće i jesen kada planina ima dosta vode od kiša, odnosno od snijega koji se u proljeće topi.

Planinarski dom na Kozjoj Luki leži u jednoj maloj kotlini ispod velikih stijena nedaleko od glečerskih jezera (Veliko i Crno Jezero) do kojih vodi lijepa i pristupačna staza, koju mi na žalost nismo vidjeli zbog velikog snijega koji je još uvijek ležao u debelim naslagama od 1—1,5 m. Nedaleko od kuće (30 metara) nalazi se jaki izvor odlične vode.

Planinarsko društvo »Treskavica« iz Sarajeva veoma je rado i pripravno ustupilo svoj dom na Kozjoj Luki za treći redovni sastanak planinara-poštara. Time se pokazala velika i lijepa gesta susretljivosti kao i saradnja među planinarskim društvima. Planinari članovi PD »Treskavica« kao i drugi planinari Sarajeva dobrovoljno su se odrekli ugodnog boravka u ovim lijepim predjelima i u svojoj kući za vrijeme blagdana koji su bili neobično lijepi i sunčani.

U subotu na večer 30. travnja počela je svečanost palenjem logorske vatre i vatrometom. Svi su se planinari sakupili oko vatre pjevajući uz pratnju harmonike. Sastanak je otvorio Direktor Poduzeća p. t. t. saobrać. Sarajevo koji je predsjednik planinarskog društva p. t. t. službenika i radnika »Priatelj prirode« iz Sarajeva i

pozdravio sve prisutne predstavnike i članove planinarskih društava. Izrazio je radost što se treći sastanak održava na teritoriju NR Bosne i Hercegovine i gdje članovi PD »Prijatelj prirode« mogu pokazati svoju organizacionu sposobnost za održavanje takvog sastanka. Evocirao je uspomene na prvo planinarsko društvo koje je osnovano na teritoriju Bosne i Hercegovine prije 60 godina. Objasnio je i razloge zašto je njihovo društvo uzelo ime »Prijatelj prirode«. Prije 50 godina osnovano je

Veliko jezero na Treskavici

Foto: I. Plavec

prvo radničko planinarsko društvo »Prijatelj prirode« u našoj državi. Društvo je bilo poznato po svojoj naprednoj ideji i radu, pa zbog toga i proganjano, a članovi su bili većim dijelom učesnici NOB-a. Današnji članovi društva imaju sreću da su dobili baš to ime da tako časno čuvaju, njeguju i razvijaju njegove tradicije i zadatke. — »Ovaj treći međudruštveni sastanak utoliko je značajniji i veličanstveniji što se održava u godini kada naši narodi slave 10-godišnjicu oslobođenja naše domovine« — rekao je drug Prnjat predsjednik PD »Prijatelj prirode«. Na koncu svog govora srdačno je čestitao svima učesnicima praznik rada 1. svibanj.

Poslije održanih govora prisutnih predstavnika ostalih planinarskih društava p. t. t. službenika i radnika razvila se pjesma i kolo oko logorske vatre.

Drugi dan u nedjelju 1. svibnja bio je organiziran uspon na najviši vrh Treskavice-Pašino Brdo ili Đokin Toranj (2088 m). Velika kolona od 70 planinara i planinarki krenula je ujutro po debelom snijegu prema vrhu. Dan je osvanuo lijep, vedar i sunčan. Već rano ujutro sunce je žarilo jakim toplinom.

Lijepo Veliko Jezero djelomično još pokriveno snijegom, obasjano suncem pružalo je veličanstvenu sliku. Morali smo staviti na oči crne naočale da bi mogli sve to promatrati. Odras sunčanih zraka od snježne površine bio je veoma jak. Nepregledni predjeli divne Treskavice pokriveni debelim snježnim pokrivačem oblikovali su fantastične slike. Osobito se to dobro vidjelo ujutro kad su sjene bile oštre.

Uspón na vrh nije bio tako težak zbog mekanog snijega, koji je omogućavao da se bez većeg napora i bez cepina moglo doći do na vrh sa kojeg se pružao prekrasan vidik na sve bliže i dalje vrhunce. Lijep, vedar i sunčan dan bio je kao naručen za boravak na tako divnim predjelima i vrhovima Treskavice. Nakon kratkog odmora vratili smo se natrag u dom. Poslije ručka počelo je zasjedanje delegata planinarskih društava p. t. t. službenika i radnika. Po svestranoj diskusiji, doneseni su mnogi korisni zaključci među kojima se osobito ističu slijedeći:

1. da se na slijedeći sastanak planinara-poštara pozovu delegati Centralnog odbora sindikata p. t. t. službenika i radnika Jugoslavije.

2. da određena komisija ode u Centralni odbor sindikata p. t. t. službenika i radnika Jugoslavije i da ga upozna sa stanjem u pojedinim republikama u vezi pomoći sindikalne organizacije planinarstvu.

3. da se svakako pomogne osnivanje planinarskog društva p. t. t. službenika u Skoplju, Cetinju, Splitu i Rijeci.

4. da se značka Planinarskog i smuč. društva »Priatelj prirode« p. t. t. službenika iz Sarajeva proglasi obaveznom značkom svih planinarskih društava p. t. t. službenika i radnika Jugoslavije s time, da se samo izmijeni ime društva.

5. da se osnuje »Spomen-knjiga« u koju će se uvoditi svi podaci i imena delegata na tradicionalnim prvomajskim sastancima planinara-poštara.

6. da planinari-poštari Slovenije organiziraju izložbu umjetničke fotografije amatera-poštara sa područja planinarstva koja će biti pokretna i koja će na taj način popularizirati ideju planinarstva i ljubav spram prirode i svoje domovine. Da organiziraju Partizanski marš kroz planine Slovenije.

7. da se organizira početnički tečaj za zimsko planinarenje na koji treba organizator pozvati obavezno članove svih planinarskih društava p. t. t. trudbenika Jugoslavije.

Poslije ovog zasjedanja priređena je mala zakuska za sve prisutne članove koji su se toga dana našli u domu. Pjesma i ples uveličali su još više ovu lijepu svečanost i manifestaciju ljubavi spram prirode i njenih ljepota kao i bratstva i jedinstva planinara.

U ponedjeljak 2. svibnja krenulo je nekoliko grupa na razne strane prostrane Treskavice da iskoriste još jedan idealno lijepi i sunčani dan boravka u planini. Među ostalim jedna grupa popela se na izvanredno dominantan vrh Oblik (1877 m), koji je udaljen od doma na Kozjoj Luki oko 2 sata. S toga vrha pruža se također lijep pogled na vrhove Igmana, Bjelašnice, Jahorine kao i na cijelo Sarajevsko Polje.

Paklijež (2088 m), Barice (2079 m), Djevojačke Stijene (2058 m) i Ogoreli Kuk (1996 m) bili su nam na dohvat naših pogleda. Vidjeli smo i jednu veliku grupu divokoza na susjednom brežuljku kako polagano prelaze na drugu stranu. U selu ispod Treskavice upozorili su nas seljaci da imade dosta divokoza u planini. I doista vidjeli smo u snijegu mnogo tragova tih divljih i tihih životinja koje krstare po predjelima u kojima nema mnogo ljudi.

Treći dan našeg boravka na Treskavici osvanuo je također lijep i sunčan iako smo očekivali kišu. Naime prošlog dana pod večer počela je padati kiša i mi smo zabrinuto čekali sutrašnji dan. Ali tokom noći kiša je prestala i zvijezde su zasjale punim sjajem. Ujutro 3. svibnja bilo je obligatno slikanje pred domom, a zatim povratak do sela Trnovo gdje su nas čekali autobusi da nas prebace do Sarajeva. Međutim, mi smo prije Sarajeva malo skrenuli na izvor Bosne da pogledamo jaka vrela ispod Igmana. Malo ima mjesta koja imaju tako lijepu okolicu kao Sarajevo.

Treći sastanak planinara-poštara kojemu je prisustvovalo 84 druga i drugarice i 5 pionira, a među njima i nekoliko rukovodilaca p. t. t. struke i Sekretar Sindikata Jugoslavije drug Ratko Kuruzović, veoma je uspio i može nam biti garancija, da će naša aktivnost u tome pravcu uz pomoć struke i sindikata dati rezultate koji su dostojni trudbenika naše socijalističke zajednice.

I. Plavec

Od Osijeka do Erduta

Bio je topli srpanjski dan. U 7 sati ujutro krenula je iz Osijeka jedna delegacija s grupom izletnika geografa prema Erdutu, omiljelom izletištu Osječana i Vojvodana. Ugodno je biti na vodi za žarkog ljetnog dana, kada blagodarno sunce rasiplje svoju toplotu i još jače zagrijava isušenu zemlju. Kada smo odmakli lađom od Osijeka, ušli smo u šumoviti predio. Oko nas je bila samo gusta šuma i voda, pa nam se pričinjalo kao da smo u prašumi uz neku tropsku rijeku, jer je i sunce baš dobro peklo. Zelenilo šume, cvrkuć ptica, šum rijeke, toplo sunce i svježina vode, stvarali su skladnu cjelinu, koja čovjeka opaja i osvježuje. Zbilja je bila lijepa i ugodna ta vožnja! Brza Drava nizvodno postaje sve tromija. Otprilike nakon dva sata vožnje od našeg polaska, najednom se pred nama znatno proširila vodena površina kao neko malo jezero. Dunavl, klikne netko od prisutnih. Svi usmjerimo prema njemu svoju pažnju i začas je naša lađa zaplovila u vodi jedne važne internacionalne rijeke. Ona teče od svoga izvora do ušća kroz sedam država Srednje Evrope, različitih po fiziogeografskim, antropogeografskim i ekonomskim osobinama, zbog čega je njegova važnost još veća. Dunav ih spaja i rastavlja, osim toga povezuje kao spojnicu preko Rajne dva krajnja mora Evrope Sjeverno i Crno. Svi smo bili ushićeni, što se nalazimo na tako velikoj i važnoj rijeci, a koja dijelom pripada i našoj lijepoj domovini. Još više smo se razveselili i razdragali zvukovima besmrtnih Straussove kompozicije »Na lijepom plavom Dunavu«, koju su neki od naših članova počeli pjevati.

Poslije sastava Drave i Dunava vodena površina se znatno proširila. Prolazili smo pored brojnih većih i manjih otoka, obraslih bujnom vegetacijom kao džungla, koje su od obale odvajali mnogi rukavi rijeke. Šuma je na desnoj obali pomalo nestajala, a obala je postajala viša i strmija pa se na njoj pojavljuju lijepa naselja. Napokon stigismo do Erduta, cilja naše ekskurzije. Tu je desna obala vrlo strma i kao odsječena spušta se u Dunav. Visoka je nekoliko desetaka metara, a na vrhu nalazi se stari grad i utvrda, čiji je bio zadatak u prošlim vremenima da brani čitav kraj od Turaka. Žao nam je bilo napustiti Dunav i lađu ali smo ipak sišli i brzo se popeli do najviše točke na obali. Pogled je bio odavle divan, osobito na jugoistočnu, istočnu, sjevernu i zapadnu stranu. Pred nama se nalazila nepregledna ravnica Vojvodine kao zeleno more, koja se tamo daleko prema horizontu gubila u magličastom plavetnilu i neprimjetno spajala s nebom. Erdut sa svojom visinom, prema pojmu planinskih alpskih visina je neznatan, ali u ovoj ravnici dogled s njega je vrlo velik, pa nije čudo da ga rado posjećuju stanovnici njegove bliže i dalje okolice Osijeka i Vojvodine. Kaže se: »U Vojvodini najviša planina je bundeva«. To nije istina. Ima u Vojvodini, Istočnoj Slavoniji i Srijemu na više mjesta ovakovih lesnih izbočina i brežuljaka. Ti svi bregovi izgrađeni su od lesa i prapora. Nekad je to cijelo zemljište bilo prekriveno praporom, koji je nastao radom vjetra u diluviju. Kada su u ledeno doba, čitava Sjeverna i velik dio Srednje Evrope, Alpe i Karpati bili pokriveni ledenjacima, tada se na tom prostoru stvarao visok zračni pritisak, a u južnom dijelu Evrope, gdje nije bilo leda, niski zračni pritisak. Stoga su zračne mase neprestano strujale iz područja visokog zračnog pritiska prema području niskog zračnog pritiska, od sjevera i sjeverozapada prema ju-

gu i jugoistoku. Prema tome ovdje su vjetrovi stalno puhali u istom smjeru i nosili sobom sitnu prašinu iz podnožja Alpa i Karpata. Tamo, gdje im je jačina postala slabija i transportna snaga malaksala, taložila se ta prašina. To su bili predjeli južne osobito jugoistočne Panonije. Period ledenog doba trajao je nekoliko desetaka hiljada godina, pa su se kroz to vrijeme nataložile debele naslage lesa i finog pijeska do nekoliko stotina metara debljine. Najdeblje lesne naslage na svijetu tada su se stvarale u Kini, debele i preko 1000 m. Kasnije, kada je ledeno doba prestalo i smjerovi vjetrova se izmijenili, tekuća voda je lako ispirala s površine rahli les pa su se do danas još održali tek pojedini dijelovi njegovih nanosa viši ili niži. Jedan od takvih je i Erdut.

Les ima velik kapacitet za primanje vode i uzduha zbog čega je vrlo plodan, osobito je povoljan za kulturu vinove loze. Nije onda čudo, kada slušamo o dobrim vinogradima ovih nizinskih krajeva. Najpoznatiji su ovdje vinogradi u Baranjskoj planini, kojoj je najviši vrh 243 m visok, zatim u Fruškoj gori, Erdutu i Iloku. Iločki traminac dobio je 1952. godine na internacionalnoj izložbi vina u Montpellieru u Francuskoj prvu nagradu, a iločki silvanac proslavio se na krunidbi engleske kraljice Elizabete II.

Međutim les ne zadržava vlagu, suh je, pa su u prethistorijsko doba ljudi u njemu pravili svoje stanove takozvane zemunice. Takvih zemunica bilo je mnogo i u historijsko doba oko Zemuna odakle mu i potječe ime. Zatim su debele naslage lesa oko Vukovara, gdje je kod Vinče nađeno važno arheološko nalazište još iz prethistorijskog doba. Nedavno su u blizini Vukovara arheolozi iskopali još jednu važnu nekropolu iz ranog slavenskog doba. Ljudi ovih krajeva još i danas kopaju u lesnim bregovima podrume i komore.

Kad gledamo odavle sa Erduta pred sobom lijepu i bogatu Vojvodinu s obrađenim poljima i velikim izgrađenim naseljima, silom nam se nameću misli o njenom kulturnohistorijskom razvoju od najstarijih vremena do danas. Kroz Panonsku nizinu i Vojvodinu u prethistorijskom i historijskom periodu prolazili su razni narodi i plemena Evropljana i Azijata. Najlakše im je bilo kretanje zimi, kada su bile zaleđene velike rijeke Tisa i Dunav. Mnogi su samo prolazili kao Avari, Huni i drugi, a neki su se i zaustavili kao Slaveni i Mađari. Početkom novog vijeka prošla je ovuda i turska najezda ostavivši za sobom žalosni trag groblja, paljevina i prave pustoši. Zemlja je ostala dugo iza njih opustošena i slabo naseljena. Kada su Turci konačno bili oslabili u Evropi u XVIII. stoljeću i ovi krajevi su tada počeli slobodnije živjeti. Neki starosjedioci Hrvati i Srbi počeli su se ponovo vraćati na svoju zemlju, ali Marija Terezija više je forsirala naseljavanje Germana. Oni su u ovim krajevima trebali širiti njenu politiku centralizma. Dolazili su brojni doseljenici Nijemci, najviše iz Zapadne Njemačke, zatim Mađari i nešto Čeha i Poljaka. Ti ljudi stvorili su ovdje domove i priljubili se uz plodnu zemlju, na kojoj su blizu dva stoljeća radili u znoju svoga lica. Došao je opet Hitler. On je kod Germana budio nacizam i mržnju prema Slavenskom narodu. Hitler je propao, a njegove pristaše su iselili u Njemačku iz ovih krajeva. Zemlja je opet velikim dijelom ostala napuštena. Onda je naša Narodna vlast tu zemlju davala kolonizatorima i doseljenicima iz južnih krajeva naše zemlje, najviše iz Crne Gore, koji su ovdje osnivali seljačke radne zadruge. Ali trebat će još vremena, da se prilike toga doseljenog stanovništva normaliziraju, jer novi doseljenici pretežno su stočari, koji su živjeli u planinama na svježem zraku s malo rada i malo kruha. Ovdje su došli ti gorštaci u potpuno drukčiju sredinu od one u kojoj su prije bili. Polustepska suha

klima, nizinsko i vlažno tlo osobito u proljeće, kada se razlijevaju rijeke, mnogo zemlje, mnogo rada, sve to njih dosta umara i iscrpljuje, a mnogi podliježu raznim nizinskim bolestima osobito tuberkulozi. Tek druge, mlađe generacije moći će se uspješnije boriti protiv elemenata koji su skrhalili njihove prede, jer će se oni već alimatizirati i naviknuti na novu sredinu, na novi dom.

Prema tome Vojvodina je danas po svojoj etničkoj strukturi mozaik raznih jugoslavenskih i slavenskih naroda. Njih sve hrani crno tlo slično črnkozumu u Ukrajini. Ruda gotovo i nema, nešto ugljena, a u novije doba otkrivena su nalazišta nafte, koja se u svijetu danas cijeni kao zlato i drago kamenje. Ona je ekonomska snaga svake zemlje, u kojoj se nalazi. Ona mijenja s vlasti vladare i ima znatni utjecaj na politiku pojedinih država i cijeloga svijeta. Vojvodina je jedna od najvažnijih žitnica Jugoslavije i Evrope. Još je Marija Terezija počela forsirati u Vojvodini poljoprivredu, jer u njezino doba žitarice su postale važan ekonomski artikl, koji je znatno povećavao zlatnu valutu u državnoj blagajni. Vojvodina je bila kao stvorena da se ostvare tendencije vladajuće kuće, da se podigne poljoprivreda u državi. Stoga se počelo proizvoditi mnogo žita naročito kukuruza, koji se transportirao rijekama, Dunavom prema Crnom moru i Savom i Kupom do Karlovca i na Jadran za Italiju. Vojvodina kao žitnica ostala je i do danas. Mi pred sobom ne vidimo nigdje šume osim uski pojas uz rijeke Dravu i Dunav. Šume ovdje ne mogu uspijevati, jer u ovoj semaridnoj suhoj klimi imaju premalo vlage. Uz ceste i puteve još za Austrije zasađen je dud, koji je trebao biti baza razvoja svilarstva, ali u tom smjeru do danas privreda nije išla mnogo naprijed. Vojvodina je i dalje ostala agrarna i stočarska pokrajina, gdje se najviše uzgajaju razne žitarice, u prvom redu pšenica i kukuruz, zatim industrijske biljke, konoplja, šećerna repa i suncokret.

Pred našim očima nalaze se još rijetka ali velika naselja. Tamo na istočnoj strani su Odžaci, centar proizvodnje konoplje, koja se tu i prerađuje u velikim kudeljarama i izvozi kao polufabrikat. Prema sjeveru je Sombor, lijepi industrijski grad sa osobito razvijenom alimentarnom industrijom, velikim mlinovima, a na dobrom je glasu i somborski sir. Zapadno od Sombora na Dunavu vidi se Apatin, poznata dunavska luka s razvijenim ribolovom. Geografi Hrvatske, učesnici seminara prošle godine u Osijeku vjerojatno ne će nikada zaboraviti apatinski »fišpaprikaš«, što su im ga spremili apatinski ribari. U Apatinu je još važan lov na školjke. Od njihovog anorganskog dijela tijela ljuštore, izrađuju se dugmeta, a organski meki dio se suši i pretvara u brašno, koje služi kao životinjska hrana. Apatin je grad u kojem dominiraju niske kuće, sve u zelenilu, okružene vrtovima i voćnjacima, a visokih kuća, katnica, ima malo. Među većim građevinama ističe se pivovara, koja proizvodi poznato apatinsko pivo.

Kada smo se dosta nagledali lijepe okolice s najvišeg vrha Erduta, svršili predavanje i diskusiju, pošli smo u samo mjesto da se odmorimo i okrijepimo plodovima, što ih daje ova nizina. Prvi čovjek, kojeg smo sreli u mjestu, bio je neki čiča ogromnih dimenzija u vertikalni i horizontalni. Budući da je bilo i među nama sličnih, srodnici po obujmu brzo se sprijatelje i to je bio dobar početak za naše dalje osvajanje Erduta. Zatim smo pošli na veliko ekonomsko dobro, gdje smo se pod hladovitom krošnjom jednog velikog stabla krijepli nektarom erdutskih vinograda. Nakon toga smo odmoredni krenuli uz pjesmu prema lijepom plavom Dunavu. Tu nas je vjerno čekala naša dereglija, da nas opet povede u lijepi Osijek.

Iz planinarske literature

PO LICI I KORDUNU

Po Lici i Kordunu. Planinarsko-turistički prospekt. Duga Resa, 1955. Izdalo planinarsko društvo »Vinica«, Duga Resa. Tisak »Ognjen Prica«, Karlovac. Format 16°, strana 64, sa 10 slika. Prodajna cijena Din 60.—.

U Dugoj Resi, malom industrijskom centru na pruži Zagreb—Rijeka, 20 kilometara od Karlovca, osnovano je prije 30 godina planinarsko društvo, koje je po obližnjem vrhu dobilo ime »Vinica«. Poslije rata u Dugoj Resi veoma se razvila pamučna industrija, tako da se ovdje danas nalazi najveća naša tekstilna tvornica. Svojom industrijom ona okuplja priličan broj radnika i namještenika, a to je vrlo pogodno tlo za razvoj planinarskog pokreta. PD »Vinica«, koje je poslije rata nastavilo sa radom, upravo je proslavilo 30-godišnjicu svog osnutka, i tom prilikom izdalo brošuru »Po Lici i Kordunu«.

Pisana je bez naročitih pretenzija i nažalost anonimno, ali je njena pojava ipak hvalevrijedan pokušaj da se učini kraj šutnji i mrtvilu, što prekriva prirodne i turističke znamenitosti Like i Korduna. Nema sumnje da su Kordun, a i Lika u tom pogledu vrlo zanemareni, gotovo na posljednjem mjestu. Izuzev Plitvičkih jezera i Velebita, sve ostalo je širokim masama nepoznato, i što je najžalosnije, niti ne postoji tendencija da se to stanje izmijeni. Kao da ova krvlju natopljena zemlja, puna historijskih spomenika i prirodnih znamenitosti, nema uvjeta za razvoj planinarstva i turizma.

U ovoj maloj knjižici sakupljeno je uglavnom sve značajnije sa tog područja, popraćeno historijskim bilješkama, podacima o hotelima i ugostiteljstvu, lovu i ribolovu. Na tako skromnom prostoru nije se moglo dati nešto iscrpnije niti informativnije, ali je ipak, makar i u obliku prospekta, skrenuta pažnja na mnoge dosada zanemarene objekte.

Opis Korduna počinje Karlovcem i kratkim podacima o osam starih gradova u njegovoj okolini, kao što su Ozalj, Dubovac, Kamensko i t. d. Iza toga slijedi opis termalnih lječilišta Topuskog i Lešća, a zatim članci o Vojničju, Slunju, Cetingradu, Rakovici i Ogulinu, sa naročitim osvrtom na stare gradove i njihovu prošlost.

U drugom dijelu prelazi se na Liku. Nižu se kratki članci o Brinju, Otočcu, Perušiću, Gospiću Karlobagu, Gračacu, D. Lapcu, Udbini i Titovoj Korenici a zatim nešto opširniji članci o Velebitu i Plitvičkim jezerima. Tekst je ilustriran sa desetak fotografija, koje su u okviru datih tehničkih mogućnosti relativno uspjele. Dvadesetak uvrštenih oglasa, koji zauzimlju prilično prostora, neizbježiva je okolnost, potrebna da se donekle pokriju izdaci jednog tako nerentabilnog pothvata kao što je štampanje vodiča.

Nakon brošure o Jankovcu i Planinarskog vodiča po Zagorju, ovo je već treća edicija takve vrste, i što je naročito zanimljivo, ovog puta se dalo na taj pothvat jedno manje društvo, a ne Gospić ili Karlovac, kao što bi to čovjek prije očekivao. Svakako treba pozdraviti ovaj korisni, samoinicijativni i pionirski posao, i preporučiti ostalim društvima da pođu istim putem. Strogim kritičarima i nedobronamjernim prigovorima treba odgovoriti: Dajte nam nešto bolje pa će ovo samo po sebi otpasti.

Dr. Z. P.

JANKOVAC — PLANINARSKO SREDIŠTE SLAVONIJE

Jankovac — planinarsko središte Slavonije. Spomen-spis o 80-godišnjici planinarstva u Hrvatskoj i 20-godišnjici izgradnje prvog planinarskog doma na Jankovcu. Uredio dr. Karlo Firinger. Izdalo planinarsko društvo »Osijek«. Tisak »Štampa«, Osijek, 1954. Format v 8°, strana 17, sa 6 ilustracija, proširano.

Prije dvadeset godina sagrađen je prvi planinarski dom u Slavoniji. Podružnica HPD »Jankovac« u Osijeku sagradila je svoju kuću na Jankovcu pod Papukom, na mjestu koje je već i prije toga bilo omiljelo izletišta slavonskih planinara. Izgradnjom

doma broj posjetilaca Jankovca je toliko porastao, da je 1940. dom pregrađen i povećan za dvostruko. Za vrijeme rata je izgorio, ali ga je planinarsko društvo »Osijek« 1951. ponovo sagradilo u još većim dimenzijama. Povodom 20-godišnjice gradnje prvog doma izdalo je PD »Osijek« ovu propagandnu brošuru o Jankovcu, koja je tehnički prilično uspjela. Ilustrirana je sa 6 karakterističnih fotografija i opremljena dvobojnim, nešto tvrdim omotom sa ukusnom fotografijom na naslovnoj strani.

Sadržajno se brošura sastoji od tri dijela. Dr. Kamilo Firingier, predsjednik PD »Osijek«, autor je prvog članka »Prošlost Jankovca«, koji kazuje zapravo mnogo više nego njegov naslov. Osim kronike Jankovca dobivamo sliku ekonomskog razvoja čitavog ovog dijela Slavonije, a uz to i podatke o razvoju planinarskog pokreta u Osijeku. Članak je vrlo informativan, baziran na solidnim izvorima i pun originalnih podataka jednog savremenika, koji je bio ne samo očevidac nego i sudionik u pionirskom radu slavonskih planinara.

Drugi članak »Jankovac kao središte planinarstva u Slavoniji«, napisao je tajnik društva Dragan Eger. Kao dobar poznavalac terena dao je u tom članku zapravo kratki planinarski vodič po Papuku. Nakon uvoda o Papuku i Jankovcu opisao je 16 tura i prilaza na tom području, što će biti od velike koristi svakom posjetiocu. Šteta je samo što članku nije priložena geografska skica ovog kraja, koja bi znatno potencirala vrijednost članka i kompletirala vodič.

I na kraju dr. Aleksandar Vrbaški govori o skijaškim mogućnostima koje pruža jankovačko područje u članku »Jankovac kao središte zimskog sporta u Slavoniji« opisujući detaljno pogodne terene.

Ova brošura izvršit će dva korisna zadatka. Prvo, poslužiti će kao vodič i prospekt za planinarski dom na Jankovcu, popularizirati ga i povećati mu posjet. I drugo, skupljenim podacima i materijalom omogućit će posjetiocu jedan kulturni i za njega korisni i poučni boravak u tom lijepom kraju Hrvatske.

Dr. Z. P.

JEVREMOVIĆ: PLANINE ZAPADNE SRBIJE

Jevremović M. Živorad: Planine zapadne Srbije. Planinarsko-turistički potsetnik. Beograd, 1953. Izdavač: pisac (Beograd, Fruškogorska 9). Štampa: »Vuk Karadžić«, pogon »Prosveta«, Beograd. Format m 8°, strana 88, ćirilicom, proširano, sa geografskom skicom na koricama. (Cijena 100 Din).

Izdavanje planinarskog vodiča je tako nerentabilno i nezahvalan posao, da on već sam po sebi zaslužuje pohvalu. A uz to se radi još i o tako malo poznatom i slabo posjećivanom predjelu, kao što su planine zapadne Srbije. Stoga je lako shvatljivo da pisac za svoju knjigu nije mogao naći izdavača, nego se upustio u riskantni pot-hvat da knjigu izda na vlastiti trošak. Razumljivo je, a i šteta je, da je s toga razloga rukopis morao biti skraćen, a ilustracije i karte izostavljene. Nije teško shvatiti mačnu situaciju nesebičnog planinara, koji sa bolom mora plod svog dugogodišnjeg rada podvrgnuti amputaciji i pustošenju, i izbacivati rečenicu za rečenicom, svaku priraslu sru, kovanu tokom dugih godina.

Pisac se koristio ne samo svojim dugogodišnjim iskustvom na terenu, nego se i obilno služio stručnom literaturom, tako da unatoč skraćenog teksta imamo za svaku planinu jedan kulturni i zaokruženi opis, a ne samo suhoparni opis puta ili podsjetnik, kako Jevremović skromno naziva svoj rad. Mnogi su opisi doduše i odviše zbijeni i koncizni, što je ipak često išlo na račun stila i živosti opisa, ali bilo bi nepravredno kad bi to zamjerili piscu, koji je materijalnim razlozima bio natjeran da bira: ili čekati sa rukopisom na bolja vremena, ili ga kratiti i kondenzirati.

Knjiga je komponirana na slijedeći način. Najprije kratki opći pregled, a zatim opisi pojedinih planina svrstani u tri skupine: 1. starovlaške, 2. Kablar-Zvijezda i 3. valjevsko-podrinske planine. Kod opisa pisac se uglavnom držao ove sheme: 1. proširanje, veličina, raščlanjivanje i vidik, 2. geološki sastav, starost i porijeklo, 3. rudno blago, 4. hidrografija, 5. flora i fauna, 6. stanovništvo i privreda, 7. historija i mjesne znamenitosti, 8. turistički objekti i 9. prilazi. Zahvaljujući ovom sistematskom načinu obrade, knjiga je vrlo pregledna i informativna i upravo prepuna podataka, ponaj-

više skupljenih iz literature, navedene na početku knjige. Koliko je to omašan, naporan i delikatna posao, može shvatiti samo onaj koji je i sam pokušao dati nešto na tom području.

Podaci o prostiranju, veličini i razdiobi planine, kojima počinje svaki članak, predstavljaju ipak donekle suhoparno nabranje, što je moglo možda biti izostavljeno kod skraćivanja rukopisa. Jer, prvo, bez karte ovi podaci uopće nisu upotrebljivi, a drugo, uz kartu bi opet bili gotovo nepotrebnii. Umjesto toga korisno bi bilo nekoliko rečenica o karakteristikama, osebnosti i utiscima, kojima se pojedine planine zadržati u pamćenju sliku pojedine od 33 opisane planine. No istina je i to da knjiga nije namijenjena čitaocu kao zabavno ili putopisno štivo, nego kao podsjetnik planinaru na terenu, a kao takva ona je jedina ove vrste i prema tome od neocjenjive koristi.

I na kraju kazat ćemo samo to. Ova knjižica neka nam služi kao primjer u kom pravcu da usmjerimo našu planinarsku izdavačku djelatnost. Treba se prilagoditi mogućnostima, a umjesto izdavanja luksurnih divot-izdanja, postaviti kao prvi zadatak: Svaki dio naše domovine postepeno opskrbiti ovakvim skromnim priručnikom džepnoga formata, sa nekoliko dobrih karata, a prema mogućnostima i par uspjelih fotografija. Takav rad bit će koristan i njegova vrijednost bit će trajna.

Dr. Ž. P.

JONČIĆ: PROKLETIJE I SANDŽAČKE PLANINE

Jončić Koča: Prokletije i Sandžačke planine. Predavanje održano na Kolarčevom narodnom univerzitetu. Beograd, s. a. Biblioteka Kolarčevog narodnog univerziteta broj 90. Urednik D. B. Čolić. Štamparija »B. Đonović«, Beograd. Format 8°, strana 28, ilustrirano sa 10 fotografija u tekstu, proširano, ćirilicom. Tiraž 3000 primjeraka.

Zadnjih nekoliko godina Prokletije su počele među našim planinarima postepeno zauzimati mjesto koje zasluđu po ljepoti svoje planinske prirode. Pionirski rad hrvatskih planinara u Prokletijama posljednja tri decenija, konačno je donio ploda. Domaći, srpski i kosmetski planinari, preuzeli su inicijativu i danas upravo u masama posjećuju svoju najvišu planinu, jer prokletijska Đerovica je najviši vrh Srbije u užem smislu. Naročito treba u zadnje vrijeme istaknuti masovna logorovanja, alpinističke pokušaje, podizanje planinarskih kuća (Boge, Bjeluha, a u planu Čakor i Raškodol) i istraživanje Đerovičkih jezera. Naš časopis je 1951. godine donio članak o Ridskom jezeru od srpskog planinara ing. M. Božinovića (str. 242—246).

Zadnjih decenija održan je veliki niz predavanja o Prokletijama, kojih se slušaoci doduše sjećaju dulje ili kraće vrijeme, ali im konačno ipak izbljede u sjećanju. Stoga je vrlo sretna okolnost da je Jončićovo predavanje štampano u obliku brošure i tako ne samo sačuvano od zaborava, nego učinjeno pristupačnim i ostaloj publici.

Premda ne sadrži ništa novoga, nego samo u kratkim crtama opisuje karakter ovog velegorja, ponavljajući dosada stečena saznanja, ipak treba Jončićevu brošuru registrirati i na ovom mjestu, jer je to naša prva planinarska publikacija namijenjena Prokletijama. Ne ćemo približe ulaziti u piščevo izlaganje, koje je sažeto na svega nekoliko stranica, i kao takvo ne može ući među najbolje što je dosada napisano o Prokletijama, a niti ćemo nabrajati onih par sitnijih, možda tiskarskih pogrešaka. Spomenut ćemo hvalevrijedno nastojanje da se šiptarska nacionalna manjina prikaže u povoljnom svijetlu. Ugodno je čitati kako se nekadanja mržnja zamjenjuje prijaznim susretanjem i međusobnim razumijevanjem.

Zadnjih nekoliko stranica namijenjeno je Sandžačkim planinama i to samo novopazarskom dijelu, koji je ušao unutar granica NR Srbije. O pljevaljskom dijelu, gdje se nalazi Ljubišnja, najviša sandžačka planina, u ovom kratkom članku nema govora. Pisac, odnosno predavač, osvrnuo se samo ukratko na Goliju, Rogoznu i Zlatar planinu. U svom izlaganju Jončić vrlo mnogo i često citira staroga Cvijića, mnogo manje mlade autore, a u priličnoj mjeri služi se i vlastitim iskustvima. Ilustracije je izabrao dobro, ali klišeji nažalost nisu prvorazredni. Nakon ove brošure sa interesom očekujemo »Planinarski vodič po Prokletijama« od ing. M. Božinovića, koji još uvijek čeka u rukopisu, jer do sada iz objektivnih poteškoća nije mogao biti štampan.

Dr. Ž. P.

STEFANOVIĆ: BORBA ZA HIMALAJE

Stefanović ing. Ratimir: Borba za Himalaje. Nešto dopunjen tekst predavanja održanog na Kolarčevom narodnom univerzitetu. Beograd, s. a. Biblioteka Kolarčevog narodnog univerziteta broj 81. Urednik D. B. Čolić. Format 8°, strana 43, ilustrirano sa 7 slika u tekstu, broširano, ćirilicom.

Osvajanjem Mount Everesta završena je jedna velika epoha u historiji alpinizma, i sada je došlo vrijeme kada se o borbi za Himalaje može dati cjeloviti, zaokruženi prikaz. Čitav svijet zainteresirao se tim događajem pa se zato pojavilo mnoštvo publikacija, održalo predavanja, prikazalo filmova sa tog područja, kako kod nas tako i u stranom svijetu.

Ing. Stefanović, poznati srpski planinarski pisac i predavač, okušao je već svoje pero na problemima Himalaja (Cilj Mount Everest. Vidi recenziju u »Našim planinama« na str. 211 u 1953. g.), a nakon uspona Hilaryja i Tensinga ponovo se javio sa istom temom, ovog puta kao predavač na Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu. Nešto dopunjen tekst ovog predavanja štampan je u obliku brošure i opremljen sa nekoliko lijepih ilustracija.

Materijal je podijeljen u nekoliko poglavlja. U prvom su izneseni kratki podaci o dosada postignutim rezultatima geografskih, ispitivanja, podaci iz meteorologije, flore i faune, a u drugom antropogeografski podaci, sa specijalnim obzirom na Tibet. Zatim pisac izlaže organizaciju himalajskih ekspedicija i glavne poteškoće u njihovom napredovanju. U drugoj polovici knjige dat je pregled svih važnijih ekspedicija na deset najviših vrhova Himalaje, počev od Mount Everesta pa do Anapurne.

Građa je iznesena na ozbiljan i zanimljiv način, pružajući sve što je prosječnom čitaocu potrebno da zna sa tog područja. Ova najnovija Stefanovićeva knjižica nije i ne može biti nešto originalnoga, nego je to sažeta i uspjela kompilacija svega onoga što je dosada objavljeno o Himalaji i njenim ekspedicijama u svjetskoj literaturi a i kod nas, i kao takva dobro će doći svakom planinaru i bibliotekama planinarskih društava.

Brošura je ukusno opremljena, ilustrirana uspjelim fotografijama, a slika kojom je ukrašen omot vrlo je dobro izabrana i neobično impresivna.

Dr. Ž. P.

ODMEVI S KOZJAKA

Odmevi s Kozjaka. Planine ob meji 1954. Izdalo planinsko društvo Maribor, 1954. Tiskala Mariborska tiskara. Format v 8°, strana 51, ilustrirano sa 16 slika u tekstu, broširano. Na slovenskom jeziku.

Kozjak u Sloveniji je hrvatskim planinarima prilično nepoznat, i tko stigne u Maribor radije će posjetiti poznato Pohorje, nego niži i granični Kozjak. Zapravo nije mnogo bolja situacija ni sa samim Mariborčanima, unatoč toga što na svakom koraku u svom gradu imaju pogled na Žavcarjev vrh, najmarkantniju točku Kozjaka. Slovenski planinari počeli su ga doduše posjećivati već prije više od 50 godina, ali tek prošle godine, gradnjom planinarskog doma na Žavcarjevom vrhu, otvorena je ta planina širokim masama planinara.

Agilni Mariborčani nisu žalili truda i pothvat im je potpuno uspio. Pomogla im je i Armija, koja je gusjeničarima dovukla gradu na planinu. Dobivši konačno svoj objekt na Kozjaku, planinari nisu zanemarili ni drugi dio posla, propagandu. Ova knjižica o Kozjaku nije doduše ni vodič ni prospekt (Badjurin vodič odavno se više ne može dobiti), nego zbornik sa dvadesetak priloga, ali kao cjelina on daje cjelovitu i svestranu sliku ovog lijepog i prilično velikog područja sjeverno od Drave, između Maribora i Dravograda.

Knjiga obuhvaća oko 50 stranica, štampana je na finom papiru, klišeji su svi uspjeli i tehnički je na visini. Sadržajno je vrlo raznolika. Uz pet pjesama nalazimo nekoliko članaka u kojima autori iznose uspomene sa svojih pohoda. Svojom infor-

mativnošću naročito se ističe članak dr. F. Mišića »Pogledajmo naše granično zadržavsko pogorje«, koji je ustvari planinarska monografija čitavog područja od Maribora do Dravograda, sjeverno od Drave.

Vrijedan je spomena i članak dr. F. Šijanica »Umjetnički spomenici na Kozjaku«. Major dr. Z. Voglar piše o životu graničara, ing. M. Holc u članku »Putevima Lackovog odreda« o događajima iz prošlog rata, O. Cvirin o lovačkim prilikama. Dr. D. Senjor, ing. J. Teržan i Cene Lej dali su priloge o planinarskom radu na Kozjaku u prošlosti i sadašnjosti. Knjiga je opremljena ukusnim omotom u dvije boje, sa slikom planinarske kuće na Kozjaku na naslovnoj strani.

Dr. Ž. P.

THE MOUNTAIN WORLD

(Izdanje na engleskom George Allen and Unwin LTD. London, uređuje Marcel Kurz, 224 strane)

»Osvajanje Everesta je vjerojatno završilo jednu epohu. Nadaćmo se, prema tome, da će se mir vratiti u planine, mir u kome se poduzima penjanje bez nadmetanja, isključivo radi uživanja u njihovoj veličini i ljepoti, u kome se planina ne naziva više sa prezrenjem »šetnja za babe...«. Sa tim riječima u uvodu predat je ovogodišnji broj knjige javnosti. I sa dobrim razlogom: protekla godina zabilježila je pravi juriš na osamtisućnjake, od kojih su još dva osvojena.

U nastavku prošlogodišnjeg broja kao prvo nalazimo opis drugog švicarskog pokušaja na Everest 1952. godine. To je ujedno bio i prvi jesenji pokušaj, sa te strane interesantan ali ne i mnogo ohrabrujući. Pitanje je sada samo kada, kojim putem i u koje doba godine će se netko ponovo riješiti da pokuša da osvoji Everest, i da li će se nekoj firmi isplatiti da uloži novac u ovakvo poduzeće, s obzirom da će reklamni efekat biti drugog puta znatno manji. Vjerojatno je da će Everest imati ponovo da čeka svoj red poslije svih drugih osamtisućnjaka, a i onda je pitanje koliko će bogovi biti naklonjeni eventualnoj ekspediciji i kakva će tehnička sredstva ova upotrebiti.

Indisko vazduhoplovstvo je konačno snimilo sam vrh Everesta sa raznih strana i prikazalo ga sa osam vrlo preglednih fotografija, tako da ovaj džin više ne predstavlja nikakvu misteriju.

Potom slijedi opis već dobro poznatog britanskog uspona na Everest, samo ovog puta iz pera Wilfrid Noycea. Drugi usponi, iako često puta neuspjeli ili manje važni, ipak privlače novinom. Profesor Takagi daje vrlo instruktivan opis japanskog pokušaja na Manaslu. »Nismo uspjeli da se popnemo na Manaslu jer smo podcijenili njegovu veličinu i jer nam je nestala hrana i gorivo ispod samog vrha. Niti tehničke poteškoće, rđavo vrijeme, niti nedovoljna aklimatizacija nisu odlučile; samo potpuni nedostatak iskustva prisilio nas je nazad ispod samog vrha.« Uspjeh na Himalaji zavisi samo od dugogodišnjeg iskustva, to je jednostavan zaključak koji se i sam nameće. R. Schatz vrlo slikovito opisuje švicarski pokušaj uspona na Dhaulagiri, koji on smatra najtežim od svih himalajskih velikana.

Sa puno francuske duhovitosti Pierre Vittoz opisuje uspon male francusko-indijske grupe na dotada neosvojeni vrh Kashmira, Nun. Svaki autor je obično pisao o stvarima koje su ga najviše impresionirale: planine su uvijek bile veličanstvene, vrijeme je uvijek bilo strašno, strmine su uvijek bile velike, Šerpasi su uvijek bili odani a drugovi krajnje požrtvovani, ali ovaj opis francusko-indiskog uspona odiše nama tako bliskom atmosferom srdačnosti i dobre volje, nesputanog uživanja u prirodi i velikog poleta, tako karakterističnih za planinare. Ovaj članak razbija monotoniiju mnogobrojnih ekspedicija na najviše vrhove, opisanih često puta suhoparno, kao da je dovoljno što je vrh preko 8000 metara. Članak završava riječima: »I već nas je ponovo obuzimala želja i sanjarili smo o drugoj planini, još višoj i još daljoj«. To je osjećanje koje je prešlo okeane!

Potom slijedi historijski osvrt na osvajanje Nanga Parbata, sumorno redanje nesreća pri tvrdoglavi pokušajima da se na vrh izađe po svaku cijenu. Dyhrenfurthova priča o Buhlovom uspjehu već je sasvim dobro poznata iz knjige koja je nedavno objavljena, no događaj je po svome značaju svakako jedan od najvećih u naše doba. Još jedna tragedija na K2, na vrlo dramatičan način opisana, svjedoči da čovjek još uvijek ima da se bori sa nepredviđenim opasnostima u planinama i da je nesreća neki put neizbježna. Takva je bila sudbina i brižljivo pripremljene i vrlo iskusno vođene Houstonove ekspedicije na K2. Čitati šta su sve ti ljudi podnijeli i kako

su se iščupali iz monsunske oluje na sedam hiljada metara nije samo uzbudljivo, već duboko diru odanošću i požrtvovanjem koje su u najtežim situacijama učesnici ispoljili. Dr. Houston, inače vođa ekspedicije, iznosi i neka interesantna zapažanja: on je mišljenja da dobro uhodana grupa, koja se podvrgava stanovitim sistematskim fizičkim opterećenjima na manjim visinama (oni su sami prenosili tovar od logora do logora radi aklimatizacije) može da vrši uspone do iznad 8000 metara bez kiseoničkih aparata. On smatra da su hladnoća, žed, nedostatak odmora, pothranjenost i psihički napor bar od isto tolikog značaja kao nedostatak kiseonika.

Slijedi manje više neinteresantan opis uspona na vrhove Ruwenzoria u Istočnoj Africi, potom ekspedicija na ostrvo Baffin, glečerska ispitivanja na Greenlandu, i opis nekoliko penjačkih uspona na Cumberlandske planine, »raj za penjače« na Greenlandu, gdje sunce preko ljeta sija i danju i noću! Sjever je, osim već pomenutog, prilično zastupljen u ovom broju. Flora u arktičkim planinama, koja inače iznenađuje svojom brojnošću, vrlo je interesantna tema, a isto tako i opis više putopisnog karaktera istraživanja koja je sprovedla 1953. godine grupa švicarskih naučnika na krajnjem sjeveru Greenlanda.

Na kraju knjige Marcel Kurz nastavlja svoju hronologiju Himalaje, bogatu podacima o malo poznatim pokušajima osvajanja himalajskih vrhova. On iznosi mnogo podataka o usponima u Sikkimu, zatim poznata Shiptonova istraživanja u Nepal, koja su direktno prethodila usponu na Everest. Naročito je interesantan opis uspona u Garhwalu i dramatičan pokušaj francuske grupe iz Lyona da priječi greben Nanda Devia. Francuski udarni savez je nastradao na apsolutno identičan način kao Irvine i Mallory prije trideset godina na Everestu. Zadnji put su viđeni ispod samog vrha kako brzo odmiču kao da im visina ne zadaje nikakve fiziološke teškoće. Potom su nestali u oblaku i više se nisu vratili. Odsustvo osjećanja fizičkog zamora na ovako velikoj visini još uvijek predstavlja neriješen medicinski problem, utoliko ozbiljnije što je ovo stanje praćeno potpunim nedostatkom osjećanja opasnosti, što je već po drugi put dovelo do nesreće. No ostaje činjenica da su ovi mladi i ambiciozni penjači iz Dauphineje još prije uspona riješili da idu do kraja po svaku cijenu!

Interesantno je da Indijci ispoljavaju sve više interesiranja i samostalnosti u planinarstvu. Čisto indijske penjačke grupe izvršile su više uspona na pojedine vrhove Sikkima od preko 6500 metara.

Robert Walter, inače dobar poznavalac Sikkima, smatra da jedna ultra laka ekspedicija može da ima uspjeha na lakšim vrhovima od 7.000 metara i da nema 'velike razlike u alpskoj i himalajskoj taktici uspona. 'To su dokazali i Indijci, koje je ekspedicija na Trisul koštala svega 4.000 rupija. Osim ovoga, Kurz iznosi podatke i o mnogim drugim ekspedicijama i posjetima ovom kraju, a potom prelazi na historijat nekih uspona u Panjabu. Čitajući ovaj niz malih i velikih uspjeha u osvajanju vrhova preko 6 i 7.000 metara, dobija se dojam da ovaj, dosada slabo posjećivani svijet, postaje otvoren i za ljude sa skromnijim sredstvima. Sigurno je da će na tom polju najviše imati da kažu narodi koji žive baš 'pod ovim planinama.

S tabelarnim pregledom uspona na Himalaju u vremenu od 1940. do kraja 1952. godine završava se ova izvanredna knjiga. Bogato ilustrovana, kao i ona od prethodnog godišta, ona predstavlja dokumenat u historiji planinarstva i daleko je prevazišla sve što se moglo očekivati na osnovu skromnog predgovora.

Dr. Ivan Stojanović

PLANINSKI VESTNIK 1954.

Glasnik Planinske zveze Slovenije, 54. godišta, broj 1—12, strana VIII + 720, sa 12 umjetničkih priloga, 6 tabela i 100 slika, crteža i karata u tekstu. Ljubljana 1954.

Urednik: Tine Orel

I ove godine stoji pred nama impozantna količina planinarskog štiva, vjeran odraz planinarskih prilika jedne male nacije, gdje se planinarstvo duboko ukorijenilo i postalo već tradicionalno. Dok u ostalim krajevima Jugoslavije planinarski pokret nakon dostignute kulminacije stagnira, ili iskreno govoreći, pomalo i opada, u Sloveniji ni materijalni problemi ne čine zapreku kada je u pitanju planinarski časopis.

Pred nama se reda 82 članka, dvadeset pjesama, 300 vijesti iz stranoga svijeta, 45 o planinarskoj literaturi, par stotina bilježaka društvene kronike, a sve to ukrašeno sa preko stotinu ilustracija i 12 umjetničkih priloga. 720 štampanih stranica stavlja Planinski vestnik među prve časopise na svijetu što se tiče obujma. Unatoč

64 stranice mjesečno, u uredničkoj mapi čeka niz članaka, alpinističkih, putopisnih, stručnih i ideoloških da se i za njih nađe mjesta.

Omnibusno načelo, svakom po nešto, kojim se uredništvo rukovodi kod izbora materijala, svakako donosi i neizbježivu neravnomjernost obzirom na kvalitetu, no u postojećim uslovima ovo je načelo opravdano.

Nemoguće je na ovako ograničenom prostoru osvrnuti se na sve članke, pače ni nabrojiti ih. U prošlom godištu našeg časopisa date su već kratke recenzije za prva tri broja, a iz ostalih 9 brojeva registrirat ćemo samo najvažnije.

Historiografskog karaktera je opsežna radnja o 60-godišnjici slovenskog planinarstva, koju je još 1953. započeo Mlakar, a sada je završava sa pet nastavaka dr. J. Pretnar. Historijatom se bavi i Z. Jelinčič, koji piše o 50-godišnjici SPD u Trstu. Urednik je napisao zanimljiv članak o upisnoj knjizi iz Logarske doline iz 1862. godine, koja danas predstavlja dragocijeni raritet.

Stručne su radnje dali P. Kunaver (o pitanju triglavskog ledenjaka u dolini Krnice), F. Planina (u vezi s kartografskim radovima u okolini Tržiča), J. Kovačič (o planinskom bilju), L. Božič (o Idriji i njenim botaničarima kroz historiju), dr. V. Manolin (o prognozi vremena), Ivog (o planinarskoj fotografiji) i dr. ing. F. Avčin (prikaz triju knjiga o M. Everestu). Zanimljiva je polemika R. Badjure i dr. J. Šašelja o imenu Nemškog vrha. Dr. ing. F. Avčin piše o prehrani u visokim planinama, a A. O. Župančič o liječničkim zapažanjima sa alpinističkog pohoda u Francusku.

Osnovna je misao u ideološkoj »Besjedi o ekstremizmu« J. Blažaja da je ekstremizam u alpinistici pozitivna pojava i da s njom svakako treba računati. Možda autor pravi malo preoštru razliku između ekstremista (koji su se specijalizirali za krajnje teške uspone) i ostalih penjača, slično kao što se često pravi pogrešno i oštra granica između planinara i alpinista.

Alpinizmu je kao i u svakom godištu posvećeno vrlo mnogo prostora. Uspone u domaćim stijenama opisuju J. Crnivec (Smjer Jesih-Gostiša u V. Draškom vrhu), M. Lipovšek (Igličev smjer u M. Rinki), U. Župančič (o svojim alpinističkim usponima) i C. Lej (prvenstveni penjački uspon u sj. stijeni Pohorja 1952. g.).

Broj 12 je čitav posvećen alpinistici. I. Levstik piše o usponu kroz sj. stijenu Šita, a svi ostali o raznim turama po inozemstvu, među kojima se ističu brojni usponi prilikom alpinističkog pohoda u Francusku, koji je organizirala PZS u lipnju i srpnju 1954. R. Kočevar (M. Blanc du Tacul), C. Debeljak (Grépon), dr. Potočnik (Aiguille Verte), M. Kilar (Col des Cristaux), H. Roman (Aiguille de l'M.), J. Krušič (Les Droites), M. Perko (Dent du Géant), C. Debeljak (Dolomiti), ing. N. Fajdiga (Sass Maor — zap. stijena) i A. Kunaver (Južna stijena Schüsselkarspitze).

Najveći broj članaka svakako otpada na putopise. O domaćim krajevima pišu dr. J. Prešern (Kanin), J. Dolinar (Rateče), M. Roš (Mangrt), P. Kunaver (Slov. Snježnik), Z. Jelinčič (o tržaškom kršu), S. Peršič (o uspomenu iz stijenja Glinščice), O. Malovrh (Triglav), F. Avčin (o skijaškom izletu na Kanin) i ing. L. Pipan (oveći ilustrirani članak o penjačkim turama po Durmitoru). Naročito se ističu zapisi iz 1953. planinarskog veterana Jos. Westera, pisani u obliku putopisa u 6 nastavaka. J. Blažej daje oveći putopis po V. Britaniji, a Stazika Černič svoj uspon na M. Blanc. Njezine »Stranice iz Chamoniškog dnevnika« osvajaju čitaoca svojom toplinom i jednostavnim ljupkim stilom i to su sigurno najčitanije stranice u ovom godištu.

Rubrika »Društvene novosti« svjedoči nam o životu planinarskom životu u Sloveniji. Naročito imponira velik broj novootvorenih planinarskih kuća.

Planinarski život u Hrvatskoj nalazimo kao temu u rubrici »Društvene novosti« (80-godišnjica hrvatskog planinarstva, Godišnja skupština PSH) i rubrici »Planinarska literatura« (Naše planine), no o hrvatskim planinama nalazimo vrlo malo. Nalazimo jedino Westerov uspon na vrh Pelješca, Sv. Iliju, opisan perom iskusnog planinara, koji je zadivljen ljepotama jednog dalmatinskog kraljika, od nas posve zabavljeno. Pisac dobro namjerno ukazuje što treba da radimo da popravimo nemarnost.

U Hrvatskoj imade dosta planinara koji s interesom prate Planinski vestnik, a naročito pažljivo čitaju svaki redak o našim krajevima. Nitko ne će zahtijevati da se po uzoru na »Naše planine« više obrađuje planine ostalih republika, ali ipak s naročitom radošću čitamo o utiscima slovenskih planinara u našim krajevima i vrlo ih cijenimo, kao što sam to spomenuo za Westerov članak. I zato ćemo na kraju staviti i jedan prigovor.

Radi se o neozbiljnom i pubertetskom članku D. Novaka »S puta po Hrvatskoj« (str. 378—381 u br. 7). Slažemo se s principom da se i početnicima dađe mogućnosti da objavljuju svoje radove, jer konačno, ne može svaki pisati odmah kao Stazika

Černič, ali postoje drugi prigovori na adresu tog »članka«. Prvo, kako se moglo dogoditi da u jednom tako renomiranom listu, u njegovom 54. godištu, piše netko tko uopće nema razumijevanja ni ljubavi za planinu i prirodu, netko tko kao slijepac putuje najljepšim krajevima ne gledajući dalje od nosa i »rihtera«. U Gorskom Kotaru od prirode ne vidi ništa drugo osim blata, u Lici kamen i prašinu, na Velebitu samo put koji se vuče gore pa dolje. Na Plitvičkim jezerima nakon skupog i lošeg spavanja »nisu pomogle do dobre volje« sve ljepote slapova i jezera, u Lošinj se žesti što mora spavati pod šatorom, na Velebitu se nije penjao na vrhove zato što nemaju štambiljke, a Jadransko more mu se zamjerilo — zbog morske trave. I to je sve ozbiljno!

Uredništvu je možda taj članak nepažnjom izbjegao, ali ipak snosi za to odgovornost. Druga stvar o kojoj treba povesti više računa jesu čitaoci iz drugih republika, koji očekuju da će u ionako rijetkim člancima o svojoj užoj domovini u Planinskom vestniku čitati nešto što je napisano barem pristojno. Nadajmo se da se takve stvari više ne će ponavljati, i da će ugled Planinskog vestnika i dalje ostati neokrnjen.

Dr. Ž. P.

V I J E S T I

PREDSJEDNIK TITO PRIMIO JE PREDSJEDNIKE PLANINARSKIH SAVEZA JUGOSLAVIJE

Predsjednik republike drug TITO primio je 22. travnja ove godine delegaciju planinara Jugoslavije, koju je predvodio predsjednik drug Rade Kušić. Planinarske saveze republika predstavljali su drugovi Fedor Košir, Većeslav Holjevac, Miladin Radulović, Dare Džambas, dr. Stevo Jokanović, drugarica Vukica Mičunović i Duško Jovanović.

Delegacija planinara Jugoslavije informirala je druga TITA o uspjesima, poteškoćama i raznim problemima planinarske organizacije.

Između ostalog bilo je razgovora i o poteškoćama u vezi sa povlasticama na željeznici.

Drug TITO se živo i sa simpatijama interesirao za ekspediciju naših alpinista u Himalaju, koju namjerava da organizira Planinarski savez Jugoslavije.

UR

OSNOVAN JE MEĐUUNIVERZITETSKI ODBOR ZA KOORDINACIJU RADA STUDENSKIH PLANINARSKIH DRUŠTAVA

U okviru I. Kongresa planinara Jugoslavije u Zagrebu, studenti planinari donijeli su na posebnoj sastanku slijedeće zaključke:

B U D U Ć I

- da su studentske planinarske organizacije u specifičnom položaju — što se tiče sastava, materijalnog stanja, fluktuacije i načina rada —
- da su nosioci, danas, planinarskog pokreta među studentskom, a djelomično i srednjoškolskom omladinom —

- da kao budući intelektualni radnici razasuti po cijeloj zemlji, članovi studentskih društava bit će nosioci planinarskog života —
- zajednički sastanak predstavnika svih studenata planinara Jugoslavije, donosi ovu

STUDENTSKU REZOLUCIJU

upućenu svim rukovodstvima planinarskih i univerzitetskih organizacija:

1. Smatramo, da je radi pozitivne uloge, koju studentska planinarska društva imaju među omladinom, potrebno pružiti im daleko više pažnje nego do sada.
2. Naš rad zasniva se na suradnji — prvo sa republikim planinarskim savezima, drugo sa Savezom studenata Jugoslavije. Ta suradnja je uspostavljena, ali nije uvijek zadovoljavajuća. Potrebno je tu suradnju ustaliti, povećati i izboriti se za odgovarajuće mjesto studentskih planinarskih društava, među ostalim organizacijama na univerzitetu. I pored naših nastojanja, očekujemo u tome pomoć i republikih planinarskih saveza i Saveza studenata Jugoslavije.
3. Ne tražimo da se financiraju naši izleti i zabave, već tražimo pomoć za opstanak i stručno uzdizanje. Napominjemo, da svaka pomoć pružena nama, nije samo dotacija, već direktna investicija u temelje planinarskog pokreta — u stvaranje kadrova.
4. U c i l j u
 - da postignemo bolju suradnju
 - da poboljšamo uslove našeg rada
 - da jače razvijamo planinarstvo među studentima

o s n o v a l i s m o

**MEĐUUNIVERZITETSKI ODBOR
ZA KOORDINACIJU RADA STUDENT-
SKIH PLANINARSKIH DRUŠTAVA**

Mi se sa svoje strane

O B A V E Z U J E M O

- da ćemo se boriti za uključenje što većeg broja studenata u naše redove,
- da ćemo nastojati, da svaki student planinar nakon diplomiranja, bude u svom mjestu među onima, koji pokreću planinarstvo,
- da ne ćemo ostati samo na okupljanju studenata, već da ćemo naročitu brigu posvetiti srednjoškolcima i radničkoj omladini,
- i da ćemo opet biti među prvima u akcijama Planinarskih saveza i Saveza studenata Jugoslavije!

U Zagrebu, dne 23. IV. 1955.

**MEĐUUNIVERZITETSKI ODBOR
ZA KOORDINACIJU RADA STUDENTSKIH PLANINARSKIH
DRUŠTAVA**

Beograd: Za STUDENTSKI PLANINARSKI ODBOR

Predsjednik (Mihajlo Kubik)

Ljubljana: Za P D »UNIVERZA«

Predsjednik (Valić Ivo)

Sarajevo: Za Univerz. PD »CREPOLJSKO«

Član uprave (Heinrich Đorđe)

Skopje: Za Univerz. PD »ŠARPLANINA«

Predsjednik (Veleviski Risto)

Zagreb: Za P D Sveuč. »VELEBIT«

Predsjednik (Saračević Tefko)

**PLANINARSKI ODIO NA IZLOŽBI
TURIZMA I UGOSTITELJSTVA**

Planinari, posjetioci izložbe turizma i ugostiteljstva koja se održala od 4—12 VI u Zagrebu, ugodno su bili iznenađeni ukusno opremljenim planinarskim dijelom. Radoznali pogledi kreću od estetski razmještenih fotografija planinarskih domova pa preko djelatnosti humane grupe Gorske službe spasavanja i alpinizma, da se zaustave nad kartom špilja i ponora Hrvatske. Cifra od oko 300 poznatih ponora i špilja sama za sebe govori o požrtvornosti i ustrajnom radu naših pionira podzemlja. Teško je ocijeniti ljepotu izloženih fotosa koji prikazuju bogatstvo forme i oblika našeg podzemlja. Cerovačka špilja, špilje Plitvičkih jezera,

Vranjače, Lokvarke, upravo mame i zovu gledaoca da ih posjeti. Do speleološkog dijela izložbe, izložene su umjetničke fotografije planinarskih amatera koje prikazuju razne planinarske motive od Trente do Ohrida.

Na niskom podiju su izložena planinarska izdanja pojedinih republika sa kartama planina. Tu je i maketa tipične planinarsko-turističke kuće koja sa reljefima Medvednice i Plitvičkih jezera upotpunjuje taj izložbeni prostor. Na stolu su poredane diplome podijeljene raznim društvima na Kongresu planinara Jugoslavije za neumoran rad na propagiranju planinarstva, dok su odmah do njih porazmještene planinarske uspomenke kao: značke, otisci pečata sa vrhova i planinarskih kuća, pozivnice i prospekti.

Prikaz izložbe ne bi bio potpun kada bi se izostavio pano plakata koji nas podsjeća na sletove, otvaranje planinarskih kuća i domova, svečanosti u vezi proslave 80-god. planinarstva, alpinistički rekviziti sa nylon i perlon užetom, kao i od stropa koso položeni »Graminger« sjedalo za spasavanje unesrećenih u stijeni. I. B.

**PRVO PONAVALJANJE BRAHMOVOG
SMJERA**

Skoro 15 godina čekao je Brahmov smjer u Anića Kuku prodora Velike Paklenice na prvo ponavljanje. 1938 je navez Brahm — pokušao izvesti prvenstveni uspon kroz taj krajnje teški i ispostavljeni smjer. Uslijed subjektivnih razloga dolazi do neminovne tragedije u kojoj Brahm pogiba nešto više iznad police skoro na samom početku.

27. VI. 1940. godine Brahmovi drugovi Brezovečki — Dragman uspijevaju nakon 8 sati penjanja i upotrebe klinova izići na sam vrh Anić Kuka. (Vidi Naše planine br. 7 od 1949 g.)

Istog je dana u susjednoj stijeni Manite Peći propenjao Branko Lukšić, član A O P D S »Velebita« prvenstveni smjer »D« desnim rebrom centralne stijene. Ocjena smjeri 3 sa vrlo teškim izlazom.

U neposrednoj blizini Velike Paklenice, od Parića stanova do Buljme, dosada nepropenjane stijene očekuju penjače. Prema nepotvrđenim vijestima slovenski alpinisti se ovo ljeto spremaju u Velebit.

2. V. 1955. je navez Šimunović—Jakić, članovi A O P D S »Velebit« izveo prvo ponavljanje Brahmovog smjera u Anić Kuku.

ALPINISTIČKI ISPITI

Upravo se održavaju pri Komisiji za alpinizam alpinistički ispiti, za penjače koji su prema alpinističkom pravilniku udovoljili svim zahtjevima. Alpinistički odsjeci su predložili svoje najbolje drugove, koji ne barataju samo ponjačkom tehnikom već posjeduju i ostale pozitivne odlike dobrog planinara.

Ispitna komisija je sastavljena od starih i iskusnih alpinista, koji temeljito ispituju kandidate. Prema kriteriju ispita i odgovoru kandidata, vidi se da je gradivo solidno pripremljeno, te se očekuju odlični rezultati. (O toku samih ispita i rezultatima pisat ćemo u slijedećem broju.)

OBNOVA MARKACIJA

Komisija za markacije pri PSH na jednom od svojih sastanaka zaključila je da se ove godine usmjeri rad markacionih sekcija uglavnom u obnovi starih markacija. Nove markacije će se izvesti jedino na Velebitu kako bi se omogućio veći posjet planinara tim našim jedinstvenim krškim ljepotama.

Prema primljenim izvještajima u PDS »Velebit« Zagreb, ne postoji jedna markaciona sekcija, već u svakoj sekciji djeluju markacione grupe. Tako je markaciona grupa alpinističkog odsjeka izvela obnovu markacija od Rudopolja do Plitvičkih jezera i na Sljemeni od Vrapča do Glavice. Možda bi i drugim društvima ovakav sistem rada bolje odgovarao.

SKIJAŠKO-PLANINARSKI TEČAJ U JULIJSKIM ALPAMA

14—24. IV. 1955.

P S H je organizirao planinarsko-skijaški tečaj u predjelu Komna — Triglav. Cilj tečaja je bio osposobiti učesnike za vodstvo sličnih tečajeva. Pored terenskog skijanja poduzimani su usponi na Bogatin, Lanževicu, Kal, kao i na sam Triglav. Uspioni su izvođeni sa skijama, dok onaj na Triglav, zimskim penjačkim rekvizitima. Na tečaju se vježbala i orijentacija u magli pomoću kompasa i karate. Polaznici su upotrijebili svoja znanja, i u slijedećoj sezoni prenošenjem iskustva na mlade, omogućavat će sve većem broju planinara da upoznaju planine i zimi.

PLANINARSKA RAZGLASNA STANICA U TOMISLAVOVOM DOMU

U nedjelju 24. svibnja počela je svojim redovnim programima za planinare razglasna stanica u Tomislavovom domu. U domu je i prije postojao razglasni uređaj sa radioaparatom, gramofonom i zvučnicima, ali su ga mnogobrojni posjetioci doma koristili po svojoj volji, nestručno baratali njime i tako je početkom ove godine ostao potpuno onespособljen i neupotrebljiv. Sada je nabavljen mikrofoni, aparatura popravljena i postavljena u klupskoj sobi, i za nju se brine stalno određena osoba, a subotom i nedjeljom dolaze članovi P D S »Velebit«, koji su preuzeli brigu oko razglasne i koji daju svake nedjelje redoviti »Planinarski sat«.

Program se sastoji od vijesti i obavijesti iz planinarskih organizacija, uputa i upozorenja posjetiocima Medvednice, članaka iz »Naših planina« i drugog ozbiljnog ili humorističkog materijala, a već su u nekoliko navrata nastupili i članovi nekih zagrebačkih društava sa veselim i muzičkim točkama. Razglasna stanica vrši važnu funkciju u propagandi planinarstva, ali to, nažalost, ne shvaćaju u našim društvima, pa osim P D »Grič«, »Sljemen«, »Velebit«, »Risnjaka« i »Zagreba«, nijedno drugo ne šalje svoje priloge za program. Kada i druga društva pristupe da surađuju, vidjet će se i veće koristi od rada na razglasu, a zasada grupa propagandista iz »Velebita« radi, koliko može, i zadovoljna je efektima svoga rada. Jedan je vidljiv rezultat i povećanje broja članova »Velebita«, od kojih mnogi izjavljuju, da su se upisali nakon vijesti na razglasu.

K. M.

ALPINISTIČKO LOGOROVANJE

Komisija za alpinizam PSH organizirala je od 3. IV.—10. IV. o. g., alpinističko logorovanje u Krnici. Logorovanje je imalo za cilj da omogući vršenje penjačkih uspona zimi onim alpinistima koji još dosada nisu imali prilike da se upoznaju sa zimskom tehnikom kao i za one, koji će ove godine polagati alpinističke ispite. Iako je datum početka logorovanja bio odgođen zbog lošeg vremena i lavina, ipak se nije dogodilo na najbolje vrijeme. Uprkos tome učesnici su imali lijepi broj uspona izvršenih u Kriškoj Stijeni, Maloj i Velikoj Ponci, Lipnici, na grebenu Špika, te nekoliko tura sa skijama na Mojstrovku.

I. B.

Stanovnici gradova osjećaju iz godine u godinu sve veću želju i potrebu, da svoje slobodno vrijeme i svoj godišnji odmor provedu u prirodi, što dalje od gradova i sela. Odlaze u planinsku prirodu, na zelene proplanke, na bistra gorska jezera, vrljetne stijene, u duboke špilje i osamljene morske žale.

Tako i članovi PDŽ — Zagreb, odlaze svake godine u manjim i većim skupinama u takve krajeve. Oni odvažniji upućuju se u planine ne samo za lijepog vremena, nego i za najjače zime, za dubokog snijega, i tako stiču otpornost i jakost, jačaju zdravlje, sve ono što je itekako potrebno za radnu sposobnost svakog pojedinca. Osim ovakvih izleta i boravaka u prirodi, kojim prilikama se posjećuju planinarski domovi, mnogi se oduševljavaju i boravkom pod šatorima, koji pruža ne samo stanoviti čar, nego također pružaju mogućnost boravka ta-

mo, gdje inače to ne bi bilo moguće. Boravak pod šatorima osim toga djeluje odgojno za sve, a naročito za našu omladinu, pa sve do onih najmanjih članova. Život u šatoru, pripremanje jela, sudjelovanje u zajedničkim radovima i igrama pružaju svakome mogućnost, da se na ugodan način razvodi i odmori. Takvim životom razvija se i pravo drugarstvo, primjećuje tolike pojave u prirodi, teoretsko znanje stečeno u školi ovdje se praktično nadopunjuje (flora, fauna, klima) i takav odmor je vreo znanja i sjećanja na sve.

Planinarsko društvo »Željezničar« ima u pogledu logorovanja već svoju tradiciju. Već četvrtu godinu odlaze njegovi članovi naročito preko ljeta sa šatorima u planine naše domovine, a osim toga društvo organizira za svoje članove, a naročito za obitelji s manjom djecom i jedno stalno logorovanje kroz mjesec srpanj i kolovoz i to uz morsku obalu, a naročito u onim mjestima odakle se pruža mogućnost za lijepe izlete u naša brda.

Razgledajmo slijedeći pregled:

God.	Mjesto logorovanja	Izleti	Broj šatora učesnika	
1952.	Karlobag	Velebit (srednji i južni) Stari- grad (Paklenica) Obrovac (Zrma- nja)	5	28
1953.	»-« Žurkovo (Rijeka, Martinšćica)	Velebit (srednji) Učka, Obruč, Platak	9	48
1954.	Punta Mika (Zadar)	Zrmanja, Paklenica, Dugi otok (špilje), slapovi Krke, Orjak (Ugljan)	14	167

Tako i o. g. 1955. priprema PD »Željezničar« i opet stalno logorovanje uz more i to na Punta Miki kraj Zadra, u prekrasnoj borovoj šumici uz samu morsku obalu. Spremaju se i uređuju šatori i sav za njih potreban pribor. Šatori su razne veličine, za 2, 4, 6 i više osoba. Izrađeni su iz vrlo dobrog materijala, izdržljivi prema vjetru i kiši, po nacrtima samih članova, te uglavnom i njihovim dobrovoljnim radom. Kad se približi 1. VII. stajat će oni dobro učvršćeni u sjeni stabala, snabdjeveni slamaricama, madracima, gunjevima, plahtama i jastucima. U tom prostoru nalazit će se i nekoliko stolova i klupa i stolčića. Malo dalje prema zidu bit će dva ugrađena štednjaka, pa mjesto za pilenje drva sa potrebnim priborom. U smočnici je društveno posude.

Za društveno logorovanje ovog ljeta vlada među članovima veliko zanimanje, jer pojedine skupine nakon obilaska na-

ših planina žele da se svakako bar na nekoliko dana navrate u logorište, da odmore »zamorene« noge planinarenjem. Voća i povrća ima u Zadru (10—15 min. brodicom, koja stalno saobraća) na pretek, cijene su vrlo pristupačne. Zalede Zadra (Ravni Kotari) i otok Ugljan snabdijevaju grad. Cijene dnevnog boravka kretale su se lani približno oko 200 din. Ove god. namjerava PD »Željezničar« u vezi sa zadarskim PD »Liburnija« poduzeti nekoliko izleta, kako bi se taj boravak uz razgledavanje slavnih historijskih spomenika upotpunio što više »planinarskim programom«. Neki članovi, manje aktivni planinari zavoljeli su baš putem tih logorovanja i posjetima brda i ostale prirodne ljepote lijepe naše domovine.

Prijave se primaju svakog dana osim subote u društvenim prostorijama, Trnjanska c. br. 5 od 19—21 sat uvečer!

Z. Z.

III. SAVJETOVANJE ŽELJEZNIČKIH PLANINARSKIH DRUŠTAVA

Nakon završenog rada I. Kongresa planinara Jugoslavije, sastali su se 24. IV. 1955. u prostorijama PD »Željezničar« predstavnici željezničkih društava Jugoslavije. Bili su prisutni predstavnici PDŽ Beograd (Pašić, Šnicler i Lazić), PDŽ Kruševac (Ivanović), PDŽ Niš (Gušić), PDŽ Novi Sad (Ristić), PDŽ Ljubljana (Strniša i Kasi), PDŽ Sarajevo (Dic, Frlj, Gliha, Kalajdžić, Bajčetić), PDŽ Smederevo (Todorović), zatim predstavnik željezničkog glasila »Transport« (Jurčić) i predstavnici kućedomaćina PDŽ Zagreb (ing. Gruđen, Kiralj, Muić, Horkić i ostali članovi upravnog odbora).

Nisu se odazvali PDŽ Maribor i PDŽ Indija.

Predstavnik PDŽ Ljubljana govorio je o povezanosti društava sa željezničkom industrijskom školom, zajedničkim izletima i predavanjima. Istakao je, da su zajednički izleti slabije posjećeni, jer je planinarstvo u Sloveniji tako razgranato, da pojedinci odlaze na izlete uglavnom individualno. Materijalne mogućnosti su slabe.

Predstavnik PDŽ Sarajevo istakao je, da su željeznička društva u BiH nosioci naprednog planinarskog pokreta. Težak udarac je za društvo gubitak doma na Trebeviću (izgorio početkom godine 1954.). Planinarski slet Jugoslavije organizirat će se 27. VII. na Sutjesci i tom prilikom organizirat će se brojni izleti po planinama Bosne i Hercegovine. U PDŽ Sarajevo, djeluje vrlo aktivno alpinistički odsjek.

Predstavnik PDŽ Beograd iznio je, da se u njihovom društvu oko 50% članova regrutira iz redova željezničara, što predstavlja također lijep uspjeh. Društvo je mnogo zauzeto izgradnjom doma pod Kablarom (Ovčar Banja). Društvo radi i nastupa kao cjelina, bez podjele na sekcije.

Predstavnik PDŽ Kruševac iznosi potrebe svoga društva. Među ostalim pomenao je dom na Jastrepcu, koji raspolaže s 200—300 kreveta.

Predstavnik PDŽ Novi Sad istakao je skučenost prostora njihovog doma u Fruškoj gori (svaga 6—8 ležaja).

I predstavnici ostalih društava govorili su općenito o oblicima rada, o poteškoćama materijalne naravi, o pomanjkanju prikladnih društvenih prostorija.

Predstavnik PDŽ Zagreb iznio je rad svoga društva, koje poput ostalih društava nastoji da privuče što veći broj že-

ljezničara, a naročito omladine u djelo-krug svog rada. Govorio je o radu u pojedinim sekcijama, raznim radnim akcijama.

Osim problematike rada društava i raznih pitanja doneseni su razni zaključci, kako bi se rad kako unutar, tako i među društvima pojačao i povezao.

Društva su se obavezala, da će i nadalje donositi članke i vijesti u željezničkoj štampi (ali u obilnijoj mjeri od lani). Kako se 15. IV. svake godine slavi Dan željezničara, zaključeno je da se prigrdom 1. maja organizira i slet željezničkih planinarskih društava, i to svake godine u drugoj Republici. Tako bi članovi međusobno manifestirali planinarsko drugarstvo i upoznavali ljepote naše zemlje. Osim toga je u svakom društvu zadužen po jedan član, koji je u stalnoj vezi s ostalim društvima. Organizirat će se izložba planinarske fotografije, koja će obilaziti željezničke jedinice. Na raznim sindikalnim programima održavat će se planinarska predavanja i prikazivati planinarski filmovi.

Prema iznesenom radu kao i zaključcima vidljivo je, da željeznička planinarska društva nastoje, kako bi njihovi članovi uživali sve blagodati koje planinarstvo pruža. Mladi naraštaj nalazio bi i nalazi svakim danom u toj sredini i odmor i rasonodu, upoznavanje naše domovine, jačanje zdravlja i radne sposobnosti.

Radom željezničkih planinarskih društava imaju Planinarski savezi pojedinih republika dobre pomagače i propagatore planinarstva.

Z. Z.

VIJESTI IZ SAMOBORA

Kao svake godine tako i ove godine planinari Samobora spremaju se, da uz planinarenje posjete slavna mjesta iz N O B-e.

Kao prvo, posjetit će selo Rudo u Sandžaku, gdje su udareni temelji naše Armije oformljenjem I. Proleterske brigade, zatim Prijepolje, Plevlja, Žabljak, uspon na Durmitor u prolazu kroz Šavnik, Nikšić, Titograd, Cetinje, Lovćen, Kotor, Jablanicu, zatim preko Prenja na Boračko jezero, gdje će prisustvovati Sletu planinara Jugoslavije.

Na put će krenuti početkom mjeseca srpnja. Ekipa će biti sastavljena od 25 planinara i članova Saveza boraca. Za ostvarenje ovog pohoda društvo je već dobilo pomoć od N O G O Samobor u iznosu od 40.000 Dinara.

IZLOŽBA FOTOGRAFIJA »LJEPOTE PLANINA«

Sekcija društva »Dr Maks Plotnikov« organizirat će u mjesecu kolovozu o. g. izložbu planinarske fotografije u čast velikog planinara i alpiniste Dr. Maksa Plotnikova.

Na izložbi će učestvovati sa radovima svojih članova i ostala planinarska društva iz Hrvatske, a najbolji radovi bit će nagrađeni. Namjera je, da se po završetku izložbe održi konferencija planinara foto-amatera na kojoj bi se donio zaključak, da se ovakva izložba održi svake godine u čast pokojnog Dr. Maksa Plotnikova, s time, da bude povjerena u organiziranje svaki put drugom planinarskom društvu. ZJ.

PARTIZANSKI MARŠ OSJEČKIH PLANINARA

Dne 17. IV. 1955., izvršili su planinari Planinarskog društva u Osijeku PARTIZANSKI MARŠ preko planine Papuk, u čast 10-godišnjice oslobođenja grada Osijeka od okupatora.

Unatoč vrlo lošem vremenu, jake mećave, magle i novog snijega mjestimično i preko 1 m visine, odabrana grupa najboljih i najodvažnijih osječkih planinara uputila se bez oklijevanja na marš. Pošli su ranom zorom iz Zvečeva preko visova papučkih: Poljana, Visoki vrh, Lom, Kneževa Vode, Papuk, Ivačka Glavica, te preko Jankovca do Slatinskog Drenovca tragom povjesnih mjesta herojske borbe naših naroda protiv okupatora, prolazeći tom prilikom i kraj mjesta na Lomu, gdje je u februaru 1942. vođena prva borba partizana iz Zvečeva sa okupatorom. Ekipa planinara je u napornoj borbi sa elementima u neprekidnom maršu za 16 sati i 15 minuta hoda preko Papuka uspješno izvršila u cjelosti ovaj zadatak. A. V.

AO »MOSOR«

Već duže vremena postoji znatan interes za alpinizam među mladim članovima PD »Mosora« u Splitu. Kako međutim postoje prilično stroge upute za osnivanje alpinističkih odsjeka, to je AO »Velebita« uzeo na sebe da ih u prvo vrijeme pomogne u radu.

Za vrijeme Prvomajskih praznika četiri člana AO »Velebita« održala su penjačku školu za splitske planinare. Praktične vježbe održavale su se preko cijelog dana na strmim stijenama Kozjaka, dok se teoretski dio predavao navečer u pro-

storijama društva. Na tom dijelu tečaja prisustvovalo je 12 učesnika.

Završna tura bila je upriličena u Južnom Velebitu, od Medaka do Velike Paklenice, gdje su uspješno vršeni penjački usponi u stijenama Anić Kuka i Manite Peći. Na tom dijelu tečaja učestvovalo je 7 tečajaca.

I. B.

PLANINARI SU PRENIJELI TITOVU ŠTAFETU PREKO MEDVEDNICE

Planinarima Zagreba povjerena je dužnost da sa Mihaljevca preko Medvednice, prenesu pozdrave i štafetne palice naroda Hrvatske i Slovenije drugu Titu.

21. o. m.j. nešto prije 2 sata, počeli su stizati na Mihaljevac grupe planinara, predstavnici svih zagrebačkih planinarskih društava. Uz logorsku vatru dočekalo se točno 2 sata ujutro, kada su planinari primili štafete i u koloni krenuli prema tamnoj Medvednici. Nešto ispod doma na Puntjarki zatekla je planinare — nosioce štafete — zora, a i nešto namrgodeno vrijeme. Na Puntjarki je kolona zastala na mali odmor i čaj. Zatim su nastavili prema Stubici, gdje su ih dočekali predstavnici vlasti i Armije, kao i mnoštvo naroda. Štafetne palice Hrvatske i Slovenije, uz pozdravni govor, predali su predstavnici Saveza, drugovi Bujan i Horkić.

OTVORENJE PLANINARSKJE KUĆE POD ŠTIROVCEM

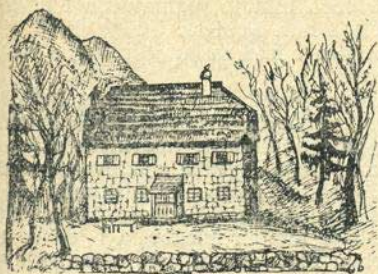
Planinari Knina otvaraju 3. srpnja o. g. novu planinarsku kuću pod Štirovcem na Južnom Velebitu.

Upravo pred godinu dana izvršena je bila lokacija za ovu kuću i već je danas gotova. Upornošću predsjednika društva u Kninu generala Petra Kleuta i njegovih planinara dobili su naši planinari još jedno uporište u Velebitu.

Kuća se nalazi u blizini najvišeg vrha veličanstvenog Velebita, na sredini staze, koja s Ličke visoravni vodi do prodora Velike Paklenice. Na domaku su joj Vaganjski vrh (1758 m), Babin vrh (1741 m) i Badanj (1639 m), zatim Babino jezero, znamenito veliko okno sa pogledom na Paklenicu, zatim Manita Peć, prostrani pašnjaci, više špilja ledenjača i niz drugih ljepota i prirodnih rijetkosti.

Ova se kuća nalazi na visini od 1400 metara, a s vrhova oko nje pružaju se prostrani vidici na Liku, Gorski Kotar, Dalmaciju i more.

UDALJENOST KUĆE OD SAOBRAĆAJNIH VEZA

Novi planinarski dom pod Štirovcem
(Južni Velebit)

Crtež: J. Kleut

Od »ličke pruge« prema kući može se poći sa jedne od ovih 5 željezničkih stanica: Gospić, Ribnik, Medak, Raduč i Lovinac. Sa morske obale put do kuće vodi iz pristaništa Stari Grad — Paklenica.

1. Najkraća je staza od željezničke stanice Medak preko Bukove Glavice, Puhaljke i Grubišina Dolca pod Štirovac. Duga je 12 km, a svladava visinsku raz-

liku od 800 m. Prede se za 3 do 4 sata. Staza je obilježena markacijom.

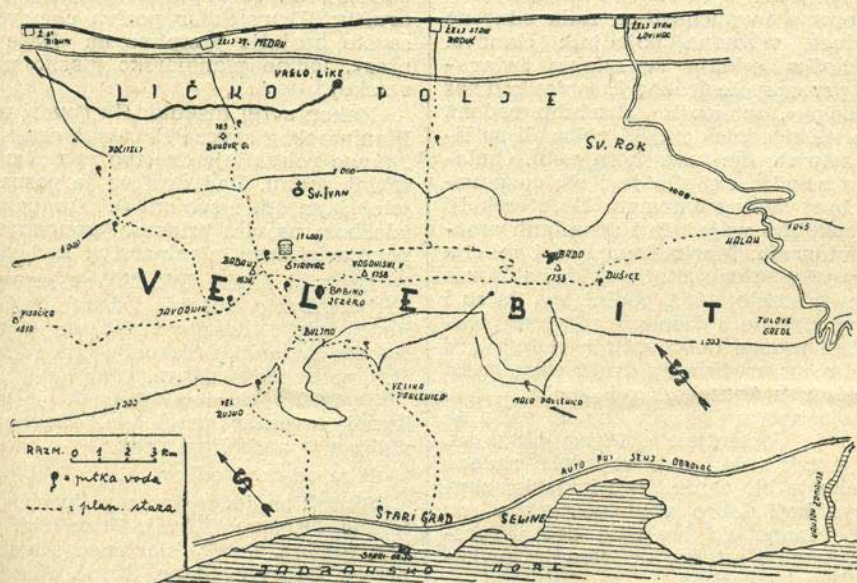
2. Staza iz Ribnika preko Počitelja kroz Razbojnu Dragu na Javornik duža je za 8 km od prve, a ima 300 metara veću visinsku razliku, te se može preći za 5 do 6 sati.

3. Staza iz Rudača preko Bunovca duža je od Medačke samo 3 km, ali (za sada) nije markirana. Može se preći za 4 do 5 sati umjerenog hoda.

4. Iz Gospića se može preko Divosela ili Čitluka izaći na Visočicu (1619), te odatle bilom Velebita preko Oglašinovca i Javornika na Štirovac. Staza je označena. Put od Visočice do Štirovca može se preći za 5 do 6 sati.

5. Iz Lovinca i Sv. Roka do Halana postoji autobusna veza, a odatle na Sv. Brdo, obilježena staza. Bilom Velebita od Sv. Brda preko Vaganjskog Vrh (ili dolinom preko Bunovca) može se do Štirovca stići za 5 do 6 sati.

6. Sa primorske strane najkraći i najinteresantniji put vodi od parobrodarske stanice Stari Grad, kroz veličanstvenu Veliku Paklenicu preko Buljme na Štirovac. Ta staza duga je oko 15 km, a visinska je razlika oko 1400 metara. Može se preći za 5 do 6 sati.

Orientaciona karta područja Doma pod Štirovcem

Crtež: J. Kleut

GLAVNA GODIŠNJA SKUPŠTINA
PLANINARSKOG DRUŠTVA
»ŽELJEŽNICA«

15. veljače o. g. održana je godišnja skupština Planinarskog društva »Željezničar« u Zagrebu. Skupštinu su posjetili predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske, sindikata Mjesnog odbora željezničara, predstavnici raznih željezničkih kolektiva, predstavnici štampe i drugi. Također su bili zapaženi i predstavnici brojnih planinarskih društava iz Zagreba, te vrlo velik broj članova društva sa svojim obiteljima, kao i gosti iz Zagreba i okolice.

Rukovođenje radnog predsjedništva vodio je drug Tomašević.

Nakon objavljenih točaka, kao što su izbor radnog predsjedništva, izbor kandidacione komisije, zapisničara i ovjervitelja zapisnika pročitao je tajnik drug Kiralj tajnički izvještaj, koji je obuhvatio izvještaj upravnog odbora, pojedinih sekcija, putne blagajne, ekonomata, kao i financijski izvještaj. Upravni odbor je nastojao da što bolje koordinira rad stručnih sekcija i u tome je djelomično uspio. U društvu djeluju slijedeće sekcije: markaciona, speleološka (špiljarska), fotosekcija, vodiča, omladinska, te alpinistički odsjek i GSS (Gorska služba spasavanja). Sekcije su razvile svoju djelatnost prema mogućnostima rada odnosno slobodnog vremena pojedinih članova. Speleološka sekcija se istakla izdavanjem prvog speleološkog časopisa kod nas »Speleolog«, te svojim stručnim radom. Alpinistički odsjek i GSS pokazali su lijepih uspjeha na terenskom radu. Omladinska sekcija okupila je i stalno povećava broj svojeg članstva. U fotosekciji radi nekoliko vrijednih i sposobnih amatera-fotografa. Markaciona kao i sekcija vodiča nisu se naročito istakle svojim radom u protekloj 1954. godini, ma da su i njihovi članovi s članovima drugih sekcija dali mnogo dobrovoljnih radnih sati naročito na uređivanju društvenog doma na Oštrcu u Samoborskom gorju.

Posjećivanju lijepih naših planina mnogo je doprinijela i Putna blagajna, koja je tek 1954. god. započela radom. Svakako je bio zanimljiv i izvještaj ekonomata, koji dobro vodi povjerenu mu brigu. Financijski izvještaj dao je pregled financija s točno definiranim prihodima kao i izdacima.

Osim raznih manjih i većih akcija, koje su upriličene godine 1954. kad se slavila 80-godišnjica planinarstva u Hrvatskoj, naročito je naglašen najveći uspjeh

društva, a to je — planinarska izložba — koju je ovo društvo priredilo u svojim društvenim prostorijama. Ova planinarska izložba bila je jedinstvena i prva te vrsti kod nas. Posjetio ju je lijep broj posjetilaca i kod sviju je ostavila trajne dojmove.

Nakon pročitanoog tajničkog izvještaja, koji je ovdje zbog kratkoće prostora nemoguće obuhvatiti (markiranje Samoborskog gorja, vježbe spasavanja i dr.) razvila se diskusija. U diskusiji sudjelovali su brojni članovi. Drug Muić istakao je uspjeh izložbe, a i jedan novi uspjeh u 1955. godini, i to ućlanjenje radioamaterske sekcije u društvo. Osvrće se također i na onaj dio tajničkog izvještaja, koji iznosi prednosti i pogodnosti članovima društva, koji su sudjelovali na društvenom logorovanju kraj Zadra. Drug Kalić, kao i drug Muić ističu, da će jedan od važnih zadataka novog upravnog odbora biti, da se u 1955. godini ućlani u društvo što više željezničara, i to naročito omladine. Drug Kiralj analizira mogućnosti kao i potrebu da se članovi PD »Željezničar« ućlane u DOZ (Državni osiguravajući zavod), koji je u tom smislu obećao svoju pomoć društvu, cijeneći njegove napore, stručni rad i terenske opasnosti. Tajnica društva »Naša djeca« sa Pešćenice pita, postoji li mogućnost, da se i pioniri uključe u ovo društvo. Drug Šafar poziva članove, da se što brojnije pretplate na »Naše planine«, jedino planinarsko glasilo u Hrvatskoj.

Nakon sviju diskutanata govori u ime Planinarskog saveza Hrvatske drug Mlać i javno pohvaljuje društvo za rad u protekloj godini. Rad društva je poznat cijeloj javnosti, i svojom je planinarskom izložbom najviše pridonio propagiranju i populariziranju planinarstva kod nas.

Drugovi Leskovšek, Fabek, drug opskrbnik Đerki Zubović i drugi, ističu također svoje dojmove. Nakon završene itekako raznolike diskusije čita se izvještaj nadzornog odbora.

Drug Horkić izjavljuje, da je cjelokupni inventar pregledan. Blagajna je nađena u najboljem redu.

Bira se novi odbor...

Skupština jednoglasno prihvaća predložene drugove (Kiralj, Frančeski, Leskovšek, ing. Pavić, Marjanec, Kajs, Kopečny, Zubović, Šafar, Šintić, Armanini, Vukašinović, Muić, Vognar, Fristacky, Tomašević, Horkić, Rogulja, Pompe).

Poimence je izabran predsjednik, i to ponovo drug ing. Gruđen, koji zahvaljuje

na povjerenju i ističe, da je jedan od glavnih zadataka društva odnosno planinarskog pokreta ucijepiti u našu omladinu pravo iskreno planinarsko drugarstvo i gajiti ga s mnogo brige i zalaganja. Dojmovi ucijepljeni iz ranog djetinjstva su najvredniji i ostaju u trajnoj uspomeni i vrijednosti čitavog života. Iskrenom suradnjom postižu se najbolji uspjesi.

Nakon završene skupštine članovi su se zadržali u ugodnom planinarskom raspoloženju.

III. MEĐUSVEUČILIŠNI ORIJENTACI- ONI MARŠ

Od 5—10. maja ljubljanski studenti planinari organizirali su u Kamniškim Alpama III MOM. Marš se održavao približno na potezu Kamnik—Rogač—Ljubno—Travnik—Raduha sa završetkom u Logarskoj dolini. Marš je bio prilično naporan, a vrijeme je prvog dana marša bilo vrlo ružno sa jakim pljuskom, vjetrom i maglom, tako da se zbilja može reći, da je bio veliki uspjeh za ekipe pronaći po takvom vremenu kontrolne točke, a pogotovo kontrolnu točku, koja se nalazila na vrhu Rogača (1557) — i koji je najvećim dijelom opkoljen stijenama. Drugi dan polazak je bio iz Ljubna preko Travnika i Raduhe, na kojima je tokom noći napao svježiji snijeg; put je dalje vodio prema Logarskoj dolini.

U Logarskoj dolini gdje su se sakupili članovi ekipa i predstavnici svih univerzitetskih centara, priredile su program studentske folklorne grupe iz Ljubljane. Svečanosti su prisustvovali rek-

tor ljubljanskog Sveučilišta sa još nekoliko nastavnika i profesora i predstavnikom Planinarskog Saveza Slovenije, Tonetom Bučarom.

Drugog dana održana je konferencija predstavnika svih planinarskih društava pojedinih Sveučilišta, na kojoj su bila razmatrana pitanja saradnje planinarskih studentskih društava i prijedlozi za održanje IV. studentskog marša, kojeg će organizirati dogodne makedonski studenti. I. B.

ZAVRŠEN JE S USPJEHOM POČET- NIČKI ALPINISTIČKI TEČAJ PD ZAGREBA

U prostorijama PD Zagreba, podijeljene su 30. lipnja na večer diplome mladim budućim alpinistima Alpinističkog odsjeka ovog društva.

Ovaj tečaj se održao od 21. travnja do 19. lipnja o. g. Upisano je bilo 29 učenika, od kojih je 11 položilo ispit sa zavidnim uspjehom. Tečajci su naročito dobro svladali teoriju, a sada je na njima i njihovim starim drugovima, da se usavrše na terenu.

Zapaženo je, da je tečajcima mnogo pomogla knjiga Zgaga-Gropuzzo: Kroz visoke planine. Ur.

PARTIZANSKA PLOČA

Još prošle godine zaključeno je u PD »Velebitu« da se u kraju u kome su se odvijale najžešće borbe, postavi spomen-ploča partizanskim borcima. Koncem maja ove godine postavljena je ploča na pristupu Samarskim Stijenama kraj »Ratkova skloništa«. I. B.

Planinarske vijesti iz svijeta

FRANCUSKI ALPINISTI OSVOJILI SU MAKALU (8475 m)

Nakon malo duljeg razdoblja šutnje o uspjesima ekspedicija raznih narodnosti u Himalaji, stigao je u noći 28 svibnja o. g. u Pariz brzovaj o pobjedi francuske ekspedicije, koja je konačno osvojila Makalu (8475 m), peti vrh po visini u lancu Himalaje.

Pred nedugo vršio je izviđanja za uspon na ovaj vrh sir Edmund Hillary, jedan od pobjednika Mt. Everesta.

Ovu francusku ekspediciju predvodio je Jean Franco, a članovi ekspedicije bili su Lionel Terray (učesnik ekspedicije na Annapurnu), Guido Magnone (sa Lionelom Terrayem svladao Fitz Roy u Patagoniji), zatim Bouvier, Lerroux, Cuope, Vialatte, Latreille, Bordet i dr. Lapras. Za sada međutim nije javljeno, koji je od učesnika baš osvojio sam vrh. Sazna je se jedino, da je logor baze bio uspostavljen 6. travnja, nakon dugog marša sa 90 nosača, da je 4. svibnja bio uspostavljen logor broj 4 na 7000 m visine i to na istočnoj padini masiva Makalu i da je 26. svibnja, nakon prethodnih izviđanja uz velike poteškoće osvojen vrh.

Eto tako su Francuzi osvojili već drugi vrh od preko 8000 metara u Himalaji.

ŠVICARSKO-FRANCUSKU ekspediciju u Himalaju poveo je ove godine poznati vodič Raymond Lambert, kojemu je ovo već četvrta ekspedicija u Himalaju, koju on predvodi.

Polovicom mjeseca travnja ekspedicija je podigla logor baze u visini od oko 4000 metara, u području Lang-Tang Himalaje. U sastavu ove ekspedicije nalazi se i belgijski etnolog Jules Détry, a pomažu joj šest Šerpa i pedeset nepalskih nosača.

(Les Alpes)

FRANCUSKI ALPINISTI U BRDINAMA SAHARE

Bernard Billet iz Lyona s 8 alpinista krenuo je početkom veljače u gorski masiv Tassili Adjers koji se proteže na istoku saharske pustinje. Najviši vrh toga gorja, oko 2250 m visok, dosada je neistražen pa se pretpostavlja, da će uspon biti skopčan sa znatnim tehničkim poteškoćama.

Ekspedicija će ujedno ispitivati i istraživati puteve i tragove nomadskih plemena, koja su prije nekih 3000 godina živjela u Tassili Adjersu.

ENGLEZI OSVOJILI KANGCHENJUNGU

Redakcija londonskog Timesa dobila je 1. lipnja o. g. brzovaj iz Darjeelinge od vode engleske ekspedicije Charlesa Evansa, da je 25. svibnja ekspedicija osvojila treći vrh Himalaje Kangchenjunga (8579 m). Charles Evans je učestvovao u pobjedničkoj ekspediciji na Everest.)

U kratkom brzovaju Charles Evans je javio, da su se članovi ekspedicije zadržali jedan metar i pol ispod vrha, što znači da su održali riječ obaveze, koju su dali premijeru Nehruu prije odlaska. Ekspedicija je morala naime, voditi računa o religioznim osjećajima stanovnika Sikkim Himalaje, za koje je Kangchenjunga sveta planina i smatraju, da bi stupanje na njen vrh moglo izazvati kaznu strašnim olujama i drugim nesrećama.

Ovu je ekspediciju organizirao Alpine Club i Kraljevsko geografsko društvo u Londonu.

(Lo Scarpone)

AFRIČKI USPONI OLIVIERA ELLI

Talijanski »Lo scarpone« javlja, da je milanski alpinista Oliviero Elli, poznat sa svojih samotnih uspona na Monte Rosu. krenuo početkom ove godine na alpinističke ture po Africi. Dosada se javio iz Kenije, gdje se tokom mjeseca siječnja popeo na Mont Meru (4558 m) u Tanganjiki i na najviši vrh Kilimanđara t. j. na vrh Kibo (6010 m). Osim toga izvršio je u istom mjesecu još jedan samotni uspon na neki dosad nedokučeni i neimenovani vrhunac od oko 4100 m visine u gorju Mawenzi. U veljači stigao je u Nyeri, da bar izdaleka vidi Mount Kenia, jer sam pristup i uspon na to brdo je zasad nemoguć uslijed tamošnjih prilika.

EKSPEDICIJA NA LOTSE

Norman G. Dyhrenfurth nalazi se na čelu internacionalne ekspedicije na južnoistočnog susjeda Mt. Everesta, Lotse.

Ekspedicija je krenula u dvije grupe i to tako, da je G. Dyhrenfurth sa Austrijancima dipl. ing. Erwinom Schneiderom i vodičem Ernstom Sennom otputovao u Nepal krajem mjeseca ožujka.

Druga grupa kreće krajem srpnja iz Genove i to Arthur Spöhel iz Berna, dr. Bruno Spiring iz Olten (liječnik ekspedicije), i tri američka planinara Fred

Beckey, Richard Mc Gowan i George Bell koji je učestvovao i u američkoj ekspediciji 1953. godine na K 2.

MOUNT MC-KINLEY (ALASKA)

Amerikancima Leslie Vierek i Motron Wood posrećio je prvenstveni uspon s južne padine na najviši vrh sjeverno-američkoga kontinenta Mount Kinley, visok 6187 metara.

U ANTARKTIKU JE OTKRIVENO GORJE

Australsko ministarstvo vanjskih poslova objavilo je iz Camberre, da je jedna australska ekspedicija u Antarktiku otkrila gorski lanac koji se proteže preko 160 km u duljinu, a pojedini vrhovi se izdižu do na 3000 m nad morskom razinom. Smatra se, da su to one planine, koje su 1947. godine zapazili američki avijatičari.

Ovo otkriće je s geografskog gledišta veoma važno. Veći dio otkrivenih planina nije pokriven ledom, pa će biti moguće traganje i ispitivanje rudnih blaga u tom gorju. Ekspedicija je javila putem radija, da taj gorski sklop na australskom antarktičkom području pokriva površinu od blizu 4 milijuna četvornih kilometara. Gorje leži otprilike na 69. stupnju i 14 minuta južne širine i 64. stupnju i 40 minuta istočne dužine, a isteže se u smjeru jug-jugoistok.

Ekspedicija s nekoliko stručnjaka-naučnjaka je krenula na istraživanje iz baze Mawson. Istraživačima je nakon svladanih velikih poteškoća uspjelo dići se na jedan vrhunac u tom gorju pomoću pseće vuče i vozila na gusjenice.

U veljači odaslan je iz Melbournea jedan polarni brod, koji će povući kući dosadanju ekipu ekspedicije i istodobno iskrcati drugu grupu istraživača. Ovi će iz australske antarktičke baze kroz godinu dana nastaviti istraživački rad.

SKIJAŠKO SREDIŠTE NA VISINI OD 5270 METARA

Andski klub u La Pazu, glavnom gradu Bolivije, sagradio je prostrani skijaški dom na brdu Chalcataya, na 5270 m visine. Jedan posjetilac ove skijaške stanice piše o tom slijedeće:

Čini se upravo nevjerovatno, da je skijanje u takvim visinama moguće. Sklonište Andskog kluba je vrlo lijepo i provideno svim udobnostima, koje su u toj visini moguće. Na Chalcataju vodi že-

ljeznica, usječena gotovo sva u pećine i predstavlja remek djelo tehnike. Ove godine na sreću gotovo nije bilo snijega, tako da su lanci odnosno užeta bili potrebni samo u najvišem dijelu, gdje je vrlo velika strmina. Doista nije nikakav naročit uspjeh popeti se dovde, a 2 mala autobusa penju se do gore malone svake nedjelje. Svaki prima doduše samo 12 putnika skijaša, koji se odavde više manje vješto, ponekad i bravurozno spuštaju preko tog snijega, tvrdoga kao led. Naravno, da na toj visini skijanje nije laka stvar te je potrebna izvježbanost, dobra kondicija i odvažno srce. Pri skloništu na Chalcantaji održavaju se stalni skijaški tečajevi s prvoklasnim učiteljima skijanja. Održavaju se i natjecanja.

LAVINSKA NESREĆA NA FUDZIJAMI (JAPAN)

Sveto brdo Japana, vulkan Fudžijama visok 3776 m, privlači hiljade hodočasnika svake godine. Fudžijama je po svom obliku jedan od najljepših vulkana i bregova na svijetu. Dok je u visinama vječni snijeg, u nižim dijelovima cvatu trešnje.

Ove godine dogodila se tamo neobična i velika lavinska tragedija. Dvije grupe, jednu od 15 studenata kod uspona, a drugu od 24 izletnika kod silaska, zahvatila je jedna velika snježna lavina i povukla ih je sve za sobom u dubinu. Dok je od izletnika samo njih 4 povrijeđeno, dotle je 14 studenata vjerojatno poginulo pod snijegom lavine. Odmah je stupila u akciju skupina za spasavanje od 200 ljudi, kojoj je uspjelo izvući samo jednog mrtvog studenta.

AMERIKANCI U ANTARKTIKU

Javili smo već o namjeravanoj britanskoj i o australskoj ekspediciji, koja se već nalazi u području Antarktika. U posljednje vrijeme izgleda, da interes za taj kraj biva sve življi.

Američki istraživač polarnih krajeva admiral Byrd, koji je vodio već nekoliko ekspedicija u Antarktiku, sprema koncem ove godine ponovo istraživačku ekspediciju u taj nepoznat dio svijeta. Istraživački rad će se vršiti i pomoću brodova i aviona najprije iz tri baze, dok se u svemu predviđa oko 20 takvih izvidnih točaka.

Prema vijestima iz Les Alpes, Lo Scarpone, Der Bergsteiger i Oesterreichische Alpenzeitung.

Dr. M. F.

„ZANAP”

VELETRGOVAČKO PODUZEĆE
ZAGREB - Berislavićeva ulica broj 20

OPSKRBLJUJE

poduzeća, samostalne radnje, ustanove kao i
ostale potrošače svom prehrambenom robom
i kućnim potrepštinama na veliko, u bogatom
asortimanu.

Ne zaboravite posjetiti

PRODAJNI ODSJEK

VELETRGOVAČKOG PODUZEĆA

ZAGREB - Ilica broj 73

Posjetite

bogato opremljeno

športsko odjelenje

NAJVEĆE ROBNE KUĆE U DRŽAVI

Na • Ma

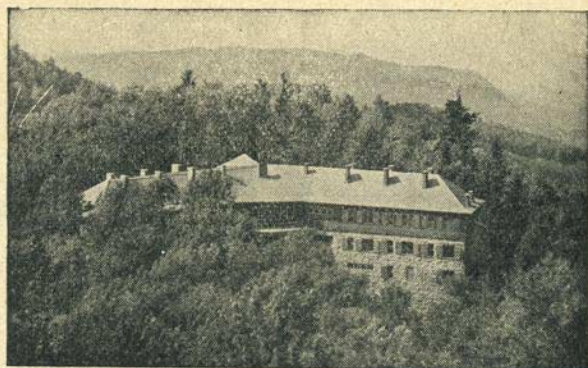
Z A G R E B

Ilica br. 4 i 6

Radićeva ul. 1

**GDJE ĆETE UVIJEK BITI
NAJSOLIDNIJE POSLUŽENI**

Primamo također i bankovne barirane čekove

TOMISLAVOV DOM

SLJEME NA MEDVEDNICI

Divno planinsko odmaralište u blizini Zagreba na 1012 m nadmorske visine - Prvorazredna kuhinja; centralno grijanje; tekuća voda u sobama; telefonska veza sa Zagrebom - Prostrani vidici sa vrha Sljemena (1035 m) i sa terase doma na Hrvatsko Zagorje, Samoborsko gorje, Slovensko sredogorje, na Alpe, Pohorje, na planine Gorskog Kotara i Like, te na Zagreb sa prostranom posavskom ravnicom, omeđenom na horizontu vrhovima bosanskih planina. Svakodnevna autobusna veza iz Zagreba. Obratite se na »TOMISLAVOV DOM«, Sljeme na Medvednici, pošta Zagreb-Gračani, tel. interurban 25-000